
EESTI

NSV

INTELLIGENTSI

ESIMENE

KONGRESS

RK • POLIITILINE KIRJANDUS • TALLINN

KÕRGEM ÜLEMJUHTATAJA NÕUKOGUDE LIIDU MARSSAL

J. V. STALIN

EESTI NSV
INTELLIGENTSI
ESIMENE
KONGRESS

RK

POLIITILINE KIRJANDUS

TALLINN 1945

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
50233

TARTU ÜLIKOO LI
RAAMATUKOGU

Inv. r. № 647

Moskva, Kremli

Nõukogude rahvaste juhile — Nõukogude Liidu marssalile seltsimees Stalinile

Kallis seltsimees Stalin!

Eesti NSV nõukogude intelligentsi esimene kongress, tulnud kokku Nõukogude Eesti pealinnas Tallinnas, saadab Teile, suurele väepealikule ja Nõukogude rahvaste juhile, oma südamliku tervituse, soovides Teile tervist ja pikka eluiga Nõukogude kodumaa hüveks.

Kolm saksa okupatsiooni aastat on lõõnud eesti rahva majandus- ja kultuurielule raskeid haavu. Saksa fašistlikud pimedusjüngrid olid seadnud endile eesmärgiks eesti rahva ja ta kultuuri hävitamise. Eesti kirjandus, kunst, rahvaluule ja ühiskondlik mõte olid algusest peale rahvast kasvatanud tulise vihkamise vaimus eestlaste põlisvaenlaste — saksa röövvalitajate vastu. Meie intelligentsi parimad esindajad on alati pidanud võitlust sakslastega.

Siit on arusaadav saksa okupantide eriline viha eesti intelligentsi ja kõigi meie kultuurielu avalduste vastu.

Saksa barbarid hävitasid ja põletasid kümneid tuhandeid eesti rahvusliku kirjanduse köiteid ainuüksi sellepärast, et neis kuulutati vabaduse ideid ja viha sakslastest röövvalitajate vastu. Sakslased röövisid ja vedasid Eestist Saksamaale üle 10 000 kunstieseme. Need barbarid purustasid suurema osa meie teatritest ja muuseumidest ning eesti rahva ajaloolistest mälestustest. Võimetus vihas püüdisid nad maapinnalt pühkida selle kõik, mis on igale eestlasele püha, mis tuletas kas või kaudseltki meelde eestlaste lepitamatut viha saksa röövvalitajate vastu. Oma piiritus nurjatuses põletasid nad maha Eesti Rahva Muuseumi Raadil, vanad eesti teatrid Tartus, Pärnus, Viljandis ja Narvas. Saksa roimarid tapsid kümneid

meie paremaid õpetlasi, kirjanikke ja kunstnikke. Sadu välja-
paistvaid eesti rahva kultuuritegelasi vaevles okupantide koon-
duslaagreis, ja paljud neist piinati seal surnuks.

Meie, eesti kultuuritegelased, õpetlased, insenerid, õpetajad,
kirjanikud, kunstnikud, arstid, heliloojad, näitlejad, arhitektid
ei saa iialgi unustada ega andestada saksa roimareile nende
hirmsaid kuritegusid meie kodumaal.

Meie teame, et eesti rahva kultuur arenes progressiivseks
seetõttu, et ta oma tekkimises ja arengus oli tihedasti seotud
progressiivse vene kultuuri arenguga. Eesti eesrindlik intelli-
gents kujunes vene kultuuri eesrindlike tegelaste — Pirogovi
ja Puškini, Tšernõševski ja Tolstoi, Tšehhovi ja Gorki, Timir-
jazevi ja Pavlovi abil, Lenini ja Stalini eesrindlike revolutsioo-
niliste ideede mõjul.

Nõukogude võim avas meie intelligentsile kõige avarama
tegevusvälja kõigil majanduse ja kultuuri aladel ning andis
piiramatud võimalused tema jõudude ja teadmiste rakenda-
miseks töötava rahva hüveks.

Kallis seltsimees Stalin!

Olles innustatud Punaarmee suurtest ajaloolistest võitudest
kõigi Nõukogude rahvaste vihatud vaenlaste, saksa röövalla-
tajate üle ja kantud meie rahva kustumatust vihast vaenlase
vastu, meie, eesti nõukogude haritlased, töötame Teile, seltsi-
mees Stalin, anda kõik oma loovad jõud lõpliku võidu saavu-
tamiseks vaenlase üle ja saksa okupantide poolt purustatud
Nõukogude Eesti kui ka kogu Nõukogude Liidu majandus- ja
kultuurielu taastamiseks.

Peame meeles ja hindame kõrgelt Teie sõnu, seltsimees
Stalin, eesrindliku teaduse kohta, mis ei eraldu rahvast, vaid
on valmis rahvast teenima ja andma temale kõik oma saavu-
tused.

Töötame Teile, seltsimees Stalin, rakendada kõik oma jõud
selleks, et meie teadus, tehnika, kirjandus ja kunst saaksid
tõepoolest eesrindlikuks, saaksid tegelikult rahvahulkade
pärisosaks.

Töötame Teile, seltsimees Stalin, põhjalikult tundma õppida
marksistlik-leninlikku teooriat, sest oleme teadlikud, et ilma
eesrindliku ideoloogiata ei saa olla eesrindlikku teadust, teh-
nikat, kirjandust ega kunsti.

Kongress on kindlasti veendunud, et eesti nõukogude intel-
ligents, tuges vene intelligentsi traditsioonilisele vennalikule

abile, leiab endas bolševike partei juhtimisel küllaldaselt jõudu, et ravida saksa fašistide poolt meie vabariigile tekitatud rasked haavad, taastada meie majandus ja kultuur ning arendada neid edasi.

Elagu Nõukogude Liidu haritlaskond!

Elagu vennalike Nõukogude rahvaste sõprus!

Elagu eesti rahvas!

Elagu meie vabastaja — vapper Punaarmee!

Elagu Lenini-Stalini parteil!

Elagu meie juht ja õpetaja — suur Stalin!

Käesoleva tervituse seltsimees Stalinile eesti intelligentsi esimene kongress võttis ühel häälel vastu oma istungil 29. jaanuaril s. a. Kongressi ülesandel kirjutas tervitusele alla presiidium:

G. Abels — Põllutöö Rahvakomissariaat, prof. A. Altma — Tallinna Polütehniline Instituut, N. Andresen — ENSV Rahvakomissaride Nõukogu, G. Ernesaks — teeneline kunstitegelane, A. Jakobson — kirjanik, E. Kapp — teeneline kunstitegelane, N. Karotamm — EK(b)P Keskkomitee, prof. A. Koort — Tartu Ülikool, prof. H. Kruus — Välisasjade Rahvakomissariaat, A. Lauter — rahvakunstnik, prof. O. Maddisson — Tallinna Polütehniline instituut, Nõukogude Liidu Kangelane A. Meri — Eesti Rahvuskorpus, E. Murdmaa — õpetaja, K. Nyman — kunstnik, prof. J. Nuut — Hariduse Rahvakomissariaat, G. Perov — ÜK(b)P Keskkomitee, P. Pinna — rahvakunstnik, Polkovnik A. Pusta — Eesti Rahvuskorpus, E. Päll — EK(b)P Keskkomitee, kindralleitnant L. Pärn — Eesti Rahvuskorpus, alampolkovnik A. Raadik — Eesti Rahvuskorpus, F. Sannamees — teeneline kunstnik, S. Sazonov — EK(b)P Keskkomitee, J. Semper — kirjanik, F. Tuglas — kirjanik, J. Vares — ENSV Ülemnõukogu Presiidium, A. Veimer — ENSV Rahvakomissaride Nõukogu, ja teised.

Kongressi avamine

28. jaanuaril 1945. a. algas riiklikus teatris „Estonia“ Eesti NSV intelligentsi esimene kongress. Kongressi ettevalmistuseks toimusid jaanuari algul Eesti NSV intelligentsi maakondade ja linnade konverentsid, kus valiti saadikud vabariiklikule kongressile. Need konverentsid näitasid eesti intelligentsi kasvavat aktiivsust ja tahet kõik jõud rakendada Punaarmee abistamiseks ja saksa fašistlike okupantide poolt laastatud kodumaale ülesehitamiseks. Kongressi-eelsetest Eesti NSV linnade, külade, teaduse- ja tööstuskeskuste intelligentsi koosolekuist võttis osa ligi 4 000 inimest, kes valisid vabariiklikule kongressile üle 700 saadiku.

Kongressile saabunud delegaatide hulgas on Tartu Ülikooli rektor professor Koort, Tallinna Polütehnilise Instituudi direktor professor Altma, ENSV välisasjade rahvakomissar professor H. Kruus, professorid Madisson, Linkberg jt., rahvakunstnikud Paul Pinna ja Ants Lauter, kirjanikud ja luuletajad Johannes Semper, F. Tuglas, Jaan Kärner, A. Jakobson, kindralleitnant Lembit Pärn, polkovnik A. Pusta, alampolkovnik A. Raadik, teenelised kunstitegelased E. Kapp ja G. Ernesaks, Nõukogude Liidu Kangelane A. Meri, Tallinna koolide vanimaid õpetajaid Murdmaa, kunstnik Sannamees ja teised teaduse, kirjanduse ja kunsti väljapaistvad tegelased.

Kongressi avas Eesti NSV hariduse rahvakomissar professor J. Nuut. Orkester mängis Nõukogude Liidu riigihümni ja eesti rahvushümni.

Oma avakõnes ütleb prof. J. Nuut järgmist:

„Eesti NSV intelligentsi esimese kongressi kokkukutsumine on suure poliitilise tähtsusega sündmus. Esmakordselt eesti rahva ajaloos on meie vabariigi haritlaskond kogunenud siia, vabariigi pealinna, selleks, et koos arutada küsimusi, mis meil tuleb lahendada, ja määrata oma tegevuskava lähemaks ajaks.

Saksa fašistlikud röövvalitajad, okupeerinud Nõukogude Eesti, katkestasid ajutiselt Eesti NSV intelligentsi loova tegevuse. Must fašismi pilv tõusis ähvardavalt meie maa kohale. Fašistlikud röövlid püüdsid lähmatada teaduse, kirjanduse ja kunsti alal töötajate iga loova mõtteavalduse. Saksa barbarid püüdsid saksastada meie rahvast, hävitada tema rahvuslikku kultuuri. Erilise vihaga tormasid nad eesti intelligentsi kallale. Sadasid ja tuhandeid vaimse töö tegijaid surmati, paigutati vanglatesse, eemaldati töö juurest, mõisteti näljasurma. Hitlerlased tapsid eesti kirjanikud Ruveni ja Rõdali, väljapaistvad kunstnikud Johani, Liimandi, tuntud professorid Ruubeli, Kliimani ja paljud teised. Saksa barbarid hävitasid, röövisid ja vedasid Saksamaale Nõukogude Eestist üle kümne tuhande kunstiteose. Nad purustasid enamuse teatreist, muuseumidest ja eesti rahva mineviku mälestusmärke. Eesti rahvas ei andesta iialgi saksa fašistlikele lurjustele neid hirmsaid kuritegusid ja roimi.

Anda kõik oma jõud Nõukogude Eesti kultuuri ja majanduse taastamiseks, teenida ausalt oma maad, abistada Puna-armeed, kes toob vabadust kõigile rahvastele — see on meie vabariigi intelligentsi õilis ja tänulik ülesanne.”

Kongressi presiidiumi valiti EK(b)P Keskkomitee sekretär sm. N. Karotamm, ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees sm. J. Vares, ENSV Rahvakomissaride Nõukogu esimees sm. A. Veimer, sm. G. V. Perov — ÜK(b)P Keskkomiteest, EK(b)P Keskkomitee sekretärid sm-d E. Päll, S. Sazonov, ENSV hariduse rahvakomissar prof. J. Nuut, ENSV RKN aseesimees sm. N. Andresen, Tartu Riikliku Ülikooli rektor prof. A. Koort, Tallinna Polütehnilise Instituudi direktor prof. A. Altma, ENSV välisasjade rahvakomissar prof. H. Kruus, prof. O. Madisson, kirjanikud J. Semper, F. Tuglas, M. Raud ja teised.

Kestvate tormiliste kiiduavalduste saatel valitakse kongressi aupresiidiumi ÜK(b)P Keskkomitee Poliitbüroo seltsimees Staliniga eesotsas.

Kongressi päevakorras on:

1. Intelligentsi ülesanded majanduslikus ja kultuurilises ehitustöös Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis. Aruandja EK(b)P KK sekretär sm. N. Karotamm.

2. Eesti ja vene intelligentsi ajaloolisest sõprusest. Aruandja ENSV hariduse rahvakomissar professor J. Nuut.

Intelligentsi ülesanded majanduslikus ja kultuurilises ehitustöös Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis

EK(b)P Keskkomitee sekretäri sm. N. Karotamme kõne I eesti intelligentsi kongressil 28. jaanuaril 1945. a.

I. Suurte sündmuste ajastu

Elame suurte sündmuste ajastul. Juba kuuendat aastat käib progressiivse inimkonna äge võitlus fašistliku reaktsiooni vastu. Neljandat aastat peab Nõukogude Liit Suurt Isamaasõda saksa fašistlike röövvalitajate vastu. Selles võitluses hitlerismi vastu on ühinenud kõik maailma demokraatlikud riigid ja saavutanud suuri võite. Fašistliku Saksamaa ümber tõmbub üha koemale liitlasvägede raudne rõngas.

Otsustav osa neis suurtes võitlustes ja võitudes on olnud Nõukogude Liidul ja meie sangarlikul Punaarmeel seltsimees Stalini juhtimisel. Stalingradi kuulsast võidust alates on Punaararmee saksa fašiste järjest tõrjunud tagasi läände ja viinud lahingutegevuse möödunud aastal vaenlase enda territooriumile, lüües ühtlasi reast välja kõik fašistliku Saksamaa satelliidid — Soome, Rumeenia ja teised. Just viimastel päevadel oleme jälle uute, senisest veel ulatuslikumate võitude tunnistajateks Nõukogude-Saksa rindel, kus Punaararmee on Balti merest kuni Karpaatideni läbi murdnud saksa kaitsesüsteemi, tekitanud vaenlasele ränka kahju ning tungib edukalt edasi Lääne-Poolas, Sileesias ja Ida-Preisimaal.

Fašistlik Saksamaa on juba kaotanud sõja. Liitlasmaad, s. t. Nõukogude Liit, Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid on juba

võitnud käimasoleva suure sõja. Ent ees seisab endastmõistetavalt veel küllaltki tõsisel ja raskeid võitlusi fašistliku Saksamaa enda territooriumil, kus hitlerlased püüavad meeletult püüda oma elu ning pikendada oma roimarliku võimutsemise päevi.

Liitlasmaade, Nõukogude Liidu, Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide koostöö võitluses fašistliku Saksamaa vastu on praegu kindlam kui kunagi varem. Omaaegsed Moskva ja Teherani konverentsi otsused viiakse järjekindlalt ellu. Liitlasmaade koordineeritud sõjategevus fašistliku Saksamaa vastu omandab üha laiemat ja laiemat ulatust, ja käimasolevatele Punaarmee hiiglahoopidele Saksamaa pihta idast saavad järgnema mitte nõrgemad hoobid läänest.

Praeguste suurte võitluste käigus, praeguses suures sõjas otsustub Euroopa ja kogu maailma rahvaste saatuse paljudeks aastateks, võib-olla inim põlvteks, vahet kauemaks. Demokraatlikud maad teevad nii sõjarindeil kui ka diplomaatlikul alal kõik selleks, et kindlustada inimkonnale pärast käimasoleva sõja lõppu võimalikult pikemaks ajaks stabiilne rahu. Tekivad uued jõudude vahekorrad, tekib uus jõudude paigutus maailma poliitikas. Saksa fašistlik militarism hävitatakse. Saksamaalt võetakse võimalus ikka ja jälle iga paari-kolmekümne aasta takka sundida maailmale peale veriseid tapatalgud, sundida peale miljoneid ja miljoneid inimesi nõudvaid sõdu. Euroopa riigid vabanevad reaktsiooniliste jõudude võimu alt ja demokratiseeruvad, nagu me seda näeme Poolas, Soomes, Bulgaarias, Jugoslaavias, Rumeenias ja mujal, kus on riigitüürilt kõrvale tõrjutud seal võimutsenud reaktsioonilised fašistlikud kildkonnad.

Nõukogude Liit on suure Isamaasõja kestel määratult tugevnenud nii poliitiliselt, sõjaliselt kui majanduslikult. Praegu võime juba täiesti kindlasti öelda, et Nõukogude Liit tuleb käesolevast sõjast välja palju tugevamana, kui ta seda oli enne sõda, 1941. aastal, mil fašistlik Saksamaa oma reeturliku kallaletungiga sundis Nõukogude Liidule peale sõja.

Sel asjaolul aga on ülisuur tähtsus kogu maailma jaoks sõjajärgsel ajastul. Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik on Punaarmee suurte võitude tagajärjel vabastatud saksa okupatsioonist. Jällegi kehtib Eestis nõukogude võim, mis loodi siin 1940. a., vastavalt eesti rahva suveräänsele tahtele.

Demokraatlike liitlasmaade jaoks järjest soodsamaks muu-

tuv sõjaline ja poliitiline rahvusvaheline olukord, fašistliku Saksamaa mõõdapääsmatu lüüasaamise perspektiiv, Nõukogude Liidu vägevuse enneolematu kasv ja liitlasmaade tihe üksmeelne koostöö — need on praegust olukorda määravad faktid.

II. Üleskerkivaid küsimusi

See kõik seab eesti haritlaskonna ette terve rea küsimusi ja ülesandeid.

Iga eesti haritlase ette seab see olukord ja need väljavaated vajaduse võtta seisukoht, määrata kindlaks oma positsioon, nii nüüd käimasolevate võitluste päevil kui ka tulevikus (kui ta seda seni pole teinud). Paljud meie haritlaskonnast on seda muidugi teinud. Need on kindlalt asunud võitlusse oma kodumaa ja rahva huvide eest, nõukogude võimu eest. Ent leidub meil siiski kodanikke, kes ei ole tahtnud või söandanud tege-likkusele otse näkku vaadata ja teha sellest vajalikke järeldusi iseenda ja oma töö jaoks.

Need sündmused, mis on aset leidnud Suure Isamaasõja päevil alates 1941. aastast kuni tänaseni, panevad nii mõnegi haritlase endalt küsima: kuidas see juhtus, et Saksamaa, kes sõda nii võidukalt alustas, esimestel aastatel Euroopas ühe riigi teise järele alla heites, et see Saksamaa just Nõukogude Liidu poolt on viidud täieliku katastroofi äärel? Kus peituvad Nõukogude Liidu vägevuse ja tema hiigelvõitude põhjused? Missugused on nende võitude tagajärjed kogu kaasaegse maailma ja kogu tsivilisatsiooni arenemisele?

Ja ei saagi olla teisiti, sest neist suurimatest faktidest ja sündmustest ei saa ükski mõtleja inimene mööda minna, ilma et ta ei püüaks neile leida vastust.

III. Reaktsiooniline eesti kodanlus ja kodanlik natsionalism

Lahenduse leidmiseks neile küsimustele tuleb meil hakata veidi kaugemalt peale.

Kapitalistlikus korras on haritlaskond oma seisundi poolest sunnitud teenima valitsevat klassi, s. o. kodanlust. Ta on ka selle kodanliku klassi ideoloogia kütkes.

Kodanliku ideoloogia määravaks teguriks on kapitalistlikus

ühiskonnas valitsev konkurent — kõigi võitlus kõigi vastu, ühtede edasijõudmine teiste allajäämise arvel, ühtede võit, teiste langus. Seda ideoloogiat iseloomustavad ka natsionalism ja šovinism. Kapitalistlik ideoloogia on suunatud sellele, et igati kindlustada väikese kildkonna, kurnajate kildkonna kaitsmist töötava rahva vastu, s. t. rahva määratu suure enami vastu. Kodanlus kasutas ja kasutab tema käes oleva majandusliku ja poliitilise võimu vahendeid oma ideoloogia pealesurumiseks töötavale rahvale, kujutades asja selliselt, nagu tähendaks kodanliku klassi huvid rahva huvisid üldse.

Eesti kodanluse ideoloogia ta iseseisvusepäevil oli samuti reaktsiooniline. Ta kujunes üha rohkem välja kitsa kildkonna reaktsiooniliseks ideoloogiaks, mis oli läbi ja läbi natsionalistlik, šovinistlik. See oli rahvavaenuline ideoloogia. Ta taotles rahvavaenulikke sihte. See nähtub ennekõike juba sellest, et ta sõbrutses fašistliku ideoloogiaga, mida veeti sisse nii väljast kui kultiveeriti ka koha peal. Teiselt poolt oli eesti kodanluse ideoloogia vaenulik nõukogude võimu vastu, Nõukogude Venemaa vastu, kuna nõukogude võim võitis Eesti töötava rahva hulgas ikka enam ja enam sümpaatiat.

Mida tõi kodanliku iseseisvuse periood eesti rahvale?

Poliitilisel alal tõi ta täieliku sõltuvuse imperialistlikest riikidest ja eriti viimaseil aastail fašistlikust Saksamaast. Tarvitseb vaid meelde tuletada mõne eesti tolleaegse juhtiva poliitiku tegusid selles suhtes. Näiteks avaldas kindral Laidoner oma kõnes, mille ta pidas 19. III 1935 „Centum“ klubis, sümpaatiat fašistliku Saksamaa suhtes ning ühtlasi teravat vaenu demokraatliku Prantsusmaa vastu. Seesama Laidoner avaldas 1935. a. juulis Šveitsi ajakirjas „Journal de Genève“ saksasõbraliku kirjutuse. Ta toetas igati saksa kapitali püüdeid kõvendada oma positsiooni Eesti põlevkivitööstuses. Õpetatud Eesti Seltsi juubelikoosolekul rääkis kindral Laidoner, et eestlastel ja sakslastel olevat ühine ajalugu, mida sümboliseerivat keskäegsed kantsid ja nende varemed Eestis, kantsid, mis olevat ühiselt ehitatud eestlaste ja sakslaste poolt. Seda juttu eestlaste ja sakslaste ühisest ajaloost kuulsime meie mõni aasta hiljem ei kellegi muu kui saksa paruni Litzmanni ja tema truu teenri Hjalmar Mäe suust. Omaaegne peaminister Kaarel Eenpalu rääkis 1939. a. septembris õhukatse-nädala puhul, et olevas olukorras olevat vaja eestlaste mõtlemisviisi teiste rahvaste (loe: sakslaste) suhtes ümber korraldada. Näi-

teks, rääkis Eenpalu, olevat endistest sõjakäikudest saadik meie maale jäänud teatav arusaamatus saksa rahva suhtes. See ei olevat aga meie rahva omaduseks. Siin näeme jällegi, et Eesti tolleaegse juhtiva poliitikategelase seisukoht sarnaneb täielikult hiljem saksa fašistliku okupatsiooni peameeste seisukohtadega, mida avaldasid niihästi kindralkomissar Litzmann kui ka landesdirektor Mäe, kes rääkisid „arusaamatustest“ eestlaste ja sakslaste vahel, mis olevat leidnud aset minevikus. Edasi rääkis omaaegne välisminister Änts Piip 13. oktoobril 1935. a. kaitseliidu klubis, et eestlastel tuleb võtta revideerimisele oma suhtumine Saksamaasse ja mitte näha temas 1918. aasta vaenlast. Pole huvitusetä märkida ka seda fakti, et 4. novembril 1935 toimus „Centumi“ klubi ja Tallinna saksa klubi vahel sõprusõhtu, millest võttis osa umbes 50 inimest. Eestlastest oli kohal palju juhtivaid tegelasi eesotsas Konstantin Pätsiga. Koosviibimine toimus sakslaste juures. Sakslaste poolt oli piduperemeheks parun von Rosen. Kohal oli ka Saksa saadik Eestis. Sel koosolekul, mis kestis hiljaõõni, pidasid nii Eesti kodanlikud riigimehed kui ka sakslased vastastikku sooje tervituskõnesid ning avaldasid teravat vaenu Nõukogude Liidu vastu. Kõik see kinnitab veel kord seda, et juhtivad Eesti poliitikategelased tüürisid fašistliku Saksamaa sõiduvette. Ja Saksamaa poolt ei jäänud sellele poliitikale tunnustus tulemata. Hitler-fašistide leht „Revaler Zeitung“ väljendas oma tunnustust Pätsi-Laidoneri-Eenpalu-Uluotsa klikile, kui ta 1938. aastal kirjutas: „Eesti ja Saksa on omavahel sugulased. Nad peavad vastastikku üksteisest aru saama, ja vastastikuse arusaamise korral on võimalik ka ühine koostöö. Vastastikune arusaamine on olemas, tähendab, on olemas ka koostöö.“ See üliselge dokument ei vaja kommentaare.

Eesti sisepoliitikas valitses reaktsioon. Kodanliku iseseisvuse päevil summutati iga rahvahulkade vabaduspüüd. Kes meist ei mäletaks klikivõimu viimaste aastate kurikuulsat „vaikivat olekut“... Kodanliku iseseisvuse perioodil kasvatati ja õhutati valitseva kildkonna poolt süstemaatilisel šovinismi, kodanlikku natsionalismi.

Ma ja nduslikul alal, eeskätt tööstuses, näeme meie suurt tagurpidiminekut. Paljudes käitistes, kus enne iseseisvust töötas kuni kümme ja rohkem tuhandeid töölisi, oli iseseisvuse ajal töölisi kõigest sadu, heal juhul tuhat või paar.

Kultuuri alal ei ole kodanlikul Eestil ka mingit olulist saavutust ette tuua. Palju oli kära ja rohkesti keerutati tolmu rahvusliku teaduse, rahvusliku kunsti jne. ümber. Ent milline oli olukord tegelikult? Eesti rahvusliku teaduse ja kunsti arendamise alal tegid tööd tõepoolest vähesed entusiastid, kes andsid kogu oma jõu sellele tööle. Nad tegid seda tihti peale koguni riigivõimu kiuste.

Riigivõimu poliitika kitsarinnalisus ja ahtus vajutas oma pitseri ka kogu meie poliitilisele, majanduslikule ja kultuurilisele elule. Kõikjal võimutses mammon, kõike määras kasuahnitsemine. Ega vanameister Anton Hansen-Tammsaare ilmaaegu lausunud oma kuulsaid sõnu: „On midagi mäda Maarjamaal!” Ja Maarjamaal oli tõepoolest midagi mäda, see oli kodanlik klikivõim.

Kui omal ajal sellised teosed, nagu „Kalevipoeg”, „Tasuja” ja „Mahtra sõda” tähistasid terveid perioode meie kirjanduse ja ka ühiskondliku mõtte arenemises, kui nende teoste ilmumised kujunesid suurteks ühiskondlikeks sündmusteks, siis pole kodanlikul Eestil midagi seada ei „Kalevipoja”, „Tasuja” ega „Mahtra sõja” kõrvale. Veel enam, meie võime öelda seda, et eesti kodanlik riigivõim nägi oma ülesannet selles, kuidas takistada tõepoolest tõsise kunstiväärtusliku kirjanduse tekkimist, nägi oma ülesannet peamiselt selles, kuidas soodustada ja toetada ideelageda ja reaktsioonilise kirjanduse tegemist kodanlike võimumeeste soosikute poolt. Nii mõnedki eesti haritlased takerdusid ja uppusid sellesse kodanlikku sohu, andes end reaktsiooniliste jõudude teenistusse. Parim osa eesti haritlasi oli opositsioonis valitseva klikivõimuga ja võitles aktiivselt kodanliku korra reaktsiooni, surve, silmakirjalikkuse ja kõige võltsi vastu. Eriti peab siin mainima eesti progressiivseid kirjanikke, nagu Vilde, Barbarus, Semper, Kämer, Alle jt.

Kui palju suuri talente on lämmatanud kapitalistlik kord ka Eestis! Kas juba üksnes Juhan Liivi traagika ei räägi meile küllaltki palju!

Kogu seda tagurlikku tegevust püüti varjata kõlavate sõnakõlksudega rahvusest, rahva huvidest jne., kusjuures kõik need sõnakõlksud ei olnud midagi muud kui kitsa kodanliku kildkonna kihihuvide, šovinismi ja kodanliku natsionalismi suitskate.

Šovinism, kodanlik natsionalism on leppimatus vastuolus rahva huvidega, tõelise rahvalikkusega ja rahvuslikkusega.

Eesti rahvaluule näiteks on rahvalik ja rahvuslik selle sõna parimas mõttes, ent ta pole sugugi natsionalistlik ega šovinistlik. Ja kui kodanlus oma rahvavaenulisele ideoloogiale otsis toetust eesti rahvaluulest, siis oli see paratamata määratud läbikukkumisele.

Kodanlik natsionalism on surmavalt ohtlik eesti kultuuri arenemisele. Ta on kultuurile ohtlik kui vähktõbi ja see vähktõbi on tarvis välja arstida.

Kodanlik natsionalism on eriti ohtlik poliitiliselt, sest ta püüab eraldada eesti rahvast teistest Nõukogude Liidu rahvastest, eeskätt vené rahvast, kellega eesti rahvast ühendavad kauaaegsed elulised sidemed ühise võitluse ja töö alal. Ta püüab eesti rahvast isoleerida teistest rahvastest, sulgeda teda oma kitsasse õueaeda. Ta taotleb Eesti poliitilise sõltumatusu likvideerimist, Eesti allutamist reaktsoonilisele imperialismile, tema sõltuvusse seadmist reaktsoonilistest imperialistlikest maadest, fašismist.

Ja seda kõike ajal, kus kogu progressiivne maailm võitleb fašismi vastu, võitleb reaktiooni vastu, kus kogu progressiivne maailm näeb Nõukogude Liidus tsivilisatsiooni päästjat fašistlikust katkust, näeb temas rahva päästjat Majdaneki ja Klooga mõrvarite käest.

Hitlerism on kõige ohtlikum reaktsoon. Seda on näidanud hitlerlaste teod. Ehkki nad demagoogiliselt nimetavad endid natsionaalsotsialistideks, kuid poliitiliste sihtide ja võitlusvahendite poolest on meil siin tegemist roimarite ja bandiitidega selle sõna kõige otsesemas tähenduses. Sõnad „natsionalism“ ja „sotsialism“ on Hitlerile ainult tema röövsihtide varjamise vahendid. Sakslased peavad endid ise „Herrenvolk'iks“, — härrasrahvaks. Siit arvavad nad tulenevat oma „õiguse“ valitseta kõigi teiste rahvaste üle. Siit arvavad nad endil olevat „õiguse“ vaadata ülbelt ja kõrgilt alla teistele rahvastele ja hävitada teisi rahvaid, et aarialastele soetada nn. eluruumi. Selline ideoloogia sakslaste juures ei ole sugugi juhuslik, selle juured peituvad sügaval Saksamaa ajaloos ja ennekõike Preisimaa ajaloos. Tema juured peituvad Preisi militarismis.

On täiesti arusaadav ja loomulik, et demokraatlikud progressiivsed maad ja rahvad ühinesid võitluseks maailma tsivilisatsiooni otseselt ähvardava fašistliku reaktiooni vastu. Demokraatlike liitlasmaade sõjaline, majanduslik ja poliitiline vägevus ületavad kaugelt fašistliku Saksamaa jõu.

Fašistlik Saksamaa on käesolevas sõjas saanud lüüa demokraatlike liitlasmaade käest nii sõjaliselt, poliitiliselt, ideoloogiliselt, moraalselt, kultuuriliselt kui ka majanduslikult. Ta pidi kaotama, sest tema eesmärgid on reaktsioonilised, on antisotsiaalsed. Need eesmärgid pidid jääma alla progressiivsetele jõududele, progressiivsetele teguritele ja sihtidele.

Nendele saksa röövvalutajate reaktsioonilistele eesmärkidele tahavad eesti kodanlikud natsionalistid tuua ohvriks eesti rahva! Nad tahavad eestlasi muuta sakslaste orirahvaks. Ei, küllalt kaua ja raskesti on eesti rahvas kannatanud saksa ülevõimu, vägivalda ja kurnamise all, alates Albertist ja Meinhardist ning lõpetades Litzmanni ja von Hohenlohega. Saksa okupandid hukkasid palju eesti haritlaskonna paremaid esindajaid. Tuletagem vaid meelde Kliimani, Ruubeli, Johani, Ruveni, Laigo ja teiste nimesid. Suurel hulgal vaevles eesti haritlasi fašistlikes türmides ja koonduslaagrites. Mainime vaid mõningaid nimesid, nagu Sirge, Sütiste, Paulson, Antson, Kangro-Pool, Adams, Nõmmik, Humal, Mürk jt. Sakslased mõnitasid igati eestlasi ja eesti kultuuri. Ja nende hitlerlike ülbete vägivaldsete kätte tahavad kodanlikud natsionalistid jälle anda eesti rahva! Ei, seda ei juhtu kunagi enam! Sakslased on sajandite jooksul olnud eesti rahva needuseks. Eesti rahva verivaenlased on need, kes uuesti püüavad painutada meie maad saksa fašismi ikke alla.

Alates kindral Laidonerist, Kaarel Eenpalust, Ants Piibust ja lõpetades Uluotsaga ning rahvakasvatuse „eriteadlase“ Meretiga, on nad olnud kõik ametis sellega, et eesti rahva sajandite-pikkust võitlust elu ja surma peale saksa röövvalutajate vastu katsuda kujutada „arusaamatusena“, mingi saatusliku veana. Kuid olnud ei saa teha olematuks, musta ei saa rääkida valgeks ega fašistlikku inimtuleriitade tegijat muuta inglisk.

Nõukogude Liidu suurte võitude põhjusteks käesolevas sõjas fašistliku Saksamaa vastu on ennekõike järgmised põhitegurid: uus progressiivne kord, sotsialistlik nõukogude kord, mis kujutab endast inimühiskonna uut kõrgemat arenemisastet; plaanikindlalt juhitud nõukogude majandussüsteem arenenud sotsialistliku suurtööstuse ja sotsialistliku põllumajandusega; õige juhtimine Nõukogude valitsuse, bolševike partei ja seltsimees Stalini poolt; Nõukogude Liidu rahvaste kindel sõprus,

nende vankumatu poliitiline ja moraalne ühtsus; nõukogude patriotism, mis võimsa jõuna on haaranud kõiki nõukogude inimesi, kõiki rahvaid ja rahvakihte; nõukogude uus kõrgem sõjakunst; koostöö meie liitlastega, Ameerika Ühendriikidega ja Suur-Britanniaga.

Kahtlemata saab neil Nõukogude Liidu võitudel fašistliku reaktsiooni üle olema suur positiivne, progressiivne mõju kogu inimkonna edasisesse arengusse.

IV. Nõukogude võim ja eesti haritlaskond

Lenini ja Stalini poolt loodud nõukogude võim on töötava rahva võim. Nõukogude võimu poliitika ülesandeks on likvideerida ühe inimese kurnamine teise inimese poolt ja saavutada seda, et kõik inimesed töötaksid sotsialistliku ühiskonna hüvanguks. Tema ülesandeks on ehitada üles sotsialistlik, kommunistlik ühiskond, saavutada poliitilise, majandusliku ja kultuurilise arengu kõrge tase ja õitseng ning töötava rahva hüvangu. Seda kinnitab kogu nõukogude võimu poliitika.

Bolševike partei on juhtiv jõud Nõukogude riigis. Tema teooria, maailmavaade, ideoloogia, organisatsioonilised põhimõtted — need määravad ära Nõukogude riigi elu ja tegevuse. Bolševike partei on Nõukogude Liidu näol loonud maailma vägevaima riigi. Miks ja kuidas see oli võimalik? Kuidas on Nõuk. Liit bolševike partei ja nõukogude võimu juhtimisel saavutanud kõike seda, mida me praegu näeme eriti kujukalt Suure Isamaasõja päevil? Selle kohta leiame meie vastused rahva juhtide Lenini ja Stalini teostes, leiame vastused Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajaloos. Ja tänapäeval otsivad miljonid inimesed vastust neile küsimustele Lenini ja Stalini teostest ja bolševike partei ajaloost. Mitte ainult ja mitte niivõrd nõukogude inimesed ei tee seda, sest neile on need põhiküsimused ammugi selged, vaid just väljaspool Nõukogude Liitu otsitakse vastust neile küsimustele. Seda teevad nii meie sõbrad kui ka vaenlased, kes uurivad hoolega Nõukogude Liidu vägevuse allikaid ja põhjusi. See ülesanne seisab ka Nõukogude Eesti haritlaskonna ees, selle osa ees meie haritlaskonnast, kellele need küsimused pole veel küllalt selged.

Nõukogude haritlaskond on kutsutud etendama juhtivat osa

sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisel. See nõuab temalt sotsialistliku ühiskonna arenemise seaduste tundmist. Sotsialistliku ühiskonna ehitamisel ei saa olla mingit voluntaristlikku vabavoli, isiku piiramatut tahet teha, mida ta heaks arvab. Sotsialistliku ühiskonna arenemine allub teatavatele kindlatele seaduspärasustele ja, mida selgemini ja paremini tajub isik neid seaduspärasusi, neid arenemisseadusi, seda tõhusamini võib ta tööd teha sotsialistliku ühiskonna ehitamisel. Ühiskonna arenemisseaduste tundmine võimaldab teatavates piirides ette näha sündmuste käiku. Ilma ettenägemise-võimeta pole võimalik juhtida tööd. Marksismi-leninismi teooria on selline tungal, mis valgustab meile teed.

Kui palju on kodanlikud ja väikekodanlikud skeptikud ironiseerinud marksismi-leninismi teooria üle, et see polevat üldse teooria jne. Ka Eestis on nii mõnigi haritlane selliste skeptiliste ironiseerijate kilda sattunud. Kuid mida näitab tegelik elu? Tegelik elu näitab seda, et igasugused kodanlikud teooriad nii ühiskonna- kui ka eksaktteaduste alal on uurija varem või hiljem jätnud hätta, on viinud tema ummikusse. Ainult marksismi-leninismi teooria abil on bolševistlikud teadlased ja juhid suutnud ette näha sündmuste arenemist, avastanud ühiskonna ja loodusnähtuste arenemise seadusi, ja bolševistlik teooria ning praktika on saavutanud võite.

Filosoofiast teame, et praktika on tõe kriteerium. Ainult tegeliku elu praktika proovitulest läbikäinud ja sellele proovitulele vastupidanud teooria on õige. Ja bolševistlik teooria, marksismi-leninismi teooria on auga läbi käinud kõik tegeliku elu katsumised, eriti praeguse Suure Isamaasõja ajal.

Kõigest sellest järeldub, et eesti haritlaskonnal on tarvis põhjalikult tutvuda marksismi-leninismi teooria ja praktikaga. Tal on tarvis omandada marksismi-leninismi meetodit.

Marksism-leninism on kaasaegse maailma teaduse ja kultuuri kõrgeim saavutus, kõige progressiivsem maailmavaade. Ta on Nõukogude riigi valitsev ideoloogia.

Marksismi-leninismi ideed on päästnud kaasaegse tsivilisatsiooni hukkumisest fašistliku katku läbi.

Dialektiline materialism annab õige meetodi ka kõige keerulisemate probleemide lahendamiseks, olgu see ühiskondlikus elus, kosmograafias või atomituuma probleemistiku alal.

Haritlaskonna töö saab olla ainult siis edukas, kui ta peale eesrindliku praktika tunneb ka eesrindlikku teooriat, mark-

sisimi-leninismi teooriat, kui tal on selged ja kindlad progressiivsed seisukohad poliitika, eetika ja moraali küsimustes. Paljud seltsimehed teist mäletavad kuulsa vene kirjaniku Nekrasovi sõnu, mis kõlavad vabas tõlkes umbes järgmiselt: Poeet sa võid ka mitte olla, kuid kodanik pead olema! Tarvis on olla poeet ja kodanik, olla nõukogude kodanik, olla nõukogude poeet, tarvis on olla nõukogude teadlane ja nõukogude kodanik, nõukogude insener, nõukogude näitleja jne. See tähendab ühendada oma erialast suurt meisterlikkust progressiivse kõrge nõukogude ideelikkusega, sotsialistliku ideelikkusega.

Suur Isamaasõda saksa fašismi vastu ja need meie ees seisvad ülesanded, mis sõja olukorrast järgnevad, — see kõik on selleks suureks katalüsaatoriks, mis määrab praegu kogu elu ja kiirendab ka iga üksiku kodaniku ühiskondlikku seisukohavõtmist oma positsiooni kindlaks äramääramiseks selle või teise ühiskonnanahtuse suhtes, kui ta seda varem pole teinud. Tarvis on, et meie haritlaskonna liikmeil oleks rohkem kodanikujulgust, teoreetilist ja poliitilist julgust kriitiliseks suhtumiseks troonilt langenud ja troonilt tõugatud kodanlikesse eba-jumalaisse. Kodanlikud puuslikud ei päästa kellegi hinge. Varem või hiljem jõuab inimene, kes selliste puuslike ees kummardab, arusaamisele, et see on ilmaaegne tegevus. Elu ja tööhuvid nõuavad aga, et sellele arusaamisele jõutaks võimalikult kiiremini.

Iga inimene jõuab isemoodi nõukogude ideoloogiani, uute sotsialistlike tõdede tunnustamisele. Tööline käib selle tee ära omamoodi, tulles läbi kapitalistliku vabriku kurnamise ränga kooli. Talupojal on see tee jällegi omalaadne. Insener, füüsik ja keemik jõuavad kommunismini võib-olla loogiliste arutluste tulemusena. Ühe inimese juures on see protsess kiirem, teise juures aeglasem, kuid varem või hiljem peab igaüks, kes tõepoolest tahab ja suudab olla progressiivne ning järjekindel elunähtuste ja faktide analüüsimisel, jõudma välja kommunistlike tõdedeni. Ja üks meie põhilisi ülesandeid seisab selles, et aidata meie haritlaskonnal jõuda kiiremini kaasaegse teaduse suurima saavutuse, marksismi-leninismi, dialektilise materialismi teooria põhjaliku tundmiseni.

V. Rahvusküsimusest ja nõukogude võimust

Äraarvamata palju laimu on levitatud vaenlaste poolt nõukogude võimu kohta. Ka eesti kodanlike natsionalistide poolt on arutu palju levitatud valet nõukogude võimu aadressil, eriti rahvusküsimuse alal.

Nõukogude Liidu rahvuspoliitikat iseloomustab Nõukogude rahvaste kindel sõprus, koostöö ja liit Nõukogude valitsuse ning bolševike partei poliitika teostamisel, Nõukogude valitsuse ning bolševike partei juhtimisel. Kõik liiduriigid Nõukogude Liidus on üheõiguslikud, ja seda mitte üksnes juriidiliselt, vaid ka tegelikult, kusjuures vanemad ning tugevamad riigid osutavad abi nooremaile ning nõrgemaile, mahajäänumaile, et nad kiiremini jõuaksid järele enamarenenud rahvastele. Vene rahvas on osutanud paljude aastate kestel suurt ja tõhusat abi mahajäänumaile Kesk-Aasia rahvaile, kes on selle abi tõttu teinud hiiglasuuri edusamme oma poliitilises, majanduslikus ja kultuurilises arenemises.

Nõukogude võim hävitas omaaegsel tsaari-Venemaal valitsenud rahvusliku surve ja rahvaste mitte-üheõigusluse. Nõukogude võim on see, kes kindlustab igale Nõukogude rahvale kõige soodsamad poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised arenemisevõimalused.

Ainult nõukogude korras on ka eesti rahval tõepoolest poliitiline sõltumatus ja vabadus. Ainult nõukogude korras võime kiiresti ravida sõjahaavad, mis saksa okupatsioon lõi meie majandusele ja kultuurile, võime saavutada oma majandusliku olukorra parandamise ja hoogsa tõusu, mis omakorda kindlustab Nõukogude Eesti rahvuskultuuri kiiret arenemist.

Meie, kommunistid, ei ole nihilistid rahvusküsimuses, meie armastame oma kodumaad ja rahvast. Meile pole miski südamelähedasem kui meie kodumaa ja rahva saatus, tema hüvang. Kõik laim, mis on meie vaenlaste poolt nõukogude võimu aadressil levitatud, kehtib just laimulevitajate endi kohta. Pole järjekindlamat eesti rahva sotsiaalsete ja natsionaalsete huvide eest võitlejat ja nende huvide kaitsjat, kui seda on bolševikud, kui seda on nõukogude võim. Meie oleme Nõukogude Eesti patrioodid. Seda kinnitab eesti bolševike võitlus, kes on toonud suuri ohvreid võitluses eesti töötava rahva vabaduse eest.

Et eesti rahva tulevik on ja võib olla kindel ainult Nõu-

kogude vabariigis, ainult Nõukogude Eestis, siis on meie kõigi ülesanne väsimatult töötada nõukogude võimu kindlustamiseks, eesti rahva ja Nõukogude Liidu rahvaste sõpruse kõvendamiseks ja eriti eesti ja vene rahva sõpruse edasiseks kõvendamiseks. Siin tuleb meie haritlaskonnal nii mõnigi võltside rahvasõprade poolt talle külgepoogitud valevaade, harjumus või lihtsalt aegunud kontseptsioon kõrvale heita.

Oli aeg, kus arvati, et päike käib ümber maakerä, kuid hiljem osutus see valeks. Oli aeg, kus usuti flogistoni olemasolu, kuid teaduse arenemine lükkas ka selle ümber. Oli aeg, kus arvati, et antiikaegne orjapidamise-ühiskond on ühiskonna kõrgeim, kõige täiuslikum arenemisaste, ent see arenemisaste kadus minevikku ja selle asemele tuli uus ning kõrgem, tuli feodalism. Sellele järgnes kapitalistlik ühiskonnakord. Ja nüüd arvavad kapitalistliku ühiskonnakorra kandjad, selle ühiskonna valitsev klass ja tema poolehoidjad, et kapitalistliku ühiskonnaga lõpebki ühiskonna arenemine, et see on ühiskonna arenemise viimne aste. Ent nii teooria kui ka praktika näitavad, et ühiskonna arenemine ei jää seisma, vaid läheb edasi, areneb madalamalt kõrgemale, et kapitalistlik ühiskond ei ole inimühiskonna viimne arenemisaste. Teooria ja praktika tõendavad, et kapitalistlikule ühiskonnale järgneb sotsialistlik, kommunistlik ühiskond. See ühiskond, sotsialistlik ühiskond, on Nõukogude Liidus juba olemas.

Teadus võidab eelarvamused, kuid meie võimuses on ka teaduse võitu eelarvamuste üle kiirendada.

Inimese teadvus jääb paratamatult maha ühiskondlik-majanduslikust praktikast, arenemise tempost. Kuulus kirjanik Maksim Gorki lausub kusagil, et inimeste emotsioonid on konservatiivsemad kui nende mõistus. Nii mõnigi asi, mida inimene mõistusega tajub kui õiget ja vastuvõetavat, leiab vastuseismist meie konservatiivsete tunnete, emotsioonide poolt.

Eriti rahvusküsimuse alal on selliseid momente vahest rohkem kui mõnel muul alal.

Eesti haritlaskonna ülesanne on nõukogude võimu rahvuspoliitikat põhjalikult uurida, teda ellu rakendada. Tal on tarvis ära võita, ületada kodanlik-natsionalistlike vaadete mõju oma maailmavaates, omandada uus, kaasaegne progressiivne maailmavaade, dialektilis-materialistlik maailmavaade, nõukogude maailmavaade. Seda nõuavad eesti rahva põhilised

eluhuvid. On eesti haritlaskond seda teinud, alles siis suudab ta ka lõpuni ja täielikult rakendada oma jõu tõhusalt oma rahva teenistusse, sest pole õilsamat ülesannet eesti haritlaskonnal, kui anda kogu oma jõud ja kogu oma oskus kodumaale ja rahva teenistusse, Nõukogude Eesti teenistusse.

VI. Eesti nõukogude kultuuri arengu küsimusi

Nõukogude võimu kehtimapanek on loonud ja loob kõik vajalikud eeldused eesti kultuuri hoogsamaks arenguks. Ka Isamaasõja raskeis tingimuses on nõukogude võim palju teinud eesti nõukogude kunsti arendamiseks. Meie mäletame, kuidas Suure Isamaasõja kõige raskemal hetkel loodi eesti kunsti ansamblid Jaroslavlis enam kui 200 inimese osavõtul. Ka praegu saksa okupatsioonist vabastatud Nõukogude Eestis teeb nõukogude võim kõik, mida sõjaaja olukord lubab ja võimaldab, et meie kultuuriküsimusi edukalt lahendada.

Kuid töötava rahva võimul, nõukogude võimul pole mitte ükskõik, missugust kultuuri meie ehitame, missugust kultuuri meie arendame, kas progressiivset või reaktsioonilist.

Meie kultuuril peab olema uus, ajakohane sisu, mis meie rahva määratu suure enamiku, töötava rahva, tööliste, töötavate talupoegade ja haritlaste põhihuvidele vastab, progressiivne sisu, mis aitab ehitada uut elu, sotsialistlikku ühiskonda. See kultuur on aga oma vormilt rahvuslik, eestiline, eestipärane. See seab eesti haritlaskonnale ette suured ülesanded eesti nõukogude kultuuri loomise ja edasiarendamise alal.

Esimese probleeminä kerkib siin küsimus: kuidas suhtuda eesti endisesse kultuuripärandisse?

Kõik, mis seal on progressiivset, edasiviivat, on sealt tarvis võtta, läbi töötada, omandada ja sel alusel panna uusi kive meie kultuurihoonesse. Sellised meie kultuuriloo kandvad kujud, nagu Kreutzwald, Koidula, Veske, Carl Robert Jakobson, Vilde, Tammsaare, Juhan Liiv ja palju teisi, rääkimata viimase aja ja praegu elavatest ning töötavatest kultuuritegelastest, — kõigi nende kirjanike ja kultuuritegelaste elutöö kuulub eesti kultuuri raudvara hulka.

Möödunud sajandi tegelastest on eriti põhjalikult vaja uurida Carl Robert Jakobsoni elutööd. Carl Robert Jakobson on sel-

gemaid päid eesti rahva ajaloo üldse. Tema poliitiline võitlus ja tema kultuurilised taotlused on progressiivsed oma aja olukorras. Progressiivsed on ka tema filosoofilised vaated, kui ta näiteks ütleb, et inimene pole mitte ainult ümbruse produkt, vaid ta peab ka ümbrust looma, muutma.

Edasi, kuidas suhtuda meie rahvaluulesse? Rahvaluule kogumise alal on varematal aegadel tehtud ära suur töö selliste töömeeste poolt, nagu Jakob Hurt, Eisen jt. Eesti folkloori varasalv on otsatu rikas. Kuid rahvaluule uurimise alal, tema läbitöötamise alal on seni tehtud armetult vähe. Siin peab ütleva, et eesti kodanlikud võimumehed ei teinud rahvaluule alal mitte midagi nimetamisväärset. Nad paljastasid ka siin kogu oma lühinägelikkuse, kogu oma poliitika mitterahvaliku pale. Tarvis on meie rahvaluule uurimisele asuda tõsiselt, süsteemikindlalt. Seal leiame vastuseid paljudele põlevatele küsimustele meie rahva minevikust nii poliitilise, majandusliku kui ka kultuurilise arenemise alalt.

Eesti rahva kultuuripärandist tuleb heita kõrvale see, mis on seal reaktsioonilist, mis on kodanlik-natsionalistlikku. Õnneks ei ole seal seda väga palju, ja tolle reaktsioonilise kultuuriline ning kunstiline väärtus on tavaliselt väga väike või tal ei ole seda üldse.

Palju on Eestis omal ajal vaieldud nn. „kultuuriorientatsiooni“ küsimuste üle, kusjuures ikka püüti ida vastu seada läant, mõeldes sellega vene ja nõukogude kultuuri saavutuste kõrvaleheitmist. Ent meie peame konstateerima vene kultuuri suurt viljelevat mõju ja tähtsust eesti rahvakultuuri arenemises. Venemaa suur ja edasiviiv mõju avaldub nii eesti poliitilises ja majanduslikus elus kui ka kultuurivallas. Eesti riikliku iseseisvuse ning sõltumatuse ideed on Vene revolutsiooni, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni poolt sünnitatud ja ellu viidud. Eesti rahva sotsiaalne ja natsionaalne vabanemine sai võimalikuks ainult 1917. aasta Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tagajärjel. Eesti haritlaskonna enamik ning paremik on üles kasvanud vene kultuurile tuginedes. Ent siiski peab mainima, et vene teaduse progressiivseid saavutusi 18. ja 19. sajandist teatakse Eestis liiga vähe. Vähe tuntakse meil Lomonosovit, Tšernõševskit, Herzenit, Belinskit, Dobroljubovit, Popovi, Lobatševskit ja teisi vene ühiskonnategelasi ja teadlasi, nende töid ning saavutusi. Näib, et eesti haritlaskond veel vähem teab Nõukogude Liidu kultuuri-

teaduse- ja kunstisaavutusi viimase 20—25 aasta kestel. See tõsine lünk nõuab täitmist.

Sakslased rääkisid ja räägivad, et eesti kultuuri polevat üldse olemas, et kõik, mis on Eestis kultuuri alal olemas, olevat vaid saksa kultuur ja toodud siia saksa „kulturträgerite“ poolt. See on algusest lõpuni vale ning võlts. Sakslased tõid Eestisse orjuse, nad tõid haagrehi ja peksupingi mõisatallidesse, tõid kurnamise ning klerikaalse obskurantismi. Sakslaste poliitika Eestis ei olnud midagi muud kui nende kurikuulsa „Drang nach Osten'i“ realiseerimine kõigil eesti elualadel. Eestlaste poliitiline, majanduslik ja kultuuriline arenemine on toimunud eeskätt just võitluses sakslaste ülevõimu vastu. Seejuures on eesti ühiskonna progressiivsed ollused tihtilugu blokeeritud vene rahva progressiivsete ollustega ühises võitluses ühiste vaenlaste, sakslaste, vastu.

Eesti rahvas on sajandeid pidanud lakkamatut võitlust saksa sissetungijate vastu. Selles võitluses on sattunud ühte klassilised ja rahvuslikud momendid, ning nende momentide ühtesattumine on tolele võitlusele andnud erilise teravuse. Tuletagem vaid meelde eesti talupoegade Jüriöö ülestõusu 600 aastat tagasi, mille sangarite üle eesti rahvas tänapäeval õigusega võib uhke olla. Tuletagem meelde 1905. ja 1906. aastat, kus meie kodumaa taevas punas põlevate mõisade tulekahjude kumast, või jälgigem võitlusi Eesti NSV vabastamisel möödunud aastal, kus Punaarmee Eesti Rahvuskorpuse sõjamehed võitluses saksa okupantide vastu näitasid üles ääretut viha ja vaprust, sest nad teadsid, et nad võitlesid nii oma klassivaenlase kui ka oma rahvusliku verivaenlase vastu.

Meil on tarvis õppida tundma teiste rahvaste eesrindlikke kultuurisaavutusi, eeskätt vene rahva kultuurisaavutusi, et neid omandada. Tarvis on pidevalt töötada Nõukogude Eesti kultuuri arendamise alal, lähtudes marksismi-leninismi teooria juhtmõttest.

Meile, bolševikele, on vaenlaste ja „kõigist kõrgemal olla tahtvate“ väikekodanlike haritlaste poolt ette heidetud, et meie olevat oma kultuuriloomingus tendentslikud, olgu see kirjanduse, kunsti või muudel aladel. Jah, meie oleme tendentslikud kogu oma töös. Meie tendentslikkus seisab võitlemises progressiivsete sihtide ja eesmärkide eest, võitluses rahvaste sõpruse, tõe, õiguse ja õigluse eest, võitlemises töötava

rahva poliitilise vabaduse, majandusliku ja kultuurilise hüvangu eest, tõelise kultuuri õitsengu eest. Meie tendentslikkus seisab võitlemises reaktsiooniliste ideede ja vaadete vastu, fašismi vastu, kodanliku natsionalismi vastu, vale ja silmakirjalikkuse, poliitilise õigusetuse vastu, majandusliku viletsuse ja kultuuri arenemise takistuste vastu. Selles seisab meie tendentslikkus ja meie ei mõtlegi temast loobuda. Töötav rahvas kiidab sellist tendentslikkust heaks. Töötava rahva vaenlased ja käputäis reaktsionääre on endastmõistetavalt sellise tendentslikkuse vastu. Nad pooldavad vastupidist tendentslikkust, s. o. võitlust kõige progressiivse vastu, võitlust reaktsiooniliste eesmärkide eest. Ent ajalugu ise on meie, bolševike, poolt ja reaktsiooniliste jõudude vastu. Selles ongi kultuuriloomingu tendentslikkuse probleem. Aga ükski probleem riikide ja rahvaste elus ei ole lahendatav väljaspool sellist tendentslikkust, milles väljendub kogu võitlus progressiivsete ja reaktsiooniliste jõudude vahel, — lühidalt, pole lahendatav väljaspool poliitikat. Mõõdamannes olgu märgitud, et nii mõnigi väikekodanlik haritlane kardab sellist tendentslikku poliitikat (s. t. progressiivset poliitikat) ega taha temast kuuldagi, kuna toosama haritlane teinekord end väga mugavalt võib tunda reaktsioonilise poliitika sõiduvees.

Nõukogude Eesti kultuuril seisab ees suur tõus. Millal see tuleb, millal see saabub, seda on raske öelda. See sõltub ennekõike meie endi tööst, sõltub sellest, kui intensiivselt töötavad inimesed kõigil ülesehitustöö aladel, nii poliitilisel, majanduslikul kui kultuurilisel. Poliitilised takistused on selle tõusu teelt kõrvaldatud. Majanduslikud tingimused on loodud või loomisel. Organisatsioonilised raskused on tarvis ületada. Ja kaadrid, ka neid on olemas, või nad kasvavad ja nende arv suureneb. Meie oleme kindlasti veendunud selles, et see eesti kultuurielu hoogne tõus Nõukogude Eestis kindlasti tuleb ja peab tulema. Nõukogude võim, see on kui Kalev, kes tuli oma rahvale õnne tooma, eesti põlve uueks looma. Eesti rahvas on asunud ehitama seda koda, mida lauluisa Kreutzwald nägi kaugel kasvamas.

Eesti haritlaskonna osa ja tähtsus selles suures ehitustöös on avväärne. Tal on selles ehitustöös täita juhtiv osa. Ent juhtiv osa nimelt töötava rahva huvide raamides, kelle hulka, s. t. töötava rahva hulka kuulub ka meie nõukogude haritlaskond ise.

VII. Suhtumisest haritlaskaadritesse

Põhiline kriteerium, mille järgi nõukogude võim otsustab vanade, kodanliku korra ajal üleskasvanud haritlaskaadrite üle, on see, kuidas nad töötavad uue ühiskonna ülesehitamisel. Siiras ja innukas töötahe, anda oma parim oma kodumaale ja rahva heaks, — seda nõuab nõukogude võim igalt kodanikult, sealhulgas ka meie haritlastelt. Ausa tööga on neil inimestel haritlaste hulgast, kes on sel või teisel määral eksinudki oma rahva ja kodumaa vastu, võimalik seda eksimust heaks teha. Eriti käib see nende kohta, kes ideoloogiliselt ja organisatsiooniliselt on olnud lähedalt seotud tagurlike võimudega. Nõukogude võim võimaldab sellise töötamise igale, kes tahab tõepoolest siiralt töötada. Eemal kodumaa pinnast asub käputäis eesti intelligente, kes sattusid sakslaste valesse ja hirmutamise õnge. Seal võõrsil, olles toibunud esialgselt hirmust, nad arvatahvasti juba kahetsevad oma viga ja vanuvad hitlerlaste jõuku. Peab aga ütleva, et ausatele inimestele tagasitee kodumaaale ei ole suletud, siin ootab neid loov töö oma rahva hüvanguks. Mida varem nad selle sammu astuvad, seda parem neile, vastasel korral nad aga jäävad hüljatuiks. Tuleb jätta eemalseismise ja pealtvaatamise meeleolud. Nii mõnigi arvab võib-olla endamisi, et mine tea, kuidas sõda lõpeb — Saksamaa pole veel lõplikult löödud jne. Kuid nüüd on ju pimedalegi näha, kuidas sõda lõpeb. Kindel ja igaühele arusaadav on, et fašistlik Saksamaa on sõja kaotanud. Kuid see tähendab seda, et saksa fašist ei tõsta enam iialgi oma jalga Eesti pinnale, igatahes mitte relvastatult või vallutajana.

Mõned reaktsiooniliselt meelestatud inimesed ehitavad oma lootusi või kahtlusi liitlaste-vahelistele võimalikele lahkhelidele. Ent faktid räägivad sellest, et need lootused või kahtlused on täiesti alusetud ning ehitatud lausa liivale. Meil tarvitseb ainult meelde tuletada ei kellegi muu kui Suur-Britannia peaministri härra Churchilli sõnavõtte selle kohta, et Inglismaa peab õiglaseks Nõukogude Liidu taotlusi tema läänepiiride suhtes. Neid kahtlusi võimalike lahkhelide kohta liitlaste vahel õhutavad just saksa fašistlike okupantide käsikõned, kes selles näevad endile ainukest pääsmise võimalust. Ent kõigest kolm-neli päeva tagasi kinnitas härra Churchill alamkojas peetud kõnes veel kord, et Inglismaa milgi juhul

ei sõlmi eraldi rahu Saksamaaga ja ilmingimata nõuab ning taotleb Saksamaa tingimusteta alistumist.

Kõigest sellest tuleb kõhklejail teha üks järeldus — tarvis on asuda tööle, tarvis on kõikidel lüüa käed külge, asuda Nõukogude Eesti majandust ja kultuuri üles ehitama, sõjaharvu ravima, asuda tööle selleks, et anda oma parim oma vabastaja Punarmee toetuseks ta lahinguis meie põlise verivaenlase, saksa röövvalutaja vastu. Nõukogude võim annab selleks kõik võimalused meie haritlaskonnale. Ja kui leiduks neid, kes seda ei taha teha või kes ehk koguni mõtlevad taotleda reaktiooniliste võimude uuesti pukkipääsemist Eestis, need isikud kukuvad selles ilmingimata läbi. Paremini on neile inimestele endile ja ka teistele kaaskodanikele, et nad neist taotlustest loobuksid ning asuksid uuele teele, enne kui on hilja. Ei tee nad seda, siis jäävad nad elule jalgu. Elu läheb neist mööda ja üle.

Uus aeg ja uued olud, eriti aga sõja aeg nõuavad vanast koolist tulnud haritlaskaadritelt senisest palju pingsamat ja hoogsamat töötempot, initsiatiivrikkamat tööviisi, avaramaid perspektiive ja silmaringi. On tarvis töös üle saada kitsarinnalisest nokitsemisest, teatavast konservatismist tööalaste uudisküsimuste suhtes, mida siin-seal esineb, ning kiiremini kohaneda uues olustikus. Tarvis on omada rohkem printsiipaalsust töös.

Meil tuleb asuda tõsise ja kaugeleulatava tähtsusega ülesande lahendamisele, nimelt uute haritlaskaadrite, eriteadlaste kaadrite kasvatamisele kõigi tööalade jaoks. Nende kaadrite järelkasv on hädatarvilik, sest neid kaadreid on meil vähe. See nõuab meilt, et me parandaksime tööd alg- ja keskkoolides. Selle kohta on ilmunud valitsuse määrus. See nõuab, edasi, parandada tööd meie kõrgemais koolides. Sellekohased sammud on praegu teoksil. Tarvis on võtta meie kõrgemaisse koolidesse vastu eeskätt tööliste, töötavate talupoegade ja haritlaste lapsi, et sellega parandada üliõpilaskonna sotsiaalset koostist. Tarvis on aidata töörahva lastel pääseda ülikoolidesse, neid selleks ette valmistades. Peame saavutama seda, et mõne aasta möödudes hakkab meie kõrgemaist koolidest tulema nõukogude haridusega eriteadlasi.

Mida enam edasi, seda enam kerkib meie ette suur ja tõsine ülesanne — vanade eriteadlaste kaadrite ja noorte eriteadlaste kaadrite viljaka koostöö organiseerimise ülesanne. Va-

nadel eriteadlaste kaadritel on palju teadmisi ja töövilmusi, mida noortel algajatel ei ole. Õige koostöö vanade ja noorte kaadrite vahel — see on üks meie ees seisvaist tähtsamaist ülesandest.

VIII. Eesti haritlaste ees seisvaid tähtsamaid ülesandeid

Seltsimehed!

Neli kuud on möödunud Eesti NSV vabastamisest saksa okupantide ikke alt. Ma pean oma kohuseks teile aru anda selle üle, mis on vabastatud Nõukogude Eestis selle nelja kuu jooksul valitsuse poolt tehtud.

On loodud nõukogude riigiaparatuur ülalt kuni alla. On asunud tööle kommunistliku noorsooühingu ja ametiühingute organisatsioonid. Praegu kuulub Eesti ametiühinguisse üle 95 000 liikme. Üle maa on läbi viidud rida ulatuslikke poliitilisi selgituskampaaniaid. Nõukogude ajakirjandus leiab rahva poolt elavat vastuvõttu. Praegu ulatuvad meie lehtede tiraažid kokku tunduvalt üle 300 tuhande eksemplari. See arv on 1941. a. sõjaelsest arvust suurem.

Maareform on üle maa teostatud. Üldse võeti maaseadusega riigimaafondi 765 000 ha maad, sellest 184 000 ha põldu. On loodud 21 690 uut talu ning 19 963 talule antud juurde-õikeid, andes neile kokku 368 000 ha maad.

Riiklik teraviljavarumise plaan on täidetud 105,8-protsendiliselt. Talupojad jätkavad vilja andmist Punaarmee fondi. Kartulivarumise plaan on täidetud 100-protsendiliselt ja lihavarumise plaan 103-protsendiliselt. Piimavarumise plaan aga on täidetud kõigest 75-protsendiliselt.

1944. aasta neljanda veerandi metsatööde plaan on raieosas täidetud 105,7-protsendiliselt ja veosas 83,2-protsendiliselt. Siinjuures peab märkima, et need puuliigid, mis lähivad otseselt rindevärgaduste rahuldamiseks, on raiutud ja välja veetud kahe- kuni kolmekordse ületamisega.

1944. a. neljanda veerandi rahvamajandusplaani on täidetud 93-protsendiliselt, seega jäi plaani täitmisest puudu 7% ja seda Toiduainetetööstuse Rahvakomissariaadi süü läbi, kes oma veerandaasta plaani täitis kõigest 89%.

Möödunud aasta viimase veerandi plaani rahvamajanduse kapitalimahutuste alal on täidetud 96-protsendiliselt.

Valitsuse tähtsamad otsused on ilmunud ajakirjanduses ja

teie olete kõik neid võinud lugeda, sellepärast ma neid siin mainima ei hakka.

Teeksil on rida tähtsaid otsuseid, nagu näiteks kõrgemate koolide kohta, mitmesuguste kunstialade juhtimise ning arendamise kohta, põlevkivitööstuse arendamise kohta jne.

Suurematel üritustel, mis lähema paari-kolme kuu jooksul ees seisavad, tuleks mainida ülemaalisi noorsoo-, naiste- ja talurahvakongresse ning ametiühingute ja tarbijateühingute kongresse.

Lubage veel tuua mõningad arvud meil alanud suurest ülesehitustööst käesoleval aastal. Elektrienergia toodang on 95 milj. kilovatt-tundi, põlevkivitoodang — 1,5 milj. tonni; metsa töötatakse üles 2,1 milj. tihumeetrit; tsemenditoodang — 62 tuhat tonni; tellistetoodang — 48,5 milj. tükki; aknaklaasitoodang — 700 tuhat ruutmeetrit; paberitoodang — 8000 tonni; puuvillase riide toodang — 1,2 milj. meetrit; villase riide toodang — 570 tuhat meetrit; nahkjalanõusid — 400 tuhat paari; lihatoodang — 5000 tonni; võitoodang — 2000 tonni; paberossitoodang — 525 milj. tükki jne.

Tänavukevadest külviplaan, mis on juba koostatud, iseloomustavad järgmised põhilised arvud: kevadkülvi üldplaan on 450 tuhat hektaari; suvilja külvipind suureneb 1944. aastaga võrreldes 23%; teraviljade saagiang peab suurenema 7% ja lina saagiang 15%.

Need on mõned olulisemad arvud, mis annavad ligilähedase pildi töö ulatusest.

Pealeselle aga on veel käsil ja seisab ees rida sotsiaalkultuurilisi ehitustöid.

Nagu te näete, on need ülesanded suured ning nõuavad tõsiselt jõupingutusi.

Meie tahame Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi majanduse võimalikult kiiresti üles ehitada ja meie kultuuriasutused võimalikult kiiresti korda seada. Kahe-kolme aastaga peab eesti rahvas selle tööga toime tulema. Viivitada ei tohi. Rindvajaduste rahuldamise ja meie töötava rahva elujärje parandamise ülesande täitmine nõuab meilt kiiret tempot rahvamajanduse ülesehitamisel.

Sellest järgnevad ka need ülesanded, mis eesti haritlaskonnal ees seisavad kõigil sotsialistliku ehitustöö aladel.

Ülalpool mainisin juba mõningaid põhilisi ülesandeid, mis seisavad meie haritlaskonna ees, nagu näiteks aktiivne osa-

võtt sotsialistlikust ülesehitustööst, kõigi jõudude rakendamine selleks, et läheneks kiiremini lõplik võit fašistliku Saksamaa üle, marksistliku-leninistliku teooria uurimine, Nõukogude Liidu sotsialistliku ülesehitustöö praktikaga tutvumine, rahvusküsimuse uurimine, initsiatiivi ja avara pilgu omamine töös, kogu haritlaskonna ulatuslik kasvatamine nõukogude vaimus.

Peale nende põhiküsimuste peatun veel mõningail haritlaskonna üksikute rühmade ees seisvail konkreetsemail ülesandeil.

Meie nõukogude õiguste alustel seisab ees suur töö veel peale nende otsuste ülesannete seaduste täitmise järele valvamise alal. On tarvis tunda nõukogude seadusi põhjalikult ja hästi, et osata neid õigesti rakendada. Tarvis on tutvustada ENSV kodanikele nõukogude seadusi, eriti ENSV ja NSVL konstitutsiooni. Suur töö tuleb teha saksa fašistliku okupatsioonija põhjalikuks paljastamiseks Eestis, kõigi hitlerlaste roimade paljastamiseks. Sel alal on tehtud seni veel väga vähe.

Eriti tähtis töö seisab ees meie nõukogude pedagoogidel, nii alg-, kesk- kui ka kõrgemais koolides. Nad peavad andma õpilastele põhjalikke ja kindlasti meeldejäävdaid teadmisi. Nende ülesandeks on kasvatada töökaid ja tublisid nõukogude kodanikke, kasvatada kaadreid kõigi sotsialistliku ülesehitustöö alade jaoks, kasvatada nõukogude patrioote, kes armastavad oma kodumaad ja rahvast, armastavad meie suurt sotsialistlikku isamaad ja vihkavad selle vaenlasi. Tuleb pidevalt töötada nõukogude pedagoogika probleemide uurimise kallal. Samuti on tarvis uurida ka eesti pedagoogikat ja ta ajalugu.

Ajaloolaste osa ja tähtsust praegusel hetkel meie sotsialistlikus ülesehitustöös on raske üle hinnata. Kogu Eesti maa ajalugu tuleb võtta marksistlik-leninistliku uurimise alla, alates kõige vanemaist aegadest kuni tänapäevani. Tuleb anda Eestimaa ajaloo õige periodiseerimine. Tarvis on maa ajaloo taustal uurida Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei ajalugu, alustada selle ajaloo jaoks materjalide kogumist. Tuleb põhjalikult uurida sakslaste ja eestlaste võitlust paljude sajandite kestel ja seda, kuidas see võitlus kajastub meie rahva kõigis kultuuriavaldustes. Tarvis on uurida eesti ja vene rahva vahekorra arengut, nende põlist sõprust. Eriti täht-

tis on kodanliku iseseisvuse perioodi uurimine, sest just see periood on külvanud meie rahva hulka kõige rohkem valevaateid ja ebaõigeid kontseptsioone. Tuleb alati meeles pidada seda, et meie maa ja rahva ajalugu on tähtsaimaks vahendiks meie rahva kasvatamisel nõukogude vaimus. Häda vajalik on kirjutada Eestimaa ajaloo õpik koolide jaoks. Tarvis on uurida eesti progressiivsete tegelaste elulugusid, kirjutades neist monograafiaid. Eriti on tarvis tähelepanu juhtida eesti folkloori uurimisele ajaloo probleemide lahendamiseks. Filosoofid peaksid käsitamisele võtma materialistliku või dialektilis-materialistliku mõtte arengu Eestis.

Kirjandusteadlastel ja kriitikuil tuleb asuda tööle eesti kirjanduse ajaloo põhjalikul uurimisel ja marksistlik-leninistliku kirjandusloo kirjutamisel, alates Kristjan Jaak Petersonist kuni tänapäevani. Endastmõistetavalt on tarvis uurida folkloori, analüüsida üksikute kirjanike loomingut ja nende üksikuid teoseid. Meie koolid vajavad hädasti tublisid ning häid kirjanduse ajaloo õpikuid ja kirjandusloolisi lugemikke. Meie kirjandusteadlaste kohuseks on anda need õpikud koolidele.

Meie kirjanikelt, nii poetidelt, proosakirjanikelt kui näitekirjanikelt, ootab rahvas uusi teoseid, mis väärivad meie suurt ajastut. Suur Isamaasõda, eesti rahva ja kõigi Nõukogude rahvaste võitlus saksa okupatsiooni vastu, seltsimees Stalin suure rahvaste juhina, meie rahva minevik ja ta progressiivne võitlus — kõik need ja paljud, paljud teised teemad annavad teile ainet suurteks ja väikesteks teosteks, olgu siis mitmekõitelisteks romaanideks või mõnesalmilisteks luuletusteks. Meie loovkirjanike ridade suurendamine on üks tõsisem ülesanne, mis meie kirjanike organisatsioonil ees seisab. Kaadrite järelkasvu eest tuleb hoolitseda.

Kunstnikud — maalijad, skulptorid, graafikud jt. —, minevikulood ja tänapäeva sündmused, nende sündmuste kangelased ootavad teie pintslit, pliiatsit ja peitlit. Jäädvustage Isamaasõja rinde ja tagalatöö sangareid oma teostes. Täiustage oma meisterlikkust pidevalt ja alatasa, eriti joonistuse ja kompositsiooni alal. Sest siin on meie kunstnike töös eriti tõsiseid puudusi. Viljakas ühine töö Nõukogude Eesti kunsti arendamise alal on kõigi meie kunstnike ülesanne. Eesti kunsti ajalugu vajab põhjalikku läbiuurimist ning kirjapanemist.

Eesti heliloojate tööpõld on praegu avaram kui kunagi varem. Nõukogude Liidu rahvaste sangarlike võitluste ja hiiglavõitluste ajastu paneb südame ja suu hõiskama. Rahva tunnete tulv, ta mured ja rõõmud otsivad väljendust helides. Ändke neile väljapääs, tehke pais lahti. Las kristalliseeruvad meie suured võidud ja meie rahva vabanemise rõõm teie surematuiks helitöödeks. Rohkem viisi- ja värvirikust ning suurt selgust, rohkem monumentaalsust, — seda nõuab rahvas oma heliloojailt tänapäeval. Heliloojate ja muusikategelaste ees seisab ülesanne läbi uurida ja kirja panna eesti muusika ajalugu. Erilist uurimist vajavad meie rahva viisid. Sealt ammutame ainet oma loominguks.

Näitlejailt ootab rahvas nii minevikust kui tänapäevast pärit kujude loomist, mis aitavad meil mõista nii oma kui teiste Nõukogude rahvaste minevikku ja olevikku, mis väimustab ja õhutab meie rahvast eelseisvate suurte ülesannete täitmisele. Näidake meie nõukogude inimest, kes võitis fašistliku Saksamaa rindel ja tagalas. Näidake eesti patriootide võitlusi saksa röövvalitajate vastu. Ei ole tänuväärsemat ülesannet kunstnikele, kui sammuda oma rahvaga käsi käes ta võitlusteel.

Suurimateks probleemideks, mis näitlejaskonnal ees seisavad, on näitlejaskonna juurdekasvu küsimus, näitejuhtide juurdekasvu küsimus ja uue nõukogude repertuaari küsimus. On tarvis, et näitlejaskond ise aktiivselt ründaks meie näitekirjanikke, et need kiiremini annaksid väärikat uut repertuaari.

Muusika interpreteerijad — lauljad ja instrumentalistid — rikastage oma repertuaari eriti Nõukogude Liidu rahvaste uue heliloomingu ja vene klassikute parimate saavutustega. Teie kunst aitab sõduril võita vaenlast ja töölisel tagalas täita rindetellimust. See aga on kõige tähtsam praegusel ajal.

Hoogsalt peab arenema eesti koorilaul.

Meie arstide esimeseks kohuseks on ravida rindemehi, et need kiiresti ja täiesti paraneksid ja võiksid jälle minna lahinguisse. Otsustavat võitlust on tarvis alustada selliste Eestis eriti saksa okupatsiooni ajal kohutavalt levinud haiguste vastu nagu tiisikus, difteriit ja teised. Tarvis on ära hoida nakkushaiguste tekkimist ja seal, kus neid peaks tekkima, tuleb nad lämmatada juba alguses otsustavalt. Suur töö

seisab ees igasuguste profülaktiliste abinõude tarvituselevõtu alal, samuti ka ulatusliku sanitaarpropaganda alal. Eesti rahvaarvu kasvu probleem vajab erilist uurimist.

ENSV põllumajanduse eriteadlaste ees seisvad ülesanded on eriti vastutusrikkad ja suured. Nendel lasub suurel määral vastutus rinde ja tagala toiduainetega varustamise eest ning tööstuse varustamise eest toorainetega. Saksa okupatsiooni ajal raskesti kannatanud ENSV põllumajandus on tarvis jälle viia sõjajärgsele tasemele, ja veelgi kõrgemale. Meie põldude langenud viljakus on tarvis kiiresti tõsta endisele kõrgusele, ja veel palju kõrgemale. See nõuab väetisprobleemi lahendamist. Tuleb rakendada kõik kohalikud võimalused väetisainete hulga suurendamiseks ja nende leidmiseks ning tootmiseks kodumaal. Igasuguste sordiseemnete aretusele ja kasvatusele tuleb pöörda eriti suur tähelepanu. Suhkrupeedi kasvatamist peab arendama sellisel määral, et Eesti võiks oma suhkruvajaduse ise rahuldada. Ka tubakakasvatust ja teiste tehniliste kultuuride kasvatust on tarvis edendada. Hobusekasvatust tuleb taastada, samuti ka loomakasvatust. See tähendab ühtlasi ka meie loomatoidu ressurside rohkendamist. Tuleb taastada aiandus ja suurendada mesilastepidamist. Kodulinnukasvatust tuleb samuti viia kõrgele järjele. Uusmaasaajaid ja juurdelõikesaajaid tuleb abistada nende majapidamiste sisseseadmisel. Maareformiga segiläinud külvikorrad tuleb üle maa jälle uuesti sisse seada. Väga tõsist tähelepanu nõuab põllumajanduse mehhaniseerimise küsimus, MTJ töö. Need on põhilised ülesanded, mis seisavad meie põllumajanduse eriteadlaste ees.

In seneride õlgadel lasub ülesanne ehitada üles ENSV tööstus, transport ja kommunaalmajandus, rakendada meie tööstust kiiresti uue jõuga tööle rinde ja rahvamajanduse vajadust rahuldama. Tööjõu nappus kohustab meid mehhaniseerimise tööprotsesse ja pöörama erilist tähelepanu tööjõu organiseerimisele. Meie käitistes tuleb rakendada eesrindlik tehnoloogia, ulatuslikult tuleb rakendada tootmise ratsionaliseerimist, õhutada leiutamist. Defitsiitsed toorained ja materjalid tuleb asendada koha peal leiduvatega.

ENSV energeetikaküsimused, meie elektrijaamade ehitamine nõuavad erilist tähelepanu. Meie käitiste tootmisvõime on tarvis täielikult ära kasutada. Eestis tuleb luua oma metallurgia baas vanametalli töötlemiseks. Kohaliku tööstuse aren-

damine kodumaise tooraine alusel on üks meie inseneride kõige tähtsamaist ülesandeist. Mitte vähem tähtis ei ole ka ehitusmaterjalide tootmine kohalikust toorainest. Tarvis on välja töötada ehituspäe mehaanilise murdmise ning töötlemise hõlpus viis. Tuleb teha tööd ehitamisviiside ratsionaliseerimise ja kiirendamise alal. Peame saavutama seda, et toodame ise kodumaal endile vajalikke värve ning värvimuldi. Tänuväärt ülesanne inseneridele on leiutada paberitööstuses sisseveetava kaoliini muu ainega asendamise võimalus. Autotransport tuleb suures ulatuses üle viia gaasigeneraatoreile. Rannasõidulaevandus tuleb taastada. See tähendab kõigepealt otstarbekate laevatüüpide valikut ja nende laevade ehitamist.

Põlevkivi annab meie teadlastele, inseneridele ja leidureile veel kauaks ajaks peamurdmist. Temas on kindlasti peidus veel palju Immanuel Kanti „asju iseendas“, mis tuleb muuta „asjadeks meie jaoks“. Parkainete ja määrdeõlide saamine põlevkivist, põlevkivi uttegaaside kasutamine, põlevkivibensiini omaduste parandamine, põlevkivi gaasistamine jne. — need on küsimused, mis nõuavad lahendust. Endastmõistetav, et ennekõike tuleb tööle panna kaevandused ja varustada ENSV tööstus ning transport küttega.

Meie tööstuse juhtidel (see käib ka kõigi teiste tööalade kohta) tuleb rangelt pidada riiklikku distsipliini. See tähendab kõigepealt käitise ja tööstusharu tootmisplaani täitmist, täpselt ja tähtajaks. Siin ei tohi lubada vähimatki omavoli ei kellelegi, — kas täita tootmisplaan või mitte. Riiklik plaan on seadus. Ja seadust tuleb täita täpselt. Seaduse mittetäitjaid karistatakse.

Töö kvalitatiivsele küljele tuleb pöörata eriti suurt tähelepanu. Saaduste omahinna küsimused peavad alati olema inseneride tähelepanu objektiks. Tootmisplaan tuleb täita nii kvantitatiivsest kui kvalitatiivsest küljest. Tuleb taotleda kokkuhoidu toormaterjali, kütte, elektri ja instrumentide alal. Uute tööliskaadrite õpetamise alal on samuti inseneridel täita suur töö. Muide, tuleb kirjutada rida õpikuid massiliste tööliskaadrite õpetamise jaoks ENSV tööstuses.

Arhitektidel lasub ülesanne planeerida ENSV taastatavad ja ümberehitatavad linnad — elamud, ühiskondlikud hooned, käitiste hooned jne. Eesti linnad peavad varemeist kerkima kaunimaina, kui nad olid varem. Ja nad peavad olema igati otstarbekalt planeeritud ja mugavasti korraldatud

nõukogude töötaja huvide rahuldamiseks. Tuleb teha tõsist tööd Nõukogude Eesti rahvuspärase ehitusstiili ning arhitektuuri loomiseks.

Loodusteadlastel seisab ees suur töö ENSV looduse ja ta rohkete varade uurimisel. Meie kodumaa floora ja fauna, manner ja meri, meteoroloogia — kõik see nõuab uurimist, sest tehtud on siin alles vähe. Kõigi alade teadlastel, eriti aga loodusteadlastel, seisab ees ülesanne teha pidevat ja tõsist ning kõrgekvaliteedilist populaarteaduslikku selgitustööd rahva hulgas.

Teaduslik uurimistöö peab olema väga intensiivne ja ta olgu lähedalt seotud tegeliku eluga ning selle vajadustega. Kahjuks esineb meil ses küsimuses veel väga palju puudusi. Need puudused annavad tunnistust sellest, et meil seni veel puudub teadusliku uurimistöö plaanikindel juhtimine. Kui tahame teha edukat teaduslikku uurimistööd, siis peame alatas olema kursis teaduse uuemate saavutustega. Ei tohi teaduse arengust maha jääda. Viljakas uurimistöö nõuab teadlastelt küllaldasel määral kriitilist meelt, seda, mida meie, bolševikud, nimetame kriitikaks ja enesekriitikaks. Ei tohi karta teaduslikku riisikot, kui tööhuvid seda nõuavad.

Need on mõningad mõtted meie haritlaskonna üksikute rühmade mõnedest kõige pakilisematest päevaülesannetest.

IX. Meie rajame uut elu ja paremat põlve

Seltsimehed!

Suured ülesanded seisavad eesti rahval ees. Suured ülesanded seisavad ka eesti haritlaskonnal ees. Need ülesanded on dikteeritud meile kõigepealt rinde ja meie nõukogude tagala vajaduste poolt. Ent meie ei tööta mitte ainult tänapäeva jaoks. Meie rajame uut elu ja paremat põlve oma lastele ja lastelastele, järeltulevatele põlvedele. Ja kõiges selles õilsas ning suures töös on meie nõukogude haritlastel eriti tähtis koht. Bolševistlik partei ja nõukogude võim teevad kõik selleks, et meie haritlaskond võiks neid ülesandeid edukalt täita, et ta võiks võita töös ette tulevad raskused, et ta nende raskuste eest tagasi ei põrkaks. Nõukogude võim loob kõik eeldused haritlaste viljakaks tööks. Kõik muu sõltub nüüd meie

haritlastest endist, sellest, kui võrd agarasti nad löövad käed külge ja asuvad tööle.

Loodan, et käesolev esimene eesti haritlaste kongress arutab põhjalikult läbi meie kodumaa ja meie haritlaskonna ees seisvad küsimused ning ülesanded, arutab läbi selle, kuidas neid ülesandeid lahendada, leiab nende ülesannete lahendamise ja saab tähtsaks verstapostiks meie haritlaskonna elus.

Olen kindel, et eesti haritlaskonna otsus on ainult üks, ja see on — koos kogu eesti töötava rahvaga, käsikäes teiste Nõukogude Liidu rahvastega bolševistliku partei ja seltsimees Stalini juhtimisel ehitada üles vaba ning õnnelik Nõukogude Eesti.

Eesti NSV intelligentsi esimese kongressi delegaatide sõnavõtte sm. N. Karotamme kõne puhul

Nõukogude Eesti intelligentsi valmisolek ületada kõik raskused majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö alal väljendus kujukalt kõigi kongressi saadikute — teadlaste, insener-tehniliste töötajate, kirjanike, kooliõpetajate, kunstnike, arstide, arhitektide — kõnedes ja sõnavõttudes EK(b)P KK sekretäri seltsimees Karotamme aruande puhul eesti nõukogude intelligentsi osast Eesti NSV majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös.

Kõigi sõnavõtjate kõnesid läbis üks mõte — meie vabariigi majandus, tema kultuur, teadus ja kunst saavad areneda ainult nõukogude korra alusel tihedas sõbralikus koostöös suure vene rahvaga ja teiste Nõukogude Liidu vennasrahvastega.

ENSV teeneline teadlane prof. Hans Kruus:

Et täita temale antud suurt osa ja lahendada tema peale pandud tähtsaid ülesandeid, selleks peab Nõukogude Eesti haritlane kõigepealt ise olema täisvereline nõukogulik inimene.

Mis tähendab olla täisvereline nõukogulik inimene, eriti nõukogude haritlane?

See tähendab kõigepealt seda, et iga meie intelligentsi liige peab veendunult omaks võtma nõukoguliku ideoloogia, s. o. need ideed ja maailmavaatelised alused, millele on rajatud nõukoguliku ühiskonna ja nõukoguliku riigi ülesehitamine ja edasiviimine.

See tähendab teiste sõnadega vajadust tundma õppida marksismi-leninismi aluseid, veenduda nende kõigutamatus

väärtuses, nende tões ja õiguses ning osata neid rakendada selles konkreetses ajaloolises olukorras, milles meil tuleb tegetsetada.

Alles neil alustel saab kindlaks ja teovõimsaks tahe anda kogu oma jõud, kõik oma võimed uue, inimkonna ajaloos pöördelise, sotsialistliku ühiskonna ülesehitustööle. Need alused on ühtlasi eelduseks oskusele õigesti orienteeruda keerukas ühiskondliku elu rägastikus. Ilma nende alusteta ei saa meie omandada ka vajalikku oskust rakendada tulemuslikult oma võimeid sellele suurele ehitustööle, millest igaüks omal alal ja selle eritingimuses peab osa võtma.

Et saada täisvereliseks nõukogulikuks inimeseks, teadlikuks ja tahteliseks osaliseks uue, sotsialistliku, parema maailmakorra ülesehitamisel, selleks peab eesti haritlane just praegusel ajaloolisel momendil kõigepealt enese juures ära tegema suure ja pingelise kasvatustöö. See enesekasvatuse ülesanne püstitab kogu meie intelligentsile tervikus ja igale tema liikmele üksikult küsimuse: mida peab eesti haritlane praegu enesest ära heitma, missugustest väärvõimustest peab ta lahti saama, ja teiselt poolt, mida peab ta juurde õppima, missuguseid uusi veendumusi omandama? See on väga tähtis küsimus. Sellele vastamine täies ulatuses viiks meid väga kaugemale ja pikale. Meie saame siinkohal anda vastuse ainult mõningais osades, mis meie arvates on praegusel silmapilgul eriti olulised.

Meie haritlane tuleb Nõukogude Eesti uude ajajärku väga vaheldusrikkast ja vastuoluderohkest minevikust.

Meie intelligents on suuremas osas üles kasvanud kodanliku Eesti perioodil, on lühikese ajaga läbi teinud ja läbi elanud kolm suurt murrangut: nõukoguliku korra tuleku 1940. aastal, saksa fašistliku okupatsiooni, mis algas järgmisel aastal, ja lõpuks kodumaa vabastuse võidurikka Punaarmee poolt 1944. a.

Pole midagi imestada, kui meie intelligents, nagu suur osa kogu meie ühiskonnast, kannab enesega kaasas palju jäänu-seid ja väärvõimusi endiste kodanlike režiimide ajast.

Tahan siinkohal puudutada ainult mõnda, ja nimelt kahte küsimust, mille suhtes eesti intelligents praegu peab eriti teravale ja kindlale selgusele jõudma.

Esimene küsimus on meie rahva elu ja saatus, kogu tema edasipüsivuse küsimus seoses praeg-

guse suure murdeajastuga ja käimasoleva hiigelvõitlusega, milles on otsustamisel mitte ainult üksikute rahvaste, vaid kogu inimkonna tuleviku elu- ja arenemisteed, mõnede rahvastele aga elu ja surma küsimus.

Eesti intelligents oli alles sündimas (rahvusliku ärkamise algupäevil), kui ta seisis küsimuse ees, kas ta rahvas on suuteline jääma püsima, edasi arenema kultuuritahtelise ning kultuurivõimelise rahvana.

See küsimus asetati meie intelligentsile eesti rahva tolle-aegses visas ja uutes vormides tõusvas võitluses oma eluõiguste ja enesemääramise võimaluste eest valitseva, meie rahva arenemisteedid igast küljest sulgeda püüdvä, teda hävitada tahtva Balti saksluse vastu.

C. R. Jakobsonile ja J. Hurdale valmistas see küsimus palju südamevalu. Olles kaljukindlalt veendunud oma rahva tões ja õiguses, tema elutahtes ja elujõus, vastasid nad omaaegseis tingimusi suurepärase argumentatsiooniga: eesti rahvas jääb püsima: ta tõuseb ja saavutab uusi eluvõimalusi nii palju, kui ta suudab vabaneda tema hingamist ängistava saksluse käest.

Rahvusliku ärkamise ajast peale on meie intelligents olnud alati tundeline oma rahva edasipüsिमise küsimuse vastu. Meie rahva väiksus, tema eriline geograafiline asend suure rahvusvahelise huviga selle vastu, meie rahva raske tõusutee pikas ning pingelises võitluses saksluse vastu on ikka ja jälle sundinud püstitama selle küsimuse kõige aktuaalsemalt.

Kui hitlerlik Saksamaa valmistas oma jõledat agressiooni teiste rahvaste vastu, siis mida enam edasi, seda selgemaks sai ka meile, et sellega on kõige tõsisemalt, kõige ähvardavamalt ohustatud ka eesti rahva olemasolu. Saksa imperialistide avaldus enne Hitleri võimuletulekut ja järgnevalt saksa fašistide poliitilistes kontseptsioonides ja väljendustes nii enne sõda kui sõja ajal on liiga palju andmeid, et mitte kahelda Saksa imperialismi ja natsismi tahtes hävitada Balti rahvad. Eriti käis see eesti rahva kohta, kes asub strateegiliselt nii tähtsas punktis, et natsism tahtis tingimata teha selle asupaiga saksaaliseks, mis oleks tähendanud kohaliku rahva rahvuslikku hävitamist.

Selt vaatekohalt oli riigipööre Eestis 21. juunil 1940 ja sellele järgnev nõukogude korra sisseseadmine meie rahvale otsustava tähtsusega enesekaitseakt.

Saabus Saksa okupatsioon 1941. a., meie rahva raskeim ja pimedaim aeg. Selle okupatsiooni pealiskaudnegi vaatlus, veel rohkem tema sügavam analüüs näitab suurima selgusega saksa fašismi põhieesmärki meie rahva suhtes. See oli: hävitada eesti rahvas! Sellest järgnes kõigil eesti patriootidel ainult üks põhiline vastaseesmärk — hävitada saksa natsism, hävitada hitlerlik armee ja hitlerlik riik.

Selle põhieesmärgi kandel peame meie seda võitlust ühistes ridades Nõukogude Liidu teiste rahvastega; oleme andnud ja anname edaspidigi oma osa selle eesmärgi saavutamiseks. Eesti intelligents, nagu kogu meie ühiskond, peab suurima selgusega mõistma, ja ta mõistabki seda, et käimasolev võitlus hitlerliku Saksamaa vastu on meie rahvale suurim rahvuslik võitlus, on enesekaitse-võitlus selleks, et meie rahvas saaks jääda püsima, saaks elada oma rahvuslikku elu ja arendada oma rahvuslikku kultuuri, mis nõukoguliku riigi tingimuses läheb vastu oma suurimale õitsengule.

Hitlerlik propaganda oma nurjatute käsikute, mitmemestiliste rahvareeturite kaasabil püüdis kogu okupatsiooni ajal tumestada ja hullutada meie ühiskonna meeli kõige labasemate lobajuttudega: bolševikud tahtvat eesti rahva hävitada — maha tappa, Siberisse küüditada jne. Hitlerliku propaganda reepäral on sõitnud ja sõidavad edasi samade juttudega eesti kodanlikud natsionalistid.

Meil ei ole põhjust neid osalt eksitusse viidud, suuremalt osalt aga rahva huvide täisreemise teele läinud fašiste pidada paremaks sajabrotsendilistest saksa fašistidest.

Eesti intelligentsile on selge ja peab saama veelgi selgemaks, et meie ühiskonna osavõtt võitlusest hitlerliku Saksamaa purustamiseks on eesti rahvale suurima tähtsusega enesekaitseakt. On ilmne, et meie maale enam kunagi ei kandu saksa okupandi, selle toore võimutseja meie rahva lilleaeda nii hoolimatult tallanud jalg. Sellega ühtlasi on otsustatud: meie rahvas on pääsenud suurimast ohust, mis ähvardas lõpetada tema olemasolu. Nüüd seisab meil veel ees tähtsaima päevaülesandena — lüüa lõplikult see jõle metselajas saksa fašism tema enese koopas. Alles siis võime täissõõmuga ja täisvõimalustega jätkata juba nii edukalt alanud taastamistööd kõigil oma elu mitmepalgelistel aladel Nõukogude Eestis.

Teine küsimus, mille puhul meie intelligents peab palju järele mõtlema ja oma arusaamadesse suuremat selgust ja

tihedamat sisustust tooma, on õigete järelduste tegemine Eesti kui Nõukogude Liidu liikme asendi suhtes. Sellest olukorrast järgneb tõepoolest väga palju.

Kõigepealt peab täiesti selge ja igaühele mõistetav olema, miks Eesti peab olema nõukogulik riik ja sellega ühtlasi Nõukogude Liidu liige. See nõuab kõigepealt palju süvenemist nõukoguliku riigi ja ühiskonna olemusse, nii teoreetiliselt kui praktiliselt. Selleks on tarvis palju põhjalikumalt tutvuda marksismi-leninismi põhialustega, kui neid praegu tunneb eesti haritlane, ja samuti õppida tundma Nõukogude Liitu, tema elu ja tõusu kogu konkreetsuses. Selleks on vaja kõige tihedamalt ja hingestatunult omaks võtta need suurideed, millele on rajatud nõukoguliku ühiskonna loomine ja ülesehitamine. Selleks on vaja vaimustuda neist tähislikest, inimkonna vabastamist rõhumisest ja kurnamisest taotlevaist idealidest, mis juhivad nõukoguliku ühiskonna ülesehitamist ja võitlusi. Selleks on vaja tunda konkreetselt, kuidas, missugustes tingimustes ja missuguste tulemustega neid ideid on ellu viidud ja ellu viiakse.

Selle tundmaõppimisega seoses ja rööbiti saab igale ausale mõtlejale ning juurdlejale selgeks, miks Eesti peab kuuluma Nõukogude Liitu. Käimasolev sõda on nüüd igaühele selgeks teinud, missuguseid määratuid vahendeid on riigile tarvis enesekaitseks. Ta on näidanud, kui tühine oleks Eesti enesekaitse-võime omaette. Ta on näidanud, et selles geograafilises asendis, nagu seda on Eesti oma, ei saa olla ei mingit ega mingisugusel kujul nn. „erapooletust“.

Mõnikord asetatakse küsimus: kelle poolt? kellega koos? Konkreetselt öeldult tähendab see: kas koos võimsa, inimkonna kõrgemaile idealidele rajatud Nõukogude Liiduga või fašistliku, teiste rahvaste vihkamisele, tumedaimasse kesk-aega tagasiviimise tahtele ehitatud hitlerliku Saksamaaga? Valik ei ole raske. On endastmõistetav igale eesti patrioodile: meie rahvas saab olla kaitstud, võib elada oma elu ja arendada oma rahvuslikku kultuuri tulemuslikult ja edukalt ainult ühes riigis — Nõukogude Liidus.

Nõnda käsib eesti rahva ja teiselt poolt Nõukogude Liidu kui terviku huvide realistlik arvestus mõista neid elulisi side-meid, mis ühendavad Eestit Nõukogude Liiduga tema lahutamatuks osaks.

Kogu Eesti ühiskond, ennekõike aga tema haritlane, peab oma nõukogulikust kuuluvusest tegema oma teadvuses ühe eriti olulise järelduse sellega, et ta avardab oma teadvust üle oma kitsa väikese sünnimaa piiride, üle Narva jõe ja Peipsi järve ja kujuneb suuteliseks haarama kogu Nõukogude Liitu kui oma kodumaad. Kodanliku Eesti ajastu, samuti saksa fašistliku okupatsiooni aeg on püüdnud selle vastu istutada eesti ühiskonda loendamatu eelarvamusi võltsimise ja laimuga. Siit pärinevate väärarvamuste jäänused tuleb kõrvaldada ja rajada oma teadvuse enesekasvatus õigele olukorra tundmaõppimisele. Ja igaüks, kes selles suunas teeb edusamme, hakkab ikka selgemini ja kindlamini mõistma oma suure sotsialistliku kodumaa ammendamatuid väärtusi, hakkab armastama tema loendamatuid rahvaid, olgu see venelane, uzbekk, tadžik või kes tahes, hakkab rõõmu tundma selle võimsa ja suure kodumaa kui oma riigi saavutustest, olgu need sündinud Moskva õpetlase kabinetis, Uurali tehastes, Kazahstani kolhoosides või üksipuha kus mujal.

Selle oma teadvuse avardamisega liidulises suunas saab eesti ühiskond, ennekõike tema haritlane lahti sellest kolkalisest kitsusest ja kõhnusest, mida meil veel nii palju on leida ja mis on tagasihoidvaks kammitsaks meie arenemise teel.

Selle teadvuse avardamise üks olulisemaid osi on õigele arusaamisele ja osasaamisele jõuda rahvaste sõprusest, millele on rajatud Nõukogude riik ja ühiskond. Rahvastesõprus on nõukoguliku ühiskonna üks suuremaid saavutusi ja kandealuseid.

See on elulisima tähtsusega väärtus ka eesti rahvale. Et sellest väärtusest täies ulatuses osa saada, selle oluliseks eelduseks on lahtisaamine kõigist neist eelarvamusist, mida kodanlik Eesti ja fašistlik okupatsioon püüdsid sisendada meie ühiskonda, taotelles kaugendada teda eriti vene rahvast ja kasvatada vaenu ja vihkamist tema vastu.

Vene rahvas on eesti rahvale otsene suur naaber. Ta on suure minevikuga ja veel suurema olevikuga ja tulevikuga rahvas, andekas, armastusväärsete loomumadustega rahvas. Ta on olnud peamine ning juhtiv osaline nõukoguliku riigi loomisel ja ülesehitamisel. Selle rahvaga kõrvuti ühises riigis elab, töötab ja võitleb eesti rahvas, koos kui vend vennaga, kui sõber sõbraga. See vastastikune sõprus meie rahvaste va-

hel ning täies ulatuses on saanud võimalikuks alles nõukogulikis riigis, on suurima väärtusega kogu eesti rahvale tema oleviku ja tuleviku eluteedel.

Õppigem mõistma seda väärtust! Püüdkiem süvendada ja hingestada seda rahvaste sõprust. Seda Nõukogude riigi üht suurimat aaret.

Kirjanik Joh. Semper:

Käesolev haritlaste kongress on meil esimene sellesarnane ja see on võimalikuks saanud alles Nõukogude ajal. Selles pole midagi imestada.

Kodanlikus Eestis oli valitsevail kihtidel tegevust kõige muuga kui haritlastega, kes liitati oma kriitilise ja radikaalse suhtumisega kodanlusse olid üldiselt ebameeldivaks elementideks. Me teame väga hästi, et progressiivsem osa meie haritlaskonnast, vaimselt mõõduandvam osa, oli opositsioonis valitseva kodanlusega, et näit. meie õpetajaskond, eriti eesti kodanliku aja algul, oli häälestatud väga vasakpoolselt, sest ta seisis töötavale rahvale alati lähedal.

Oma ärksamas ning aktiivsemas osas on eesti progressiivne haritlane alati rahva lähedal seisnud ja tema huvid on ühte sattunud rahva huvidega. Eesti intelligenti tekkimine on tihedas ühenduses eesti rahvusliku ärkamisega. Ei ole huvitusega meelde tuletada, et esimeses eesti kultuurilises suurürituses — ma mõtlen Eesti I laulupidu a. 1869 — olid kandvaks osaks eesti kooliõpetajad, kes moodustasid 50% laulukooride koosseisust, ehk täpsemalt: 789 osavõtja hulgast oli neid 388.

Siitpeale on haritlane eesti ühiskonna arenemises tähtsat osa etendanud ja tema osatähtsus on seda suurem olnud, mida õigemini ta oskas antud olukorda ja arenemiskäiku hinnata. C. R. Jakobsonil, kes oli kasvanud Peterburi vabameelses õhkkonnas, on sellepärast suur tähtsus ja ta sai progressiivseks teguriks selletõttu, et ta oma aja kohta oskas õigesti analüüsida, oskas tol ajal õiged seisukohad leida oma visas võitluses saksa mõisnike vastu. Meie kirjanikud — Kreutzwald, Koidula, Veske jt. — seisid siis rahva huvidele ja taotlustele lähedal, andsid talle seda, mida see rahvas vajab.

Isegi taoline maalikunstnik, nagu Juhan Köler, kes oli muide samuti Peterburi avaramas õhkkonnas üles kasvanud, ei piiranud oma tegevust kitsa erialaga, vaid tema huvid ulatusid kaugemale, kogu rahva huvideni.

Neid ja teisi eesti haritlasi on meil täielik õigus kõrgelt hinnata ja esile tõsta; meie esimesed haritlased olid oma aja kohta progressiivsed, oskasid antud ühiskonna arenemisjärgus oma ülesandeid õigesti seada.

Olgu siin möödaminnes öeldud, et juba mainitud C. R. Jakobson ja J. Köler, samuti M. Veske ja paljud teised läinud sajandi II poole haritlased, hilisemaist kõnelemata, olid avarapilgulised, rahva elulistele huvidele lähedal ja suhteliselt mitte vähesel määral radikaalsed seetõttu, et nad olid kokku puutunud v e n e progressiivsemate ühiskondlike mõtetega.

Kui me tähele paneme hilisemaid haritlaskonna suunitlusi, siis paistab peagi silma, et haritlaskonna konservatiivsema osa on moodustanud ikka meil need elemendid, kes on mõjusid saanud saksa õhkkonnast, olgu siis otseselt või kaudselt.

Præguses Suures Isamaasõjas on need kaks eesti haritlaste põhitendentsi proovitulle heidetud. Ja ajalugu on oma otsuse teinud. Saksa imperialistliku praktika koletislik kehastus — hitlerism, natsism — on oma surmahoopi saamas. Ja sellega ühtlasi on surmahoop antud ka sellele saksapärasele mentaliteedile, mis mitmeid teid pidi, nii otseselt kui kaudselt, vahel isegi ebateadlikult, meil paljude haritlaste mõtteviisi mõjutas. Kuid hoolimata surmahoobist saksa fašismile, mida praegu antakse Punaarmee poolt küll Karpaatide taga, küll Sileesias, küll Ida-Preisias, ei ole veel kogu meie haritlaskond lõplikult lahti saanud mõnedest nii varem sisseimbunud, kui ka hitlerlaste poolt sihilikult kasvatatud eelarvamustest. Meie intelligentsil seisab esmajärjekorras ees ülesanne — puhastada teadvus kõigist neist fašistlikest järeelmõjudest suhtumises nõukogude korrasse. Neid eelarvamusi kasvatas eesti natsionalistlik kodanlus oma idarajale tõmmatud kõrgmüüri varjus. Neid eelarvamusi võrsutasid okupandid koos kodanlike natsionalistidega oma taimelavas fantastiliselt jubedate kujudeni. Nende eelarvamuste ohvrid pole sugugi väikesed.

Need ohvrid oleksid olnud sootu väiksemad ka haritlaskonnale, kui ta oleks olnud poliitiliselt haritud. Kuid just sellest poliitilisest haridusest taheti eemal hoida ja hoiduda. Taheti

olla „erapooletu“ (umbes nii, et „ma pole sots ega ma pole nats, vaid enne kõike oma ala spets“).

Erapooletu olla tähendaks nõukogude korra juures seda sama, mis harimata olla. Nõukogude kodanik peab ennekõike olema teadlik sellest, mis ta ümber sünnib, missugused seadused valitsevad ühiskonna arengus ja kuidas ta kõige viljakamalt saab oma ülesannet ühiskonnas täita.

Võtkem eeskuju kas või meie esimesist silmapaistvaist haritlasist, kes ei ole olnud sugugi „erapooletud“ ega pigistanud silmi kinni oma aja ja ümbruse ees, vaid mõistsid oma ülesandeid õigesti.

1940. aasta pööre näitas, et meie haritlane üldiselt kiiresti ja suure hooga kaasa löi nõukogude korra ülesehitamisele Eestis. Võib koguni öelda, et ilma meie haritlaste agara osavõtuta ei oleks saadud nii kiireid ning otsustavaid tagajärgi ei meie majanduse ega kultuuri alal.

Vahepeal on saksa ränk okupatsioon oma laastavat tööd teinud ka haritlaste seas. Paljud on araks ja passiivseks tehtud, paljud on kaotanud endise hoo ja julguse. Kuid õnneks see pole siiski üldine nähtus. Suurem osa haritlastest on juba esimesil nädalail pärast ENSV vabastamist oma innuka tööga näidanud, et nad on valmis kogu oma hingega osa võtma sellest suurest ülesehitustööst, mis meil käimas on ja ees seisab.

Toon paar näidet ainult kunstide alalt.

Meie teatrid, kelle hooned maha põlesid ja kes okupatsiooni lõpul juba päris varjusurma olid suikunud, virgusid pärast okupatsiooni kiiremini, kui seda võis loota. Ei unune iial „Eugen Onegini“ peaproov siinsamas saalis läinud aasta novembri algul: laval haamerdasid ja kopsisid ehitustöölised — polnud võimalik hetkegi viivitada — ja siinsamas kopsimiste, hüüete ja muu lärmi seas, lattide ja puutükkide vahel, laulis ja mängis ooperikollektiiv, et oma tööga õigeks ajaks valmis saada.

Oli võetud eesmärgiks: maksu mis maksab esietendus anda oktoobripühadeks. Ja see saavutatiigi.

Tartus võis juba esimesil päevil pärast linna vabastamist näha, kuidas vanemuislaste poolt varemete vahelt kokku kanti torusid, plekki, traati ja igasugu muud kraami, millest hiljem kõigi raskuste kiuste näitlejate omade kätega kohendati teatritele tarvitamiskõlblikuks vana hoonetükk, mis vahepeal oli kinoks ümber ehitatud. Need on ainult paar näidet.

Sellist ennastsalgavat tööd nõukogude korra taastamisel oleme näinud igal sammul.

Kui sellise visadusega asjale käed külge lüüakse, siis pole kahtlust, et teater, kujutav kunst, muusika ja teised loovad alad seisavad tõsise õitsengu eel. Kuid selleks, et kõik meie kunstid muutuksid elulisteks, on tarvis, et nad oleksid rahvalähedased. Kui meie kunstiinimesed ja laiemalt, kogu meie haritlaskond tahab end tööle rakendada kõige jõuga, tahab oma rahvale kasulik olla maksimaalselt, tahab oma erialal olla viljakas, tagajärjekas, tahab olla eesrindlik, siis peab ta põhjalikult omandama teaduse, mis talle avab silmad ja muudab erapooletust kõrvaltvaatajast teadlikuks töötajaks, teadlikuks võitlejaks rahva parema tuleviku eest.

Tartu Riikliku Ülikooli prorektor sm. H. Haberman:

Seltsimehed! Lubage tartlaste ja Tartu Riikliku Ülikooli poolt üle anda tervitused meie kongressi presiidiumile ja kongressi liikmetele. (Aplaus.)

Tartut nimetatakse õigustatult Eesti kultuuri hälliks. See kultuurihäll on tekkinud raskes ja pidevas võitluses saksa kultuurimonopoli vastu, et Tartu ülikoolist välja kujundada Eesti ülikool, et eestlastele kätte võidelda õigus ülikoolis õppida, samuti õigus ülikoolis eestlastele õpetada.

Eesti kultuuris peab toimuma murrang samuti nagu see on juba toimunud meie poliitilises ja ühiskondlikus elus. Vastupidi okupantide väitele, et eestlastel puuduvat teoreetilise mõtlemise võime, vastupidi kodanliku korra püüdeile lükata meie intelligentsi eemale hariduselätest, suhtub nõukogude võim rahva haridusesse hoolitsevalt, avades kõik võimalused tõusuteeks ja õitsenguks.

Tartu on olnud eesti kultuuri hälliks. Nüüd aga on Tartu Ülikool võtnud senisest suuremad ülesanded sotsialistlikus ühiskonnas, kus tal on suur osatähtsus meie hariduse ja rahvamajanduse taastamisel.

Ülikool töötab, ta suutis ületada talle sõjaajal tekitatud kahjud ja raskused. Ja nüüd on ülikooli peamiseks eesmärgiks muuta õppetöö ühtlasi ka nõukogulikuks õppetööks, tuginedes

marksismi-leninismi põhialustele. Ülikooli õppejõududel tuleb maksimaalselt ära kasutada võimalus — kasvatada ise ja kasvatada meie maale tõelist nõukogude haritlaskaadrit.

EN Kirjanike Liidu esimees sm. August Jakobson:

Üks kazahh, kes tegi kaasa rasked lahingud Stalingradi pärast, olevat ütelnud silmapilgul, kui varises tema rühma läheduses lakkamatust õhusurvest kokku neljakordne kivimaja: „Linn väsib, tänavad väsivad, majad väsivad, kivid väsivad, aga meie ei väsi!”

Sellesse näilikult pisut romantilisse lausesse on kokku võetud suur ning konkreetne tõde Nõukogude Liidu ja nõukogude inimese kohta neist raskeist katsumisaastaist, kus oodati meie kokkuvarisemist isegi meie liitlaste asjatundjate hulgas, millest me oleme aga siiski välja jõudnud võidu künnisele.

Saksa propaganda kirjeldas küünilise üksikasjalisusega, kuidas sureb piiratud Leningradis nälga kümneid ning kümneid tuhandeid inimesi, kuidas seal pole enam ei valgust, vett ega kütet, kuidas seal ei suudeta laipu isegi enam maha matta; kui te tahate, seltsimehed, nõukogude inimeste sangarlikkusest aga õiget kujutlust saada, siis tuletage meelde, et kõigist neist raskustest hoolimata Leningrad ometi ei alistanud, et ta läbi nende katsumuste jõudis ometi välja võidutunnini.

Ka Eesti kirjanikud, kes elasid ning töötasid neil pingsail aastail Nõukogude Liidu tagalas, tegid kõik, et maksimaalselt kasulikud olla. Meie kollektiiv oli üsna väike; 1942. a. sügisest kuni 1944. a. suveni ilmus meilt aga siiski 12 iseseisvat teost, 2 koguteost, 6 numbrit „Sõjasarve”, kaasa arvatuna muidugi veel loendamatud esinemised raadios. Ja seda oli meil võimalik teha külalisena teise vennasrahva juures päevil, kus kahurid mürisesid üsna lähedal Moskva all, päevil, kus saksa propaganda oli ammugi selgeks teinud, et kommunistide ainsaks suureks sooviks on eesti rahva venestamine, eesti kultuuri ning vaimuelu hävitamine.

Jah, eesti kirjanikud tegid kõik, et ka omalt poolt kaasa aidata sõja võitmiseks. Ja eesti kirjanikud, kes on nüüd, pärast kolmeaastast lahusolekut, jälle liitunud ühtseks kollektiiv-

viks, teevad seda ka edaspidi, kõigest oma jõust ja kogu oma hingega.

Kuid eesti kirjanikud teavad ka seda, et selle suure — kui nii ütelda võiks — üldise ülesande kõrval on veel terve rida selliseid ülesandeid, mis kasvavad välja otse meie kõige lähemast lähedusest, otse sellest konkreetsest ümbrusest ja olukorrast, milles me viibime teatava rahvusena. Sajad ja sajad probleemid meie kodumaal ootavad valgustamist; sajad ja sajad pisiküsimused, mille kõrvaletõrjumine võib rahva organismis halbu häireid tekitada, ootavad vastuseid; mõningadki ajud meie maal mõlgutavad praegu mõtteid, mis ei ole just alati vajalikult selged ja vajalikult sirgjoonelised. Ja need probleemid, ja need pisiküsimused, ja need mõlgutlevad mõtted ootavad lahendust juba üpris kiiresti; nendega ei ole aega nii kaua oodata, kuni valmib mõni suurem teos, neile tuleb reageerida kiiresti ja kärmesti lühipalade ja üksikluuletustega ajaleheveergudel, kust nad pääseksid edasi rahva sekka juba täna, juba homme!

Igal juhul on selge, et nagu kõigil meie elualadel, nõnda seisab meie eesti kirjanduselgi ees rohkesti tööd ja rohkesti pingutusi. Aga on ka selge: mihukesed raskused meie teele ka ei satuks, need tuleb ületada, ja me ületame need!

Sellepärast, seltsimehed, olgu meie, eesti intelligentsi, ja teie hulgas ka meie, eesti kirjanike ülesanded kui rasked tahes — ka meie ei tohi väsida! Ega väsigil!

Sm. Rasmus Kangro-Pool:

Lugupeetavad delegaadid töötava intelligentsi kongressil!

Kui oleme täna koos Nõukogude Eesti töötava intelligentsina, siis ärge unustagem, et meie moodustame tähtsa osa eesti töörahva vaimsest südametunnistusest, rahva kristalliseerunud mõtetejõust, et meile on osaks antud olla rahva hariduse ja kultuuri teostamise lähtekohaks ja kultuuri kutsu- tuiks loojaiks, mis paneb meile peale tõsiseid kohustusi.

Eesti töötava rahva intelligents! Ärge tuimastugem endise korra ja mõtlemisviisi flegmasse, sest meie ei astu kobades tundmatule teele tuleviku otsinguil, meile on tee kätte näidanud Lenini-Stalini suure elutöö kogemustele rajatud nõukogude sotsialistliku ühiskonna struktuur ja selle sisu.

Siin on palju sõnavõtte delegaatidelt. Igaüks puudutab ülesandeid mõnel vaimse töö erialal. Neist erialadest kokku moodustub summa ülesandest, mis meie intelligentsil on teha oma sotsialistlikus kultuuritöös. Mina tahaksin siis tähelepanu juhtida meie teatrielu ülesannetele eriti repertuaari valiku seisukohalt.

Teater on aktuaalseim kunstiala, mis kui kunstiline võitlusrelv on kasutatav uue ühiskondliku mõtte kandmiseks meie inimeste teadvusse ja südamesse.

Ei ole küllaldane, kui meil on olemas küll väline sotsialistlik struktuur, aga kui meie inimesis ei ole teostunud seesmine ümbersünd uue struktuuri täitmiseks uute mõtete, tunnete ja elumõistmisega.

Teatri repertuaaril on siin täita vastutusrikas ülesanne.

1) Teater kui vaimne teenäitaja peab võimalikult palju seisma kahe jalaga keset otsest praktilist jooksvat eluvõitlust. Seda suudab paremini täita aktuaalne tänapäeva ajanäidend (sõjadraama, taastamisprobleemid, sotsialismi rakendamine elualadesse jne. jne.).

2) Klassika: meie hindame seda kui aegadest-aegadesse kanduvaid üldinimlike probleemide meisterkõrgendust.

Aga meie peame kaaluma ka nende valikul — et võtaksime õigel ajal just seda, mis parajasti vajalikel häälidel heliseb.

Teine küsimus on meie repertuaari võtmine välismaa kirjandusest ja repertuaari võtmine Nõukogude rahvaste kirjandusest. Meie teame, et kui oleme liitunud Nõukogude rahvastega, et meil on vajalik saada sidet ja arusaamist nende mõtlemisviisidega, nende kogemustega, mida nad on saanud pika aja jooksul nõukogude ühiskondliku korra kujundamisel, sealt saaksime meie mõndagi õppida.

Kolmas küsimus on meie algupärase kirjanduse — näidendite repertuaar. Meie teame, et eesti repertuaar on võrdlemisi väike. Meie oleme neid mitmel ja mitmel korral läbi mänginud. Aga kui meie neid näidendeid valime, siis võtame meie neid, mis siiski lähemal seisavad tänapäeva ülesannetele ja mitte neid, mis meist kaugemal seisavad. Jällegi peaksime sellelt seisukohalt küsimusse suhtuma.

Eesti kirjanikud on praegu tegevuses uute näidendite kirjutamisega. Seepärast ei ole põhjust karta, et meil lähemal ajal need tulemata jääksid ja meie saame sellest ajutisest olukorrast üle, kus meil oma repertuaariga kitsas käes on. Eesti

Kunstidevalitsusel on praegu teoksil meie vanema kirjanduse — näitekirjanduse sarja läbitöötamine, et leida üht võimalikult sobivat nimestikku soovitatavate näidendite andmiseks maa näitelavadele.

Üldiselt peame märkima, et maa näitelavadel mängitakse sääraseid teoseid massilisel viisil, kelle autorid iialgi ei leia mainimist ei varem ega hiljem meie kirjandusloos. See on imestamisväärt suur hulk inimesi, kes meie maa näitelavade jaoks on näidendeid kirjutanud, need on suuremalt jaolt lühenutamiskogus ja seal seisab neid nimekirjas 965 näidendit, kelle autoritest võib-olla ainult kümmekond leiavad mainimist eesti kirjanduse elus.

Hea meelelahutus on nõukogude teatris teretulnud nähe. Aga meie uus areng vajab, et meie mitte naerma ehk meelt lahutama ei lähe mõnesuguse viperuse või krutsiku vaatamisel, vaid et meie saaksime ajaviitenäidendi viia selleni, et meie leiaksime sealt mõttelist meelelahutust ja nalja selle kohta, mis elus kummaline on vaimsest küljest. Selles mõttes on arusaadav, et suurema osa 965 näidendist peame meie paratamatult kui vaimse labasuse ja tühisuse kõrvale heitma.

Oma kõnelust lõpetades tahaksin tähendada, et meil on palju sääraseid üksikuid väikesi alasid, mis puhul meie täna sõna võtame; neist väikesist erialadest kasvab see suur tervik, mis moodustab meie kultuuri. Selle juures tahaksin tähendada, et meie inimeste juures peab kasvama sisemine tahe vaimselt suureks kasvamiseks. Ainult siis on mõeldav meie intelligenti sisukas töö meie rahva kasuks.

Kirjanik Mait Metsanurk:

See on esimene kord meie ajaloos, kus meie intelligents on nii rohkel arvul ja nii autoriteetlikult kokku tulnud. Selle kongressi kokkukutsumine näitab kõige selgemini, et nõukogude võim Eestis hindab vaimsel alal töötajaid ja tunnustab nende tähtsust ühiskondlikus elus. Seejuures tuleb arvesse võtta, et elame sõjaaja rasketes oludes, kõige põnevamal ja otsustavamal sõjalise tegevuse hetkel. Ja siiski on võimalus leitud meie vaimse töö ja elu olukorda ning tingimusi kui ka meie kultuurilisi ülesandeid põhjalikult arutada. Kes saaks selle poolest kõrvutada okupatsiooniga praegusega!

Nagu iga üksik inimene, nii peab ka rahvas igast olukorrast, igast üleelamisest, igast kogemusest järeldusi tegema, midagi õppima. Eks meie pidanud ajalooost teadma, kes on sakslased, kuidas nad meile vaatavad, meisse suhtuvad. Aga palju olime seitsmesaja-aastasest raskest „õppetunnist“ unustanud. Ja sealt see siis tuligi, et needsamad teutoonid, kelle piitsa meie esisad laupäeva-õhtuti mõisatallis on omal nahal küllalt tunda saanud, nüüd vähimalt ühe teatava osa meie rahva poolt kõige suurema lahkusega, isegi kui päästjaid vastu võeti. Vähe sellest! Osa meie suguvendadest astus nende ridadesse isegi võitlema!

Kas saab seda siiski seletada ainult ajaloo unustamisega?

Nõukogude võim tuli Eestisse raske ajal, ütleme isegi: halv ajal. Ta ei saanud meile väikest osagi sellest pakkuda, mis ta oleks meile anda võinud ja mida ta meile nii vaimsel kui ka majanduslikul alal pakkuda kavatses. See oli aeg, kus saksa fašism valmistas pealetungi itta. See ei olnud Moskval muidugi teadmata. Tuli pingutada kogu Nõukogude Liidu jõudu, et olla valmis rünnakut läänest vastu võtma. Neist hiigelsuurtest ettevalmistustest sõjaks, mida raske oli kujutellagi, olid tingitud kõik kitsendused, mis meilgi kehtima pandi, ja koormatused, mida meilgi tuli kanda. Paljud meist pidasid seda aga üldse nõukogude elu harilikuks koraks, ka rahu ajal. Siis aga ei mõistatud kõike seda õigesti. Nii mõnigi ootas ja lootis, et tuleb sakslane, kaotab kõik kitsendused, kergendab meie koormatuse ja annab meile kõik vabadused. Nagu öeldud, ei käi see suurima osa meie kodanike kohta. Ühe juures keetsid need tunded mõne päeva, mõne juures nädalaid või kuid, ja nende juures, kes olid uute võimude poolt eriti soodustatud, isegi aastaid. Silmade avanedes ja kainenedes nägime, et seitsmesaja-aastane orjapõlv jätkub. Meie põline vaenlane pidas oma seisukorda nii tugevaks, et ei varjanud ega salanud oma eesmärki. Saksa lehtedest võisime lugeda: seda viga, mis seitsmesaja aasta eest tehtud, ei tohi korrata. See tähendas: maad ei tohi enam saksa talupoegadega koloniseerimata jätta. Ehk, nagu ühes saksa agrarpoliitilise ajakirja numbris öeldud: mis saksa sõdur on idaalal mõõgaga vallutanud, seda peab saksa talupoeg adraga kindlustama, muidugi meie talupoega kõrvale tõrjudes.

Ehk kas ei avanud meie silmi seegi, et saksa kodanike pere-

kondi toodi siia nuuma peale ja siit veeres alatasa toidu- ja muud moona pakkide ja vagunite viisi Saksamaale, kuna meie rahvas ja eriti meie intelligents olid siin näljatoidul, samuti kui kirjanikud, kes ei aidanud eesti panust leegionäride näol fašismi kasuks suurendada.

Me võime kergendatult hingata: see aeg on seljataga. Meie kirjanikel on ülesanne seda kujutada. Et me aga õigesti mõistaksime hinnata poliitilisi ja ühiskondlikke sündmusi ning meeleolusid, nende muutusi ning muutuste põhjusi, selleks tuleb meil omandada põhjalikult marksistlik-leninlik maailma-vaade ja selle valgustusel kõike vaadelda ning hinnata.

Kirjanik Friedebert Tuglas

peatus pikemalt eesti varasema kirjanduse ja rahvaloomingu juures, väljendades, et meie rikkalik rahvaluule, orja- ja kae-belaulud on meie rahva sotsiaalse vaate peegeldus. Kaasa elades murrangajajärgus, pole seda ala, kus ei tuleks lähtuda uue ajastu ideoloogiast. Meie ei eita oma senist kirjandust, nagu jäävad seniajani surematuks ega kaota väärtust meie ühiskonnas klassikud Cervantes, Goethe, Puškin jt., ainult see pärand vajab sotsialistlikest seisukohtadest lähtumist ja hindamist. Meie aeg vajab uut kirjandust, uut lugejat, ainet ja vormi. Kirjanik peab tänapäeval olema teadlik, kellele ja milleks ta kirjutab, ta peab olema nagu seltsimees Stalin ütles, sealjuures ka inimhingede inseneriks. Kuigi sõda on hävitanud hulk meie kultuuritegelasi, peavad meie kirjanikud nüüd seda pingsamini rakenduma tööle, et rahuldada meie rahva vajadusi nõukogude kirjanduse järele.

ELKNÜ Keskkomitee sekretär sm. E. Jaanimägi:

Seltsimehed! Eesti noorsugu on asunud aktiivselt osa võtma Nõukogude Eesti ülesehitamisest. Noorsugu lööb aktiivselt kaasa kõigil rahvamajanduse ja kultuuri ülesehituse aladel, et viia kiiremini lõpule fašistliku Saksamaa purustamine.

Eesrindlikum osa eesti noorsoost on koondunud ELKNÜ

ümber. Viimase nelja kuu jooksul on kommunistlike noorte arv kasvanud ligi kolmekordseks.

Saksa fašistlikud okupandid oma enam kui kolmeaastase okupatsioonaja vältel püüdsid lahutada eesti noorsugu oma rahvast, püüdsid teda eemale kiskuda meie rahva ajaloolisest võitlustraditsioonidest. Saksa okupandid ja eesti kodanlikud natsionalistid püüdsid igati mürgitada ideoloogiliselt noorsugu, eriti aga õpilasnoorsugu. Tehti suuri takistusi õppimiseks, eriti aga kesk- ja kõrgemates õppeasutustes. Õppimis- luba ülikoolis tuli lunastada saksa armees teenimisega või Saksamaal tööteenistuses olemisega.

Eesti noorsoo vaimline hävitamine ei õnnestunud aga saksa okupantidel ja nende käsilastel eesti kodanlikel natsionalistidel. Selle eest võlgname tänu meie õpetajaskonnale, kellest enamus ei salanud maha oma rahva kuulsusrikast võitlust saksa röövvalutajate vastu. Eesti noorsugu ka ajutiselt okupeeritud Nõukogude Eesti territooriumil jäi truuks oma rahvale ja võitles aktiivselt sakslaste vastu.

Prægu püüavad eesti kodanlikud natsionalistid tekitada umbusaldust noorsoos Nõukogude valitsuse ja partei vastu.

Seltsimehed! Noorsugu on meie rahva tulevik. Sellest, kuidas me kasvatame oma noorsugu, oleneb Nõukogude Eesti rahvamajanduse ja kultuuri ülesehitamine, oleneb uue elu rajamine vabastatud Nõukogude Eestis.

Üks suuremaid ja tähtsamaid ülesandeid nõukogude haritlaskonnal on nõukogude noorsoo kasvatamine tõelisteks patriootideks.

Peaülesanne seisab siin meie õpetajaskonnal. Koolipingis kujundatakse noore Nõukogude kodaniku maailmavaade.

Lenin rääkis, et noorsoo ülesanne seisab selles, et õppida ja õppida, pidevalt omandada teadmisi, kriitiliselt omandada kultuuri, mis on loodud aastasadandite ja -tuhandete jooksul, kuna ilma selleta on võimatu üles ehitada uut elu.

Siit järeldub meie õpetajaskonna suur ja vastutusrikas ülesanne. Kommunistliku noorsooühingu organisatsioonid koos nõukogude haritlaskonnaga peavad kasvatama ja õpetama meie noorsugu.

On tarvilik luua tihe koostöö õpetajate ja kommunistliku noorsooühingu töötajate vahel. Meil on selle kohta rida häid näiteid. Tallinnas sm. Murdmaa, Harjumaal sm-d Mudli, Oja, Osvet, Päärt ning rida teisi õpetajaid ja koolidirektoreid on

suutnud luua tiheda kontakti kommunistliku noorsooühingu ja pioneer-organisatsioonide töötajatega, mille tagajärjel ka õppe-kasvatustöö neis koolides on kõrgemal tasemel.

Kuid meil esineb ka rida vastupidiseid näiteid, kus ei ole suudetud luua koostööd õpetajaskonna ja kommunistliku noorsooühingu ja pioneer-organisatsioonide töötajate vahel.

Noorte kasvatamine ei lõpe kooliga, kasvatamine jätkub ka väljaspool kooli. Siin on jällegi määratult tähtis osa nõukogude haritlaskonnal. Nõukogude haritlaskond peab abistama igati kommunistliku noorsooühingu organisatsiooni kasvatustöö läbiviimisel noorsoo hulgas.

Hiljuti toimunud ÜLKNÜ KK XIII pleenum pööras sellele küsimusele erilise tähelepanu.

Suure tähtsuse omab nõukogude noorsoo kasvatamisel kirjandus ja kunst. Peab aga kurbusega märkima, et meie kirjanikud ja kunstnikud on seni sel alal väga vähe ära teinud. On tarvilik tõsiselt mõelda heade noorsoo-raamatute kirjutamisele. Materjale meil selleks on olemas küllaldaselt. Tubli eesti noorsugu võttis aktiivselt osa võitlusest saksa okupantide vastu nii Punarmee Eesti Rahvuskorpuses, partisanisalkades ja ka ajutiselt okupeeritud territooriumil. Noored võitlesid kõikjal tõsiste sangaritena. Nende eeskujul tuleb meil kasvatada meie noorsugu tulisteks nõukogude patriootideks.

Eesti noorsugu ootab meie kirjanikelt Tuglaselt, Raualt ja Rummolt ning teistelt häid noorsoo-raamatuid. Riiklik Noorsooteater vajab häid noorsoonäidendeid. Meie kirjanike ülesandeks on ka noorte kirjanike kasvatamine, järelkasvu leidmine.

Suure Isamaasõja päevil on esile kerkinud rida noori kirjanikke, nagu J. Schmuul, Parve, Kapp jt., kellede kasvatamine ja väljakujundamine oskuslikeks nõukogude kirjanikeks on meie kirjanike vanema generatsiooni ülesandeks.

Meie insener-tehnilise personaali ülesandeks on noorte tööliste kasvatamine. Noored töölistes saavutavad eesrindlikke töötagajärgi vabrikutes ja käitistes töötades noortebrigadide koosseisus. Leida uusi ja paremaid töömeetodeid, ratsionaliseerida tootmisviise on meie insener-tehnilise personaali ülesanne. Selles suhtes on igati eeskju näidanud Riikliku Mere-laevanduse insener-tehniline personaal. Mujal esineb aga sel alal väga suuri puudusi ja mitteküllaldast tähelepanu osutamist noortele töölistele.

Mida suuremat tähelepanu pühendab meie haritlaskond

noorsoole, siis seda kiiremini ehitame üles meie rahvamajanduse ja kultuuri.

Kõigi haritlaste ülesanne seisab selles, et kujundada meie noorsoost tuliseid nõukogude patrioote, et meie noorsugu õpiks ja töötaks nii, nagu õppis ja töötas Lenin, nagu õpib ja töötab seltsimees Stalin.

Tartu Riikliku Ülikooli üliõpilaste esindaja sm. Lembit Tangsoo:

Meie kodumaa on alles mõne kuu eest vabastatud saksa okupantide verisest ikkest, kuid vaatamata raskele sõjaolukorrale, kus võitlus fašistliku kiskjaga on alles jõudnud otsustavasse järku, on asunud meie maal pingerikkale ülesehitustööle nii kultuurilisel kui ka majanduslikul alal.

Meie teaduslikud õppe- ja uurimisasutused eesotsas Tartu Riikliku Ülikooli ja Tallinna Polütehnilise Instituudiga on alustanud jälle tööd.

Tartu Riikliku Ülikooli üliõpilaskonna esindajana on mul eriline au ja eriline heameel alla kriipsutada seda tähelepanu ja hoolitsevat suhtumist, mida nõukogude võim on osutanud meie akadeemilisele tööle.

Nõukogude maa üheks omapäraks on see, et ta juba sõjaolukorras on asunud rahuaegsete kaadrite ettevalmistamise tööle. Eriti kehtib see just juhtivate kaadrite soetamise alal, intelligentsi kujundamise alal.

Ka meie Eesti kõrgemad õppeasutused on asunud pingerikkale kaadrite ettevalmistamise tööle. Meile kõikidele on teada, et õppetegevus kõrgemais õppeasutuses saksa okupatsiooni päevil ei omandanud täit tööhoogu; sakslaste põlgavat suhtumist meie intelligentsisse ja ta teadusetempleisse näitab seegi tõsiasi, et meesüliõpilasi sunniti igasuguste terrorivõtete abil astuma Saksa armeesse kahurilihaks ja kõrgemad õppeasutused, näit. Tartu ülikool, muudeti sõjaväelisteks kasarmuteks.

Täna aga näeme hoopis teist pilti. Nõukogude Eesti on andnud sadadele noortele üliõpilastele võimaluse kindlakäeliselt ning otsustavalt sõjaolukorrast tingitud raskusi kõrvaldades asuda vallutama teadusi ja omandama kõrgemasemelist kultuuri. Tartu ülikooli auditooriumides, praktikumiruumides ja

lektoriumides töötavad kõrvuti noormehed, kes on saanud jälle eluõiguse pärast aastate-pikkust väejooksiku-elu kodumaa varjulisemates paikades, noored, kes tänu oma füüsilise organismi vastupidavusele on säilinud saksa vang- ja koon- duslaagris, noormehed ja neiud, kes on Nõukogude tagalast jälle tagasi tulnud oma esiisade maale, või alles üsna nooruke teadusejünger, kes tänu oma noorusele on karmidest aegadest puudutamata jäänud.

Tartu üliõpilaskond on osutanud juba alates esimesist loenguist harukordset huvi teadusliku töö vastu, et tutvuda oma õppeainetega, lähtudes dialektilis-materialistlikest seisukohtadest ja omandada tõelist progressiivset nõukogude teadust. Üliõpilaskonna püüdu ja tungi teadusele ning kõrgemale haridusele ei suuda pidurdada ka rasked elutingimused; näit. üliõpilastel tuleb tihti viibida auditooriumides üliriides ja töötada puuduliku valgustuse juures, sageli tuleb kannatada külma kütmata toas.

Üliõpilane ei nurise, ta on teadlik sellest, et siin on tegemist sõjaraskustega, mis võidetakse ühise jõuga. Ta on teadlik ka sellest kindlast tõest, et kord ärkab uus Tartu, kelle üliõpilaskond võib jälle töötada rahuaja normaalseis tingimuses. Tartu üliõpilaskond on teadlik sellest, et tema on see Eesti haritlaskonna generatsioon, kelle pühimaks kohuseks ning ülesandeks on asuda barbaarsete fašistlike vallutajate poolt mõrvatud ja teadmatusse küüditatud nõukogude intelligentsi kohale, et jätkata ustavalt ja tulemusrohkest tema poolelijäänud tööd.

On üteldud, et intelligents on rahva südametunnistus ja samal ajal ka oma rahva aju, mõistus.

On väidetud ka, et intelligents on oma rahva teadvuse kujundaja, oma rahvale poliitilis-ühiskondliku mõtestiku suunaandja, oma rahva ühiskondlik-poliitilise maailmavaate kujundaja.

Ka sellest oma põhilisest ülesandest on Tartu üliõpilaskond oma rõhuvas enamikus teadlik. T. R. Ülikooli on kogunenud nõukogude noored, kes teavad, millised on praegusel ajal nende kohused oma kodumaa, oma rahva vastu. Selle Tartu üliõpilaskonna teadlikkuse ja kohusetundlikkuse baromeetriks on üliõpilaste rohkearvuline osavõtt poliitilis-hariduslikest marksismi-leninismi käsitlevaist loenguid.

Marksistlik-leninlik ühiskonnateadus on vahend, mille kaudu

võime mõista, kuidas ja miks arenes ja areneb ühiskond enne meid, praegu ja ka tulevikus. Ta annab võime ühiskondlike probleemide õigeks mõistmiseks. Marksistlik ühiskonnateadus pole kuivade vormelite kompleks, vaid ta on tegevuse juhis, mis annab meile meetodi ja ideelise relva. Üliõpilaskond on teadlik dialektilise materialismi omandamise tähtsusest. Kahtlemata on see töö raske ja pingutust nõudev, sest meie üliõpilaste peres on palju noori, kes on pidanud taluma 3 aasta vältel fašistliku propaganda mürgist mõju. Ma olen aga kindel selles, et üliõpilaskond teeb raudse järjekindluse ja mehise pingutusega kõik, et väärida seda tähelepanu ja hoolt, mida nõukogude võim on osutanud akadeemilisele tööle.

Tartu üliõpilaskond on teadlik oma vastutusest suure sotsialistliku kodumaa ja oma paljukannatanud sünnimaa ees.

ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees sm. Joh. Vares :

Kuigi meie haritlaskond oma põlvnemiselt on enamikus töölis-talupoegliku päritoluga, kuigi meie intelligentsi ridades pole aadlikke, aristokraate, siiski on ta kodanliku ühiskonna produkt ja kannab oma aja ja ümbruse olukorra pitserit.

Kapitalistlik ühiskond, kus ei puudunud oma pseudo-aristokraatia — pankurid, töösturid, ärimehed ja äritsejad ning tõusikud —, surus paratamatult oma mõtted ja arusaamad nii mõnegi teadvusse, kes küllalt iseseisvalt ei suutnud elu analüüsida. Pealegi seisis enamik meie intelligentsist kapitalismi teenistuses.

Alles nõukogulik võim 1940./1941. aastal vabastas haritlaskonna kapitalismi teenistusest, võimaldades eesti intelligentsil vallanduda kodanluse ahistusest ja rakenduda oma rahva teenistusse, et koos tööliste ja talupoegade ehitada uut, klassideta sotsialistlikku ühiskonda. Kindlasti muutis see asjaolu meie haritlaskonna tegevuse iseloomu. Ent nõukogulik kord sai kahjuks kesta vaid napilt ühe aasta, millest loomulikult oli liiga vähe selleks, et meie intelligents oleks võinud üle saada kodanliku korra mõjutustest ja nendest ebamäärastest, eklektilistest ja kaootilistest „tõekspidamistest“, mis meie haritlastel oma teada siiski olemas olid.

On kindel, et üks aasta nõukogulikku võimu ei suutnud veel meie haritlasi muuta julgeteks, iseteadvateks nõukogude inimesteks, ja meie teeksime vea, kui me ses suhtes teeksime endile illusioone ja katsuksime kohelda meie intelligentsi samuti, nagu meie seda võime teha neis liiduvabariiges, kus nõukogude võim on püsinud 20—27 aastat.

Selletõttu, et meie haritlased on siiski võrdlemisi tihedalt seotud olnud rahvaga, on olemas teatavad eeldused, et üleminek nõukogulikule maailmavaatele ja maailmatunnetusele ei peaks meie juures väga raske olema; ent on vaja siiski palju tööd, enne kui meie laialdased haritlaste kontingendid kujunevad teadlikeks Nõukogude kodanikeks, enesekindlaiks haritlasiks, idee- ja sihikindlaiks inimesiks.

Mitte kõik haritlased ei saa veel aru nõukogude võimu õilsaist püüdeist; nad ei mõista, ei tunne veel neid aluseid, millele rajaneb ja tugineb Nõukogude riik. Ja kui keegi midagi ei tunne, ei mõista, siis ei oska ta seda ka hinnata või koguni, kas laiskusest või teadmatusest, suhtub asjasse pealiskaudselt, vahest isegi põlguse ja tüdimusega, viitsimata süveneda nõukogude võimu põhituumasse. Mõlkugu meil alati meeles, et meie sünnimaa on suur põld, mis vajab palju, palju külvajaid, kes sõnaseemne viskaksid mulda idanema, kes kündjaina ajaksid vagusid, et nurm võiks vilja kanda ja rohket saaki anda. Pidage meeles, et vaimupõllul ja mõtteväljadel külv ja künd võivad kesta kogu aasta, ja seda lakkamatult. Kultuuri saab levitada alati ning kõikjal, ja seda on vaja teha just teil, seltsimehed haritlased, sest teie olete oma rahva aju, tema närvikava, tema südametunnistus.

NSV Rahvakomissaride Nõukogu aseesimees sm. N. Andresen:

Saksa fašistlike okupatsioonivõimude ja eesti kodanlike nationalistide hävitustöö tagajärjel vähenesid meie intelligentsi kaadrid. Kui meil praegu on nii palju intelligentsi alles, et meie Nõukogude Vabariik võib edasi tegutseda, siis tänu sellele, et Punaarmee pealetung oli kiire ja hoogne. Saksa okupandid ja eesti rahva äraandjad ei saanud täiel määral teostada kava, mis neil eesti rahva hävitamiseks olid sepsitsetud

ja mida hakati kord-korralt teostama meie intelligentsi kodumaalt väljavedamisega.

Meil on intelligentsi kaadreid liiga vähe nõukogude korra jaoks. Nõukogude kord vajab mitu korda enam intelligentseid kaadreid, kui kodanlik kord. Seepärast olgu meie üheks tähtsaimaks püüdeks uute intelligentsi kaadrite juurdekasvatamine. See ei tohi olla ainult spetsialistide, kasvatajate töö, õpetajate töö, vaid kogu meie intelligentsi üldine töö — hoolitseda selle eest, et meil tekiks uus vahetus noori kaadreid. Endastmõistetavalt on esmajoones kõigi pedagoogide esimene ülesanne mitte ainult rahva kasvatamine, vaid andekate inimeste kogumine, andekate noorte eest hoolitsemine. Iga andeka õpilase eest tuleb eriliselt hoolitseda, neid nende erialaliste huvide järele välja arendada — see on meie pedagoogide üks väga suuri ülesandeid. Aga pedagoogide töö ei lõpe mitte kooli- ja õpetaja kutsega. Arusaadavalt, iga selle ande väljakujundamine nõuab teatud hulga energiat, mitte üksi sellelt andelt eneselt, vaid niisamuti ka tema kaastöötajailt, eriti vanemait kaastöötajailt.

Vanemate haritlaste suuri ülesandeid on mitte ainult ise töötada, vaid valmistada enesele ette ka järgnev vahetus, töötada palju nendega, kes hiljem meie järel ja loodetavasti ka veel meiega koos tööle hakkavad.

Nõukogude surmehed paistavad sellepoolest just silma, et nad kunagi ei ole aega kalliks pidanud, et oma kogemusi, oma oskusi edasi anda nooremale. Unustamatu Gorki töötas aastate kaupa terve hulga algavate kirjanikega, parandas nende teoseid, arvustas, andis ümbertöötamiseks tagasi, kuni viimaks vastu võttis. Ükski töö ei tohi meil raske olla selleks, et kasvatada uusi väärtuslikke nõukogude kaadreid.

ENSV põllutöö rahvakomissar sm. G. Abels:

Kodanlikus Eestis oli põllumajandus sõltuv välisturgudest, kapitalistliku turu tujudest ja kapitalismi kriisist. Meie põllumehel ei olnud kindlust, ja kriis ning hindade langus ühel või teisel välisturul viis nii eesti põllumeeste ja ka agronoomide pingerikka töö tulemused tihti nullini.

Kui meie vaatleme meie praeguseid Nõukogude Eesti põllu-

majanduse perspektiive, siis võime öelda, et meil meie põllumajanduse arendamiseks on avanenud laialdased väljavaated. Praegu tuleb meil pingutada, et taastada seda, mida saksa okupandid on laostanud, lõhkunud. Kuid selle taastamistöö juures peame juba praegu hakkama rajama aluseid, et oma põllumajandust edasi viia palju kõrgemale tasemele kui see kunagi varem on olnud.

Praegu on meil üheks kõige tähtsamaks ülesandeks kevadkülvi ettevalmistamine. Kui agronoomid kodanlikul ajal olid lihtsalt nõuandjad talunikule, soovitasid seda või teist teha ja see oli kõik, siis nõukogude võimu juures peab agronoom olema organisaator, kogu majapidamise, põllumajanduse juhtija ja korraldaja, ja kannab vastutust selle eest, kas meie viime kevadkülvi korralikult läbi või mitte. Kui kodanlikul ajal intelligents oli killustatud, ühe ala spetsialist ei tundnud huvi teise ala vastu, siis praegu kevadkülvi ettevalmistamise ja selle teostamise juures tuleb meie intelligents kui üks mees talurahvale appi, et anda palju rohkem põllusaadusi võitlevale Punaarmeele, et kindlustada tagalat, et toita paremini linnasid ja töötavat rahvast. See on suur ja raske, kuid austav ülesanne, mis töötaval intelligentsil ees seisab.

Eesti Tallinna Laskurkorpuse esindaja alampolkovnik Raadik

toob ENSV intelligentsi kongressi delegaatidele sõjameeste lahingutervituse:

Punaarmee Eesti Rahvuskorpuse ridades võitleb rohkesti eesti haritlasi — insenere, teadlasi, matemaatikuid, füüsikuid, arhitekte. Sõjaväes on tulihingelisi kirjanikke ja kunstnikke, kes oma loominguga on sõjameeste südameid sütitanud, tiivustanud neid võitlustesse.

Suur Isamaasõda on olnud ülikooliks, kust on võrsunud hea kaader meie kodumaale. Selle ülikooli diplomiks on need 10 000 autasu, millega on hinnatud meie sõdurite ja ohvitseride lahingulisi teeneid.

Sel alusel on Punaarmee Eesti Rahvuskorpuse võitlejad õigustatud nõudma eesti intelligentsilt:

Rakendada kõik jõud ja teadmised vaenlase kiiremaks purustamiseks ja meie maa kiiremaks ülesehitamiseks.

Töötada sõdivalt, mis tähendab, et iga vasarahoobiga või kunstikõrge tööga tuleb tuua vaenlasele hukatust ja surma.

Kasvatada eesti noorsugu tõelises nõukogude vaimus ning tihendada nende sidet Punaarmee ja Punaarmee Eesti Rahvuskorpuse võitlejatega.

ENSV rahvakunstnik sm. Paul Pinna:

Seltsimehed! Lahkudes Eestist kolm aastat tagasi olin kaljukindlalt veendunud, et meie rahva kultuur ei hävi. Ja tõepoolest, Nõukogude Liidu tagalas ta mitte üksnes ei säilinud, vaid ühtlasi ka täienes. Samal ajal kui meie ammutasime Nõukogudemaa tagalas määratuid kogemusi, õppisime ja täienesime, rikastusime väärtuslike tõekspidamistega, viresid meie kolleegid okupeeritud Eestis kultuurielu tapvais tingimuses. Tärkas palav, oheldamatu soov aidata igati kaasa meie kodumaa kiiremaks vabastamiseks saksa okupantidest ja viia siis meie teatrielu vastu uuele valgusele. Nüüd on lavakunstnike ülesanne lõplikult pühkida meie teatritest okupatsiooniaja jäljed. Meie eesmärgiks on näidata ja viia rahva sekka meie Punaarmee kangelaslood ja Nõukogude tagala ennastsalgav võitlus Isamaasõja perioodil.

Ulatades kogu eesti intelligentsile käed, sammub nõukogude teatripere julgelt edasi, viljaka tuleviku poole.

Kongressi delegaat ins. Raud:

Nõukogude rahvas on lühikese aja jooksul loonud oma maal moodsa tööstuse. Seda tõendab kõige selgemini Punaarmee edasitung rindel, sest ilma tagala võimsa tööstuseta ei ole rindel edu mõeldav.

Eesti NSV-s on ainult vähestel tööstusharudel looduslik alus ulatuslikuks väljaarenemiseks. Nende hulgas on meil põlevkivitööstus kujunenud juhtivaks tööstuseks ja on suutnud olla isegi eeskujuks seda laadi tööstuse rajamisel väljaspool Eesti piire.

Põlevkivitööstus toodab küttepõlevkivi ja õlisid, mis leiavad kasutamist peamiselt vedelkütteenana ja osalt ka ehitustehnikas. Nende töötlemisel saadakse veel hulk produkte muudeks otstarveteks.

Katsed ja uurimused näitavad, et põlevkivi ja selle toodete alusel võib meil tekkida veel rida uusi tööstusettevõtteid. 1941. aastal eriteadlaste poolt koostatud Nõukogude Eesti keemiatööstuse väljaarendamise üldkava baseerub peamiselt põlevkivitööstuselt saadavail toorainel. Põlevkivi ja sellega seoses olevate tööstuslike ja majanduslike küsimuste uurimine on järelikult meil esmajärgulise tähtsusega uurimisala, mida peab edustama ja toetama.

Praegu on põlevkivitööstus meil purustatud ja varemeis ja meie tulevikuülesandeks on mitte ainult tööstuse taastamine, vaid ka selle seadmete ja töömenetluste täiendamine ja parandamine ja tööstuse üldine laiendamine, et toodangut endise taseme saavutamiseks veel pidevalt tõsta.

Põlevkivitööstuse osatähtsus on meil kõikidel selge. Põlevkivi on olnud suure osa kohalike tööstuste kütteeneks. Põlevkivitööstusel on eeldusi saada meil võimsaimaks soojuse- ja elektrienergia varustajaks ja olla seega kõigi Nõukogude Eestis töötavate ja asutatavate tööstuste eluvõime määrajaks.

Üles ehitada tuleb seepärast kiiremas korras esijoones just põlevkivitööstus kui põhiline tööstus Eestis. Sellega tagatakse ka teiste tööstuste kiirem edu ja tõstetakse sõjalist ja rahvamajanduslikku potentsiaali.

Nende suurte ülesannete täitmiseks on aga põlevkivitööstuses peamine raskus — kvalifitseeritud kaadrite vähesus, samuti aga tööliiskaadrite vähesus. Viimases osas on lähemal ajal oodata küll paranemist, kuid tehniliste kaadrite küsimus jääb siiski püsima. Sellepärast pöördun siin kõigi tehnika ja majandusala eriteadlaste ja käitiste juhatajate poole sooviga ja ettepanekuga võtta põlevkivitööstuse ülesehitamine ja selle tööstuse edustamine oma otsesesse huvipiirkonda, võtta sellest osa ja abistada seda oma tööjõududega kõigi Nõukogude Eesti käitiste huvides sel määral, et põlevkivitööstuse toodang esijoones küttekivi osas suudaks rahuldada kõigi tehaste tarvidust ja põlevkivitööstus saaks kiiremini asuda ka muude vajalike produktide tootmisele.

Nissi mittetäieliku keskkooli juhataja sm. E. Oja :

Saksa okupantide minemakihutamise järel Nissi valla piiridest asus teiste nõukogude asutuste eeskujul hoogsale taastamistöele ka Nissi mittetäielik keskkool. Maja, milles varematel aegadel ja ka 1940./41. aastal töötas kool, muudeti okupatsiooni-aastail saksa sõdurite kasarmuks. Enam kui kolme aasta vältel oli õppeasutus noorsoole õpingute teostamiseks suletud. Taganedes lõhkusid sakslased hulganisti kooli inventari.

Õpetajaskonna ausameelse töösse suhtumise viljana taastati aga kooliruumid peatselt, ja juba 15. oktoobril suudeti õppeasutus õpihimulise noorsoo rahulduseks avada.

Juba esimesil päevil lõi kool tiheda sideme ligidasuvate Punaarmee üksustega. Korraldades hiljem isetegevusõhtu, paluti sinna esinema ka punaarmeelasi. Hiljem saadi ka kokkuleppele, et koolis ja rahvamajas toimuvale poliitilisile loenguile saadaksid Punaarmee väeosad oma lektoreid.

Laialdast poliitilis-hariduslikku tööd ümbruskonnas viivad praegu läbi peamiselt õpetajad. Korraldame Oktoobripidustusi, millest võtsid osa kooliõpilased ja rahvas. Esines ka Punaarmee ansambl. Sellest tekkis tihe kontakt rahvaga. Suure vene valmistepa Krõlovi surmapäeva tähistamiseks korraldasid õpetajad mälestusõhtu.

Kõige selle kõrval näeksid aga nii Nissi kui ka ümbruse koolide õpetajad, et poliitilis-hariduslikku tööd laiaades rahvahulkades ei teostaks mitte üksnes õpetajad, vaid kogu maaintelligents.

Tuleb korraldada kohapeal õpetajaskonnale ja maaintelligentsile endatäiendamise kursused. Neid tuleks korraldada 2—3 valla peale, keskuses, kus juurdepääsemine kergem.

Meie rahvamajades peaks olema võimalik vähemalt üks kord kuus kinoetendusi anda, kus näitaksime rahvale Suure Isamaasõja võitlusi ja sangarlikku tööd Nõukogude Liidu tagalas. Kui kino nii korraldame, siis soovib iga külastaja, et varsti jälle kinoetendus antakse. Teiseks — andke meile näidendeid rohkem.

Mis puutub kunstnikesse, siis ärge korraldage ainult linnas oma kunstinäitusi. Andke pilte meie koolimajadele, rahvamajadele, kus ka pildis öeldakse seda, mis rahvale on tar-

vis anda ja mis aitaks kasvatada ka rahva kunstimaitsset. Tarvis on, et helikunstnikud teeksid kõik selleks, et koorijuhid saaksid asuda õppimisele.

Koolide osas tuleks kasutada peale raamatute ja teiste õppevahendite veel kitsasfilme. Meil on kitsasfilm olemas ja koolidel on kitsasfilmi aparate. Kitsasfilmi asi tuleks võtta kiiremini korraldamisele.

Kooli seinalehed. On tarvis, et kooli seinalehed astuksid omavahel töövahetusse, et need ei kujuneks mitte ainult selleks kitsaks koolipiiri käsitavaks materjaliks, vaid haaraks laiemat elu ja tegevust. Oleme saatnud teistele maakondadele kirjeldusi pioneeride tegevusest, samuti koolitöö kohta jne. Niisugune sündmuste vahetus ergutab noorte püüdu, tahtmist ja elavust.

Partei ja valitsuse otsus koolide taseme parandamiseks on tõstnud õpetajate meeleolu. Otsuses on mainitud õppevahendite ja varustuse korraldamisest. Meie teame, et palju õppeabinõusid on hävinenud. Meil on Pedagoogika Muuseum. Miks seisab see asutus varjusurmas? Temal on säilinud varandus, mis asub maal. Need varandused tuleksid kokku tuua ja võib-olla saab sealt laenutada. See oleks abiks raskustest ülesaamisel.

Peab tervitama praegust kokkutulekut. Arutades läbi iga-suguseid küsimusi teiste maakondadega, oleme saanud uut hoogu ja värskust. See on kujunenud seminariks, kust oleme ammutanud endile laiemaid teadmisi. Tänu nõukogude võimele, võime ka sõjaajal ehitada tulevikku ja arutada kultuuri-küsimusi.

Kui tahame olla tuleviku kujundajad, siis — kirjanikud, kunstnikud, kogu maa intelligents — ulatame üksteisele käe, et luua ühiselt uut tulevikku.

Tartu linna peaarhitekt A. Matteus:

Sõjad ja erakorralised ajad on olnud raskeimateks katsumis- aegadeks esmajoonel just arhitektuur-ehituslikule tegevusele. Selle põhjustajaks ei ole kaugelki mitte igakord töökäte ja materjali puudus, pigemini aga kapitali äratõmbamine üles-ehitavalt töölt sõjamasinale ja sellega seoses olevaile üritus-

tele. See oli ja on iseloomustav kapitalistlikele maadele mitte ükski sõjapäevil, vaid isegi rahuaegadel.

Me mäletame, kuid nn. kriisiaegadel töökäsi näis olevat ülikülluses, kuid ei leidunud jõudu, kes neid oleks suunanud karjuvate vajaduste täitmisele ehituse alal: elamute ehitamisele, korterikriisi lahendamisele, lastekodude, haiglate ja sanatooriumide ehitamisele, tervishoiu-olude tõstmiseks, koolimajade, rahvamajade ja tööstushoonete ehitamisele.

Arhitekti looming on tunduvalt erinev teiste kunstiharude loomingust. Kirjanduses, muusikas, maalil ja skulptuuris on loojaks üks isik, kunstnik; arhitektuuris on loojaid vähemalt kaks: esiteks ehituse peremees tellijana oma avalduse, oma tahtega, oma vaimuga, teiseks — arhitekt. Kapitalistliku maailmavaatega maades, millist maailmavaadet jagas ka Eesti pärast esimest maailmasõda, oli tellijaks, ehituse peremeheks erakapital. Viimane rakendus tööle vaid seal, kus oli oodata kõige rohkem tulu. Samal ajal, kui elumajasse mahutatud kapital andis tulu väevalt 2%, tõi ärisse paigutatud kapital 10—20 ja tihti mitukümmend protsenti. Arusaadavalt muutus ehitusala seejuures viimse järgu tähtsusega huvialaks.

See oli asja üks külg. Oli õnn, ja seda õnne leidis vahest 100-st ehitajast ühel, et ehitaja-peremehe tahe ja vaim ühtisid loova arhitektiga. Enamasti oli ehitaja-peremehe tahe kas meelestatud kapitali võimalikust tulutoovusest või nüristatud maitseväärsusest ja arupuudusest ehituskunsti suhtes. Arhitektile pealesunnitud ja ettedikteeritud kogu ehituskunstile võõras vaim lüümas sellegi pisku, mida arhitekt oma loomingus osas ehitusse sai tuua. Riikliku järelevalve mõjuvõim vastavate ehitusmääruste kaudu jooksis karile sama valitseva kõikvõimsa erakapitali huvide tugevale kaljule. See, mis loodi väärtuslikku, sündis riiklike ja ühiskondlike tellimuste osas, kuid riigi ja ühiskondlike organisatsioonide osa ehituspere-mehena oli suhteliselt väike ning, kui olukorda silmitseda lähemalt, mängis siingi tähtsat osa erakapital; eraomand ja erahuvid olid riigi ja ühiskonna ees puutumatu pühad.

Esimese maailmasõja aastatega ehituse alal tekkinud aastatepikkuse seisaku järelduseks oli meie linnades 1921—1928 suur korterite puudus. Riiklike ehituslaenudega suudeti meelitada ehitamisele suhteliselt suurt hulka ehitushuvilisi. Meie linnades, esmajoones Tallinnas ja Tartus, kerkis terveid linnaosi 1—4 perekonna elumajadest; neid just linna servadel,

kus puudus tänavate sillutis, kanalisatsioon ja vesivarustus. Ehitaja omast ja riigilt saadud kapitalist piisas vaevalt ehituse enese hädavajalikku kasutamiskõlblikku seisukorda viimiseks. Välise heakorra alal jäeti need ehitajad enda hooleks. Järelduseks olid viletsad sanitaarolud neis linnaosades. Kuni tänapäevani pole jõutud neis linnaosades sillutisenigi, rääkimata vesivarustus- ja kanalisatsioonivõrgust. Samuti on suur hulk nendest majadest jäänud lõplikult välja ehitamata. Tihti on valmis ehitatud vaid tuba ja köök, kuna muu osa moodustavad katus ja krohvimata või vooderdamata seinad. Arhitektuurilisest ilmest ja ühtlasest väljakujundamisest ei saanud olla jutugi. Tunduvalt parem oli seisukord seal, kus ehitamine toimus kooperatiivsel alusel, ehitusühingute kaudu; seal loodi nii või teisiti ühtlane alus teatava hoonete grupi või hoone väljaehitamiseks, üksik osanik ei olnud jäetud üksi iseenda eest võitlejaks.

Agulite kunstlikul arendamisel oli veel teine, suurem pahe: südalinna osad jäid püsima säärastena, nagu nad olid aastasadade või -kümnete jooksul kasvanud. Harva tekkis mõnele tühjale krundile suurem äri- või eluhoone, veel harvemini sõandati mõni vana maja lammutada ja asendada uuega. Meenu-tagem vaid Tallinna Narva maanteed, Tartu Küüni, Aleksandri, Turu või Riia tänavat, kus puutumatuks ajaga lössi-vajunud ühekordsed puust hütid ja nende vahel tihti tohutu pikad viltuvajunud laudtarad, mis piirasid mõnd kapsa- või viljapuuaeda. Kindlasti oleks leidunud südalinna rajoonideski ehitajaid, aga nende kruntide hinnad olid spekulatsiooniga niivõrd kõrgeks aetud, et krunt ise maksis tihti rohkem kui hoone, mida oleks saanud sinna püstitada. Oli ka neid, keda ükski hind ei liigutanud oma krundist kas või jalatäitki maad müüma ehitusotstarbeks.

Tarvitseb heita pilku meie linnade plaanidele, ja meile tor- kab silma mitte ükski komplitseeritud tänavate võrk, vaid veel enam krundipiiride fantastiline rägastik. Meie linnad on täis nõelasilmi, kägistatud tänavate osi, terav- ja tõmpnurkadega maju. See oli paratamatus linnade maa kui erasomandi puutu- matuse tõttu. Ainult harvadel juhtumitel riskisid linnad sund- võõrandamisega, sest enamasti need äpardusid ja töid asja- osalistele kaela vaid asjatut tüli ja pahandusi.

Meie linnad ja asulad ootasid aastaid ajakohaseid planeerimiskavu. Kuigi neid tehti, ei pääsenud nad teostumiseni, sest

tänavate ja platside alla planeeritud maa eest oleks tulnud maksta miljoneid, mida polnud aga kusagilt võtta. Linna ilme arhitektoonilise kujundamise ülesanne oli peaaegu lootusetu. Tallinna kui pealinna püüti viia erandseisukorda, kus osalt ärilised, osalt riiklikud huvid soodustasid üksikute paremate majade tekkimist. Loodud kontrastid, kus üksikud pilvelõhkjad või härrasmajad kerkisid puuhüttide hulka, mõjusid pigemini halvavalt kui parandavalt linna üldpilti.

Seisukord väiksemates keskustes ja teistel ehitusaladel, vallaomavalitsustes ja põllumajanduses polnud samuti mitte parem. Vallal, eriti kui ta ei olnud jõukas, maksis tohutuid pingutusi, et saada puuduva või lagunenenud kooli- või vallamaja asemele uus. Ehituse püstitamisega vallale võetud võlakoores lämmatas tihti valla igasuguse muu eluavalduse.

Meie oludest tingitud arhitektkonna ülesanded võitluses kultuurilise ehituse eest, ilusa linna ja nägusa talumaja eest, ei saanud kirjeldatud oludes olla kuigi kerged. Nõrgemad iseloomud alistusid kui paratamatusele meie ehitusperemehe põhimõttele: „oma raha — ehitam nagu tahan“. Tugevamad otsisid tuge seadusandlusest, seadusi järjest parandades, tugevdades, kohati saavutadeski tagajärgi üksikute objektide suhtes. Nii on Tallinn saanud mõnegi tähelepanuvääriva rohelise väljaku ja mõnegi ilmeka hoone.

Tervete kvartalide ehitamiseni, terviklike ansambliteni ei jõutud.

Uue ehitusseadusega, mis kehtestati 1939. a. inseneride-architektide ühiste pingutuste viljana, võis loota parandust meie ehitusoludesse. Tegelikus elus aga erakapitali mõjuvõimu tõttu veeres ette ülepeäsematuid takistusi.

Ehitus-inspektsiooniorganite peategevusalaks kujunes võitlus omapead ehitava eraehitusperemehega, kes vaatas määrustele kui paratamatule pahele ja vajajas arhitekti esmajoones vaid määrustepärase ettekirjutuse pärast.

Meil oli rida ehitusi võetud muinsuskaitse alla. Tegelikult jäi see kaitse vaid paberile. Säärased erakätes olevad ehitused lammutati või moondati tundmatuseni, sest riigil puudus kapital selliste hoonete väljastamiseks või omanikule nõutud kahjutasu maksmiseks.

Kõige kurvema peatüki meie viimase aja ehitustegevusse jättis saksa okupatsioon. Hulk 1940. ja 1941. a. alustatud ehitusi, osalt isegi katuse alla viidutena, jäi abitult lagunema

lume ja vihma kätte. Sõjast purustatud majade seinte ja katuste parandamiseks vabaks antud katusematerjali ja naelte „kontingendid“ sisaldasid terve linna kohta mõnikümmend rulli pappi ja mõnikümmend kilo naelu. Remontide loa taotlused, mis olid koondatud Toompea lossi „Technisches Hauptamt“ kätte, ei jõudnud kunagi ehitajateni.

Eesti arhitektikond oli tegelikult igasugusest arhitektitööst välja lülitatud. Eesti arhitektide töö linnaameteis piirdus peamiselt mõnele praaklauale, kilogrammile naeltele või ruutmeetrile klaasile antud lubade majaperemeestele kätte toimetamises.

1941. aasta lõpul ja 1942. aasta alguses, kui saksa tsiviilvõimud ei olnud suutnud ennast veel täielikult peremeestena sisse seada, haarasid mõned linnad mõtte mõni pooleliolev asi lõpule viia ning vähemalt paberil käsile võtta linnaplaneerimise töid. Tsiviilvõimude pukki tulles oli palju arupärimisi ja uurimisi, kuidas tohiti sõjaolukorras väärtuslikku materjali, mis oleks kuulunud sõjasaagina üleandmisele, ehitustesse mahutada. Kui ehitused olid lõpule viidud, olid okupatsioonivõimud kärmed neid omaks tunnistama. Linna planeerimise tööd Tartus keelati kategooriliselt ära ja käidi isegi valvamas, et neid kohapeal ei puudutataks: need pidid teostatama Toompea lossis ja Berliinis. Ka lehes neist kirjutamine oli keelatud. Nii soikus arhitektide töö 1943.—44. aastal täielikult

On selge, et sõjaolukord lükkab edasi mõnegi rahuaajaks kavatsatud ehituse teostamise. Seda rohkem on arhitektidele aega antud ülesannete läbitöötamiseks ja kavandamiseks ning viimistlemiseks.

Eesti NSV vabastamine käesoleva aasta septembris avas eesti arhitektidele täiesti uued perspektiivid. Nõukogude tagalas viibinud arhitektid töid kaasa Eesti NSV-le üksikasjadeni väljatöötatud struktuuri meie arhitektuur-ehitusliku ala kujundamiseks.

Rahvakomissaride Nõukogu juures tegutsev Arhitektuuri valitsus kui kõrgem vabariiklik organ arhitektuuri alal on suutnud lühikese ajaga organiseerida linnades linna peaarhitektide valitsused, üles seada lähemad töökavad ja anda ülesanded, ning kohtadel on asunud nende ülesannete lahendamisele. Keskuses on loodud osakonnad linnade planeerimise ja ehituste projekteerimise, riikliku arhitektuur-ehitusliku kontrolli ja muinsuskaitse alal. On loodud projekteerimis-planeerimise

keskus, kuhu on koondunud tusedamad jõud, kelle juhtimisel ja kaastööl on käimas kõigi meie linnade ja asulate planeerimiskavade väljatöötamine ning linnade ja asulate tüüpprojektidega varustamine elamute, lastekodude-sõimede jne. alal.

Ehituse ja Ehitusmaterjalide Rahvakomissariaadi juures on ellu kutsutud Projekteerimisinstituut, kelle kaudu teostub kõigi tähtsamate riiklike ja tööstuslike ehituste projekteerimise ülesannete läbiviimine ja lahendamine. Ka siin on käsil rida suuremaulatuslikke projekteerimisi mitmesuguste esmajärgulise tähtsusega ehituste alal.

Eriti tuleb mainida NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogult üleliidulises ulatuses 13. okt. 1944 kehtestatud Linna Peaarhitekti Põhimäärust. See põhimäärus avab enneolematu perspektiivi ja loob kindla aluse meie linnade edaspidisele kujundamisele.

Põhimääruse järgi on kogu arhitektuur-ehitusliku tegevuse kontroll linna planeerimisel, ehitamisel, roheliste väljakute rajamisel, ehituskruuntide jagamisel, ehituste korrapärasel läbiviimisel, ehituste ja mälestusmärkide muinsuskaitse korraldamisel, ehituseriteadlaste kaadri komplekteerimisel ning kõigi nende aladega seoses olevate küsimuste lahendamisel pandud linna peaarhitektile koos riikliku arhitektuur-ehitusliku kontrolli inspeksiooniga.

Põhimäärusega on tagatud linna orgaaniline ja terve kujundamine ning kasvamine. Linna peaarhitekti eesistumisel on suuremates linnades ellu kutsutud Arhitektuurikomisjonid, mis on moodustatud vastava alaga lähedalt seotud alade esindajast; komisjon vaatab läbi ja teeb ettepanekud kõrgematele instantsidele tähtsamais linna ehituslikes küsimusis.

Linnade peaarhitektide juures on ellu kutsutud kohapealsed projekteerimisbürood, mis teostavad Arhitektuurivalitsuse juhiste kohaselt linnade planeerimise aluseks vajalikke linnade ja asulate geodeetilisi mõõtmisi ja koostavad plaane ning projekte kohalikus ulatuses.

Kõigi nende tööde teostamine sõjaolukorras on võimalik vaid valitsuse ettenägeliku ehituspoliitika ja kohaliku täitevkomitee täieliku arusaamise, armastuse ja usaldusega asjasse suhtumise tõttu.

On loodud struktuur, mis tagab korrapärase ehitusalase arenemise meie linnadele isegi sõjaolukorras. Arhitektuur-ehitus-

liku ala tähtsust kriipsutavad alla kõik valitsuse poolt kehtestatud uuemad korraldused ning iga arhitekt leiab loodud raames täieliku võimaluse ja vabaduse oma loomingut väljatoomiseks.

*

Valga insener-tehniliste töötajate nimel andis kongressile edasi tervitusi insener **Kõomäe**.

„Kunagi pole meie kodumaa ja Valga linn“, ütleb ta, „tundnud säärast viletsust ja puudust kui saksa fašistliku okupatsiooni ajal 1941. kuni 1944. aastani.

Tunginud meie maa territooriumile, nuhkisid fašistlikud röövlid siin näljaste šaakalitena, ajasid oma kodust välja rahulikke kodanikke ning omandasid ja vedasid Saksamaale nende varandusi.

Sakslased tekitasid suurt kahju meie linnale, selle tööstus- ja kommunaalkäitistele ning elumajadele. Nad purustasid elektrijaama, laastasid sanatooriumid. Fašistlikud röövlid püüdsid ajada Saksamaale kogu linna käitiste insener-tehnilise personali, kuid neil ei õnnestunud petta Valga intelligentsi ja teda eksitusse viia.

Üle nelja kuu keeb Valgas ülesehitav töö. Sellest võtavad aktiivselt osa kõik insener-tehnilised töötajad. On taastatud koolid, paljud elumajad, rida kommunaalkäitisi, seatakse korda sildu ja teid.“

Üliõpilane **Lembit Anto** tervitab eesti esimest ülemaalist intelligentsi kongressi Tartu Riikliku Ülikooli õpilaskonna nimel. Ta märgib muuseas:

„Samal ajal, kui teiste riikide ülikoolid kas üldse ei tööta või siis sõja keerises vaevalt virelevad, on Nõukogude ülikool leidnud endale võimaluse kasvatada kaadreid mitte sõjapidamiseks hädavajalikele kutsealadele, nagu see on mujal riikides, vaid peamiselt kaadreid eelseisva rahuperioodi tarviduseks. Meie Tartu ülikoolis on õpilased, kes pikkade okupatsiooniaastate kestel endid varjasid sakslaste vägivalla eest kaugemates maakolgastes, asunud taas õppelaua taha. Õpida, et saanud hariduse võiks osa võtta oma kodumaa ülesehitamisest väärilise õpetlasena — on eesmärk, mille endale seavad Tartu ülikooli õppivad noored. Teadmine, et meist peab võrsuma asendav generatsioon sakslaste poolt teadmatusse viidud ja hävitatud nõukogude intelligentsile, sisendab meisse tahet õppimiseks ja enda täiendamiseks.“

Kehtna õpetaja sm. **Merimaa** kõneleb määratu suurest osast, mis maa-intelligentsil, eriti kooliõpetajail, on töötava talurahva organiseerimisel, kultuurikollete loomisel maal ja Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi terve noore sugupõlve kasvatamisel.

Arst **Säga** jutustas kongressi delegaatidele määratu suurest tähelepanust, mida nõukogude valitsus osutab ema ja lapse kaitse küsimusele, paljulapseliste emade abistamisele. „Tehtud on juba palju,“ ütleb ta, „kuid meie ülesandeks on teha kõik, et isad võiksid rindel olla rahulikud oma laste pärast ja emad tagalas võiksid töötada isamaa heaks, tema võidu nimel.“

Kunstnik **Adamson-Eric** pühendab oma sõnavõtu uute loovtöö kaadrite kasvatamisele.

Narva õpetaja **Tamara Aus** jutustab kongressile Narva elanike kangelaslikkusest, kes taastavad varemeist ja tuhandi oma paljukannatanud linna. Ta kõneleb sellest, et vaatamata uskumatult raskeile olustikulisile tingimustele pöörduvad Narva patrioodid, tema intelligents tagasi tuhaasemele ja ehitavad uut sotsialistlikku linna. Narva elanikkond kasvab iga kuuga ja koosneb praegu enam kui 3000 inimesest. Narva koolis oli esimesil päevil ainult 22 õpilast, praegu on neid juba 330. Sakslased hävitasid Narva, kuid nõukogude võim, ja ainult nõukogude võim, ehitab ta uuesti üles veelgi kaunimana.

*

Sm. G. V. Perov ÜK(b)P Keskkomiteest:

Seltsimehed! Praegune kongress osutub esimeseks intelligentsi kongressiks kogu Eesti olemasolu kestel. Niisuguse kongressi kokkukutsumiseks avanes võimalus alles siis, kui Eestist sai Nõukogude Sotsialistlik Vabariik. See on ka arusaadav. Rõhuv enamik Eesti intelligentsist on veresidemetega seotud oma rahvaga ja väljendas omamoodi rahva huvisid, avaldades rahulolematust korra vastu, mille eesti rahvale peale sundisid imperialistide palgasulased tööliste, talurahva ja teenijate eesti soost ekspluateerijate leerist. Intelligentsi hulgast kuulus tihti teravaid ja kategoorilisi häält eestlaste võõrutamise vastu vene töölisliikumisest, vene kultuurist ja vene ühiskondlikust mõttest. Eesti intelligents, kes oma suures enamikus põlvnes teiste ja järgmiste poegade hulgast, kes olid ilma pärimisõigusteta ja olid mõistetud leivakannika otsimise piinadele, otsis väljapääsu olukorrast ja tõstis tihti kodanliku korra vastu protestivat häält. Seesugust intelligentsi kartsid eesti kodanlikud võimumehed kongressidele kokku kutsuda. Asi muutus, kui Eestis pääsis maksvusele nõukogude võim. Nõukogude võimul pole mitte ainult põhjusi intelligentsi kokku kutsumata jätta, midagi tema eest varjata ja tema eest peituda, vaid, vastupidi, ta peab vajalikuks intelligentsiga nõu pidada tõelise vaba Eesti ülesehitamise teede ja vahendite üle. Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee ja Eesti Nõukogude valitsuse juhid istuvad kongressi presiidiumis kongressi algusest kuni selle lõpuni ja püüavad ahnelt kongressisaadikute igat sõna, mis sisaldab endas näpunäiteid selle kohta, kuidas saaksime kiiremini ja paremini ravida saksa fašistlike anastajate poolt eesti majandusele ja kultuurile löödud haavu ja kuidas rutemini leevendada hitlerlike barbarite poolt rahvale tekitatud kannatusi.

Praegune kongress astus kokku ajaloolisel hetkel, kus otsustatakse inimkonna saatus. Tähtsaimaks sündmuseks, mis määrab inimkonna saatusel paljudeks aastateks, on meie vabastaja — kangelasliku Punaarmee võidukas pealetung, mis on sõdade ajaloos seninägematu ja mis murrab kõik takistused oma teel. Meie tulime kokku hetkel, mis on seninägematu Suure Isamaasõja lõpuleviimise alguseks, hetkel, kus meile avaneb saksa fašistlike vägede lähedase ja täieliku purustamise suurepärase väljavaade. Läheneb tund, kus meie Punaarmee heiskab meie armastatud juhi ja õpetaja, Kõrgema Ülemjuhataja, Nõukogude Liidu marssali seltsimees Stalini käsul võidulipu Berliini kohale, selle fašistliku metsalise koopa kohale, kes on esile kutsunud inimkonna ajaloos ennenägematu kataklismi. Ja see tema poolt esilekutsutud kataklism, mis on tekitanud meie inimestele nii palju hädasid ja kannatusi, muutub üha silmanähtavamalt hirmsaks hauaks Hitlerile, hauaks, mis jääb hoiatuseks igaühele, kes veel kunagi kavatseb meie rahvale kallale tungida.

Fašistliku Saksamaa hukkimine on praegu juba silmanähtav mitte ainult meile ja meie sõpradele, vaid ka hitlerlikele võimumeestele endile. Ja kui viimased jätkavad lootusetut vastupanu, siis ainult seepärast, et nad tunnevad end hukkamõistetuna. Kuid hukkimisele määratud vaenlane pole lakanud olemast hädaohtlik, ja ta hukub, kui tema peale tungib seninägematu võimas jõud, kes on temast üle jõu, osavuse ja võitluskogemuste poolest ning kes kaitseb pühimat, mille vastu vaenlane on julgenud oma kätt tõsta.

Tulevased põlved saavad vaimustusega uurima, kuidas ma, kes kandis sõja esimesel perioodil nii tõsiseid kaotusi, kes kaotas määratu suure osa oma territooriumist, elanikkonnast, viljast, parimast viljakandvast maast, maapõuevaradest ja teistest rikkustest, kes elas üle palju viletsust ja puudust, võttis korraka oma jõu kokku ja üks ühe vastu tugeva vaenlasega, kes oli neelanud peaaegu kogu Euroopa ja mobiliseerinud kõik selle ressursid, ei piirdunud mitte ainult survele vastupidamisega, vaid pööras sõja käigu oma kasuks ja, tekitanud selle murrangu, võttis initsiatiivi enda kätte, tõi kõik kaotatud territooriumi Kodumaa rüppe tagasi, vabastas mitmed rahvad ja nende maa-alad, murdis vaenlase selgroo, viis sõjategevuse vaenlase territooriumile ja ähvardab vaenlast vältimatu hukatusega.

Ajaloost on teada rohkesti juhtumeid, mis näitavad, kuidas armeed ja rahvad, kes sõja algul kandsid kaotusi, osutusid äkki võitjaks. Kuid ajaloos ei ole seni olnud juhtumeid, kus murrang sõja käigus oleks olnud nii suurejooneline ja hämmastav riigi kasuks, kes näis sõja esimesel etapil mitte ainult paljude vaenlaste, vaid isegi mõnede kaasatundvate sõprade silmis juba sõja kaotanud olevat. Ajaloolased armastavad tõmmata paralleele ja teha võrdlusi kaasæegsete ja möödunud sündmuste vahel. Praeguses sõjas kasutavad nad tihti võrdlusi esimesest maailmasõjast. NSVL vastu sõtta astudes õppis Hitler nähtavasti ajaloolastelt ja strateegidelt, kes ammutasid oma nüüdisaja „teadmisi“ võrdluste teel esimesest maailmasõjast, oletades nähtavasti, et kui ta teeb parandusi uue sõja ettevalmistamises, lähtudes oma sõjakogemustest, siis teine rahvas, kelle vastu ta välja astub, ei taipä neid parandusi ette võtta. Selgus aga, et meie rahvas ja tema juhid ning õpetajad — Lenin ja Stalin — tegid need „parandused“ juba sel hetkel, kui alles algas esimese maailmasõja lõpp. See väike „parandus“ seisab Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni teostamises.

Selle tagajärjel ei tulnud Saksamaal jõudu katsuda mitte endise Venemaaga, kellega ta katsus jõudu esimeses maailmasõjas, vaid suure ja võimsa Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduga. See asjaolu andiski meie maale uusi omadusi, mida hitlerlikud lollpead ei võtnud arvesse.

Hitlerlik Saksamaa arvestas muu seas sellega, et pärast esimest meie maale antud lööki laguneb Nõukogude Liit osadeks. Ta ei taibanud ega võinudki taibata, et endise tsaristliku Vene impeeriumi ja praeguse Nõukogude Liidu koostisosade vahel on vahe. Sõja kestel Nõukogude Liit mitte ei lagunenu, vaid muutus pealegi veelgi kindlamaks. Selles ilmnes rahvaste sõpruse tugevus, kes olid kukutanud ekspuataatorite võimu, pannud kehtima oma võimu ja nägid sõjas hitlerliku Saksamaa vastu surmaohtu kõige kallimale oma elus, mis nad olid ehitanud ja loonud ning mille heaks nad olid paljustki loobunud — hädaohtu kallile nõukogude võimule, kes võimaldas kõigile rassidele, rahvustele ja rahvastele, kes olid ühinenud ja töötasid üheskoos ilma ekspuateerijateta ja rõhujateta, vaba ning õnneliku elu.

Oma üldiseks hüvanguks vabalt ühinenud rahvad nägid, et Hitler oma „teooriaga“ rasside erinevusest ja ühe rassi üleole-

kust ja valitsemisest teiste üle toob neile orjust, mida nad olid õppinud nende aastatega kõigest hingest vihkama. Nad õppisid seda vihkama toetudes ainuõigele leninlik-stalinlikule rahvuspoliitikale, mis õpetab, et kunagi pole olnud ega saagi olla, et ajalugu oleks soodustanud inimesi, kel on teatav juuste värving, pealuu suurus või teised zooloogilis-veterinaarsed tunnused.

Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika, mis on Nõukogude Liidu rahvaste sõpruse aluspõhjaks ja mis eitab ühe rahvuse üleolekut ja eesõigust ning kindlustab NSVL rahvaste täieliku üheõigusluse, ühendab Nõukogude Liidu rahvad võimsaks riigiks, keda ei suuda purustada ükski agressor. Nõukogude Liidu rahvad teavad, et tänu leninlik-stalinlikule rahvuspoliitikale algasid uut täisväärtuslikku elu mitte ainult juba väljakujunenud rahvad, vaid äratati ellu ka uusi rahvaid, keda varem ei tuntud. Vaadake näiteks Kirgiisiat, Turkmenistani ja teisi Kesk-Aasia rahvaid.

Vaadeldge lähemalt Nõukogude Liidu rahvaste elu ja teie näete, kuidas hinnatakse ja crustatakse meil rahvaste sõprust, kui suur on rahvaste-vaheline vastastikune usaldus ja üksteisest lugupidamine. See tunne ongi meie maa tugevuse ja võimsuse tähtsaimaks allikaks. Ja sellele maaale tungiski Hitler kallale, et seda orjastada ja allutada aaria rassile. Kõik Nõukogude Liidu rahvad, kes olid maitsnud vaba ühenduse õnne ja kes ei tundnud ühe klassi või ühe rahvuse valitsemist teise üle, asusid üksmeelselt kaitsma oma isamaad ja võitsid hitlerliku Saksamaa.

Peale selle lootis Hitler, et tal õnnestub lõhestada tööliste ja talupoegade liitu kolhoosivastase propaganda mürgiga. Kuid meie kolhooside talurahvas on õppinud kolhoose hindama, armastama ja neist lugu pidama kui oma jõuka ning kultuurse elu alusest, ja ta seisab nende eest kui kalju. Ainult tänu kolhoosidele varustab meie maa armeed ja linnade elanikkonda pidevalt leivaga ning tööstust toorainetega. Järelikult avaldus seal, kus Hitler nägi meie maa nõrkust, tegekkuses meie maa seninägemata tugevuse ja võimsuse allikas.

Alistanud peaaegu kogu Euroopa, röövinud ta paljaks ja rakendanud kõik ta tootmisjõud oma vallutussõja teenistusse ning ümbritsenud end satelliitidega, hooples ja käratses Hitler, et ta olevat moodustanud võimsa nõukogudevastase koaliti-

siooni, kellega üksinda jäänud Nõukogude Liit ei ole suuteline toime tulema. Tegelikult selgus aga, et Nõukogude Liit osutus suuteliseks üks ühe vastu raske ja kauakestva sõja tingimustes Saksamaa ja ta kaaslaste vastu mitte ainult taluma vaenulike väehulkade survet, vaid ka põhjalikult muutma sõja käiku oma kasuks ja tekitama vaenlasele kaotusi seninägemata tugevuse ja võimsusega.

Tõepoolest, meenutage esimest etappi sõjast Nõukogude Liidu vastu. Inglismaa taganes siis saartele, Ameerika aga hakkas alles oma võimsust arendama. Täie õigusega kuulutame seltsimees Stalini sõnadega, et niisamuti kui meie sangarlik Punarmee raskes ja kauakestvas võitluses üks ühe vastu saksa fašistlike vägede ja nende kaaslaste vastu saavutas sõjalise võidu hitlerliku Saksamaa üle, saavutasid tagalätõotajad kahevõitluses fašistliku Saksamaa vastu majandusliku võidu. Kuid Hitler ei eksinud oma arvestustes mitte ainult selles. Ta eksis oma arvestustega ka veel selles, et pidas hitlerismivastast koalitsiooni võimatuks. Moodustanud oma „telje“, rakendanud oma vankri ette oma satelliidid ja saatnud meie vastu peaaegu kogu Euroopa riikide koalitsiooni, mõtles ta, et Nõukogude riik pole oma loomu tõttu suuteline teisi riike võitluseks hitlerliku Saksamaa vastu kaasa tõmbama. Aga ka see Hitleri panus läks tühja.

Saksamaal oli palju tõesti tarku mehi, kes said aru sündmuste mõttest ja ajaloo käigust ja kes töötasid selleks, et saksavastase koalitsiooni tekkimist takistada. Nad kartsid koalitsiooni enam kui tuld. Juba Bismarck kaotas 60 aastat tagasi tasakaalu, kui ta nägi enda ees saksavastase koalitsiooni ohtu. Omades arusaamist asjade reaalsest käigust, hoiatas ta tulevasti põlvi, et nad oleksid suhetes Venemaaga eriti ettevaatlikud. 40 aasta eest tegi feldmarssal Schlifffenile, kes koostas vallutuse grandioosset plaani, kõige rohkem muret sõja võimalus saksavastase koalitsiooni vastu ja kahel rindel võitlemise võimalus.

Hitler ei hoolinud neist hoiatustest. Selle tagajärjel lagunes nõukogudevastane koalitsioon. Hitlerliku vankri eest rakendus lahti tema viimne satelliit. Kuid see-eest moodustus ja kõvenes hitlerismivastane koalitsioon, kes surus Saksamaa kahe rinde tangide vahele, mis on iga hetk valmis Hitleri kõri kinni pigistama. See aga tähendab, et Nõukogude Liit on sõja vältel

oma tugevust niivõrd arendanud, et ilma temata pole nüüd enam võimalik rahvusvahelisi küsimusi lahendada. See tähendab, et sõja kestel Nõukogude Liidu osatähtsus rahvusvahelisel areenil üha kasvab, Saksamaa tugevus aga üha väheneb ja kaob lõppude lõpuks täiesti. Küllap meie püüame selle eest hoolitseda, et Saksamaa poleks enam iialgi võimeline maailma verisesse sõtta kiskuma.

Kust on tulnud Nõukogude Liidu niisugune tugevus? Nõukogude Liidu tugevus tekkis Oktoobripöördega, mille teostasid 1917. aastal Venemaa töölised ja kehviktalupojad, kes panid kehtima nõukogude võimu. Ainult tänu nõukogude võimule, kes vabastas rahvad kodanlusest, mõisnikest ja kulakuist, ehitasid töölised, talurahvas ja intelligents üles oma tööstuse ja löid võimsa sovhooside ja kolhooside põllumajanduse, kus nad töötavad enda ja oma kalli riigi heaks. Nähes, et Hitler toob neile tagasipöördumise neetud minevikku, saatsid nad juba sõja ajal korda uusi imesid. Nad paigutasid 1941. aasta sõjatalve kõige raskemates tingimustes tööstuse läänest itta. Täiesti tühja kohta ehitati üles uued tööstushoonete korpused, monteeriti seadmed paigale ja lasti need käiku, andes surmatoovaid relvi üha suuremal määral. Peale tööstuste ümberpaigutamise ja ümberpaigutatud tööstuste käimapanemise ehitasid nad üles ka palju uusi kaitisi, martäänahje, kõrgahje, kivisöökaevandusi jne.

Sõja aastail suurenes meil lennukite toodang 4 korda, tankide toodang 7—8 korda, suurtükkide toodang 6—7 korda ja miinipildujate toodang 12 korda.

Tõesti väga suurt sangarlikkust ilmutasid ja ilmutavad praegu meie raudteelased. Seltsimees Stalin ütles, et meie raudteetransport on pidanud vastu niisugusele koormatisele, millega ühegi teise maa transport ei oleks toime tulnud.

Meie bolševike partei ja Nõukogude rahvas ilmutab suurt hoolt saksa fašistlikust okupatsioonist vabastatud alade majanduse ja kultuuri taastamisel. Juba esimesil sõjalise tegevuse murrangu päevil meie kasuks tegi sm. Stalin erilisele komisjonile ÜK(b)P Keskkomitee sekretäri sm. Malenkovi juhtimisel ülesandeks töötada välja abinõud majanduse taastamiseks saksa okupatsioonist vabastatud piirkonnis. Ta isiklikult jälgis selle komisjoni tööd ja tundis suurt huvi selle vastu. See komisjon moodustati ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomis-

saride Nõukogu tähtsa määrusega. See ajalooline määrus nägi ette evakueeritud karja tagasitoomise idarajoonidest, elamute ja majanduslike hoonete ehitamise, koolide ja haiglate taastamise ning õpetajate, arstide, agronoomide ja elanikkonna reevakueerimise sakslastest vabastatud kodukohtadesse jms. Vabastatud aladel tärkas uuesti elu. Saksa fašistlikest okupantidest vabastatud piirkondade majanduse ja kultuuri taastamistööde juhtimiseks moodustati eriline komitee ÜK(b)P Keskkomitee sekretäri seltsimees Malenkovi eesistumisel.

Meie sangarlik Punaarmee vabastas oma võidukäigul ka paljukannatanud eesti rahva. Eesti rahvas ei äganud saksa anastajate ikke all mitte esimest korda. Vene rahvas on teda alati hädast päästma tulnud. Esimesena vabastas eestlased kauemaks ajaks saksa anastajaist Peeter Suur. See vabastamine polnud aga siiski täielik, vaid osaline. Eestisse jäid paigale saksa parunid, kes kodusid tsaaride hoovkondades intriigivõrke, ja neil õnnestus sageli tsarismi varjus teha oma alatut tööd. Kasutades töölisliikumise nõrkust Eestis, kutsusid nad varsti pärast Oktoobrirevolutsiooni Eestisse saksa sõjaväed ja seadsid end siin peremeestena sisse. Vene rahvas ei jätnud eestlasi jällegi hätta. Ta vabastas nad saksa anastajaist ja nüüd juba lõplikult ning alatiseks, tulles siia suure Stalini — kogu maailma kõigi rõhutute parima sõbra — juhtimisel. Punaarmee kannul tuli siia nõukogude võim, kes alustas viibimata oma tegevust koolide, haiglate, leivatehaste, elektrijaamade ja kõige muu taastamisega, mis on elanikkonna kõige elulisemate vajadustega kõige lähedamalt seotud.

Mul oli rõõmustav ja meeldiv kuulata eesti auväärsete teadlaste arutlusi, kes olid bolševike tegutsemisest imestunud ja vaimustatud. „Need bolševikud on imestusväärne rahvas,“ ütlevad nad. „On möödunud väevalt kolm kuud, aga nad on jõudnud tungida juba kõigisse küsimustesse: hakkasid töötama elektrijaamad, paljud sõjategevuses kannatada saanud käitised on käiku lastud, otsekohe hakkasid tööle koolid, on taastatud kinod, teatrid ja rahvamajad, maareform on täies hoos. Ja siiski näib neile, et asi liigub pikkamisi ja nad ei ole selle tempoga veel rahul. Poleks olnud bolševikke, siis oleks meil meie hariliku tempo juures kulunud kõigeks, mis nende poolt on praegu tehtud, kaks aastat. Bolševikud — see on energia kontsentratsioon.“ Seltsimehed taipasid õieti bolševismi ole-

must ja loomust, mis seisab selles, et bolševism ja nõukogude võim ei salli seisakut ja ajaviitmist ega kannata sõnade lahkuminekut tegudest.

Palju on tehtud Eestis pärast tema vabastamist saksa fašistlikest röövvaldajast. Aga veel suurem töö seisab ees. Ja esimene asi, mida on eriti tähtis teha, see on kehtima panna tõeline nõukogude kord. Sest nõukogud iseendast on ainult vorm, nende tõeline loomus ja sisu määratakse aga kindlaks sellega, kes seisab nende eesotsas. 1917. aasta veebruaris olid Petrogradis ka nõukogud, aga niivõrd kui nende eesotsas asusid rahvareeturid, menševikud ja sotsialistid-revolutsionärid, pöördusid töölisel neist lõpuks ära. See-eest aga asusid töölisel nõukogusid kaitsma oma rinnaga, kui nende etteotsa asusid bolševikud — Lenin ja Stalin. Kas meil siin seisavad nõukogude organite eesotsas kõikjal inimesed, kes seda suurt au väärivad? Selgub, et siin ja seal on nõukogude organeisse tunginud vääritud inimesed. Ma kuulsin isiklikult talupoegade avaldusi, kui viibisin koos Rahvakomissaride Nõukogu esimehe sm. Veimeriga ühel koosolekul, et võib-olla läheme valla täitevkomiteesse ja räägime saksa käsilaste tegevusest siis, kui seal istuvad inimesed, kes on ise selles suhtes puhtad. Seni kuni seda pole, ei lähe me sinna ega räägi midagi. Järelikult esimene nõue, mis tuleb otse töörahva enda hulgast, seisab selles, et tuleb tugevdada kohalikke nõukogude organeid tõeliste nõukogude inimestega. Ja selles suhtes võiks meie intelligents paljugi teha. Ülearune on teile tõestada, kui võrd valelik ja labane on kulunud väide väljaspool poliitikat seisvast intelligentsist. Niisugust intelligentsi pole terves maailmas. Ja see väide on rahva petmise õigustamiseks välja mõeldud mõne väga kavala tsaari hoovkondlase poolt. Intelligents võib aidata ja peab aitama nõukogude võimul tõelist nõukogude korda maksma panna. Ta tutvub teistest kiiremini kõigi nõukogude seadustega, taipab kiiremini nende olemust ja võib aidata nõukogude võimul neid kiiresti juhtida rahvahulkade teadvusse, neid selgitada ja ellu viia. Nõukogude tööprintsip ei piirdu kontrolliga ülalt alla, vaid täiendab seda kontrolli ülalt alla kontrolliga alt üles. Kuidas seadused ellu viiakse, kas neid täpselt täidetakse ja kas neid ei rikuta — meile on väga tähtis seda teada. Selleks aga, et seda õigeaegselt teada saada, peame saama signaale altpoolt. Intelli-

gents, õpetajad, arstid, agronoomid, insenerid ja teised peavad Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomiteed ja Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu abistama nõukogude seaduste kontrollimise ja jälgimise organiseerimises altpoolt. Sel viisil citate teie muuta nõukogud kiiremini majandus- ja kultuurielu tõelisteks keskusteks. Nõukogude võim on tekkinud rahvast endast, ta ei eralda end rahvast ja peab seepärast toetuma rahvale. Selleks aga ta ainult ei õpeta, vaid õpib ka ise rahvalt. Ta tõmbab riigi valitsemisele kaasa kogu rahva. Ta seob end rahvaga aktiivide kaudu, keda organiseeritakse nõukogude täitevkomiteede juurde. Nii viisi tõmbab ta kõige mitmekesisemate majandus- ja kultuurielu küsimuste lahendamisel valla, maakonna ja vabariigi valitsemiseks kaasa kogu rahva esmajärjekorras selle kõige eesrindlikumate inimeste näol. Intelligents võiks nõukogusid aidata kõige mitmekesisemate küsimuste lahendamisel. Näiteks pole ilma õpetajate osavõtuta võimalik nagu kord ja kohus lahendada kooliasjanduse arendamise küsimusi, ilma agronoomideta — saagi tõstmise küsimusi jne. Need küsimused puudutavad aga töörahva kõige elulisemaid vajadusi. Oma rahvale tõeliselt truult intelligents aitab nõukogude võimu üleskutsel kindlasti kaasa nende ülesannete lahendamisel. Insenerid ja tehnikud peavad aitama töölist töötada taiplikult ja viljakamalt, et tema töö annaks rohkem tooteid. Nad peavad töölisi aitama tootmist õieti organiseerida, seadmeid õieti kasutada, õppida toorainet, kütet ja elektrienergiat säästma, et vähemate kulutustega saavutada paremaid töötulemusi. Alles nõukogude võimu ajal saab intelligents esmakordselt võimaluse anda end tervikuna rahva teenistusse. Kodanliku ühiskonna tingimustes kuuluvad kõik teaduse ja kultuuri saavutused ainult ühele ühiskonna osale, teine ühiskonna osa on jäetud aga ilma kõige vajalikumast — haridusest. Ainult nõukogude võimu tingimustes, mille kujukaks näiteks on NSVL 27-aastased kogemused, tekib olukord, kus kõik tehnika ja kultuuri imed saavad rahva ühisvaraks. Bolševikud hindavad rahvaste kultuuri kõrgelt. Sm. Molotov ütles: „... kõiki rahvaste kultuuri tõelisi saavutusi, kui kaugemale minevikku need ka ei ulatu, hinnatakse sotsialistlikus riigis kõrgelt ja nad tõusevad oma rahva ja kogu Nõukogude Liidu rahvaste ette taassündinuina ja oma tõelises ideelises hiilguses. Bolševikud

ei kuulu inimeste hulka, kes ei mäleta sugulust oma rahvaga. Meie bolševikud oleme tulnud otse rahva enda hulgast ja hindame ning armastame nii oma kui ka kõigi teiste rahvaste ajaloo kuulsaid tegusid. Me teame hästi, et praegune progress, mis on võimalik ainult sotsialismi alusel, peab toetuma kõigi rahvaste ajaloole ja kõigile nende saavutustele möödunud sajandeil, peab avastama rahvaste elu ajaloo tõelise mõtte, et täielikult tagada kauni tuleviku oma rahvale ja ühes sellega kõigile rahvastele helge tuleviku."

Nõukogude võim on loonud kõik eeldused vormilt rahvusliku ja sisult sotsialistliku teaduse ning kultuuri õitsenguks. Ta ei salli paigaltammumist. Tema rajajad ja juhid on suurimaid teaduse pioneere. Nad arendasid edasi filosoofilist mõtet, ajaloolise materialismi teooriat ja riigiõigust, löid uue teooria sotsialismi ülesehitamisest, sotsialistlikust industrialiseerimisest ja põllumajanduse kollektiviseerimisest. Praegu ei saa olla tõeliselt haritud inimest ilma Lenini ja Stalini teoseid tundmata. Olles ise teaduse edasiarendajateks, nõuavad nad, et igaüks, kes peab end õpetlaseks, ei jääks saavutatule peatumata, vaid arendaks teadust ja sammuks julgesti uuenduste teed. Peab lootma, et Nõukogude Eesti teadlased peavad sammu kõigi Nõukogude Liidu teadlastega Lenini ja Stalini poolt juhutatud teel.

Omavalitsuse ajal, kui Nõukogudemaa alles asus taastamistöõdele pärast kauakestnud ja kurnavat sõda, avaldas suur vene õpetlane-loodusteadlane K. A. Timirjazev leegitseva üleskutse tööle asuda. Ta kirjutas siis järgmist: „Pärast meie seltsimeeste hämmastavat ja ennastalgavat edu Punaarmee ridades, kes päästsid meie hukatuse äärel oleva Nõukogude vabariigi ja sundisid seega meie vaenlasi meid imetlema ja meist lugu pidama, on järg punase tööarmee käes. Meie kõik — vanad ja noored, lihastega töötajad ja töötajad vaimsel alal — peame koonduma sisse üldisse tööarmeesse, et saavutada nende võitude edasist vilja. Sõda välisvaenlase vastu, sõda sisemise sabotaaži vastu ja vabadus ise — need on vaid vahendid, eesmärk aga, rahva õitseng ja õnn, need luuakse vaid tootliku tööga. Töötada, töötada ja töötada! See ongi võitlushüüd, mis peab kaikumata hommikust õhtuni paljukannatanud maa ühest servast teise, maa, kellel on põhjust uhke olla sellele, mis ta on juba saavutanud, aga kes pole veel saanud pälvitud

tasu kõigi oma ohvrite ja kõigi oma kangelastegude eest. Sel hetkel pole väikest, tähtsusetut tööd, häbiväärset tööd aga ammugi mitte. On vaid üks töö — see, mis on vajalik ja millel on mõtet. Rauga tööil võib aga olla ka eriline mõte. Vabana, mittekohustuslikuna ja üldrahvalikku eelarvesse mittekuuluvana võib see rauga töö õhutada noorte entusiasmi ja laisku tööle kannustada. Mul on vaid üks käsi terve, aga ka see võiks pöörata juhtme käepidet, mul on vaid üks jalg terve, aga ka see ei takistaks mind sõtkumast pedaali.

On maid, kes peavad end vabaks ja kus säärane töö muudetakse häbistavaks karistuseks kurjategijaile, meie vabal maal aga, kordan, praegu üleelataval hetkel ei saa olla häbiväärset ega alandavat tööd."

Nende teile mitte tundmatu vene õpetlase tuliste sõnadega, sõnadega, millest õhkub tänapäeva Nõukogude Eestit, tahasingi oma sõnavõtu lõpetada. Elu suundub uutele, nõukogude rööbastele. Töötada, töötada ja töötada! Töötada nii, nagu töötas Lenin ja nagu töötab Stalin. Töötada energiliselt, valmistusega ja bolševistliku innuga. Kuid energiast ja bolševistlikust innust üksi on veel vähe — on vaja tunda teooriat, mis juhib nõukogude võimu. Selleks aga on vaja tunda õppida marksismi, on vaja tunda õppida selle jätku ja edasiarendust — leninismi, seda vene kultuuri ja üldse inimgeeniuse kõrgeimat saavutust, on vaja tunda õppida Stalinit, pidades meeles, et Stalin — see on tänapäeva Lenin.

Elagu meie tark juht ja õpetaja, meie armastatud Stalin!

EK(b)P Keskkomitee sekretäri sm. N. Karotamme lõppsõna:

Seltsimehed! Kongressi saadikud oma sõnavõttudes ei vaelanud vastu neile põhimõtetele, mis ma oma kõnes üles seadsin, küll aga toonitasid kõnelejad pooldavalt nii üht kui teist osa ja mõtet sellest. Seepärast võin ma lõppsõna kokku suruda lühikesteks märkusteks mõningate probleemide kohta, millest on juba juttu olnud.

Eelseisvas töös on vaja erilist tähelepanu pöörata saksa fašistliku okupatsioonirežiimi põhjalikule paljastamisele kõigil aladel, olgu see poliitilistes, majanduslikes, kultuurilistes või muudes küsimustes. Sel alal seisab meie haritlaskonnal ees suur töö. Samuti on tarvis kriitiliselt suhtuda tehtud töösse ja käitumisse, õigemini öeldes ühesse või teisesse kodanikusse, kes saksa fašistliku okupatsiooni ajal on olnud ühel või teisel määral seotud tolle režiimiga. Siin on tarvis bolševistlikku enesekriitikat. Rahva silmade eest ei jää midagi varjule. Rahvas näeb oma haritlaskonda, tunneb teda ning ootab igalt selliselt kodanikult selget seisukohavõttu mineviku suhtes.

See on sümbolne fakt, mille tõi ette Valgamaa delegaat Eenmaa, kui ta rääkis, kuidas saksa fašistlikud türmivahid kohtlesid vange, löid neid jalaga, ja kuidas nad ütlesid, et praegu peksame teid jalaga, aga pärast sõja lõppu piitsaga. Seda mõnitamist ei unusta eesti rahvas iialgi, eriti haritlaskond ei tohi seda iialgi unustada, ja ma usun, et ta ei unusta seda. Saksa mõisnikud ja parunid on 700-aastase orjapõlve kestel peksnud eestlasi jalaga, ja nüüd, kus meie rahvas on sellest vabanenud, vabanenud jäädavalt, ei tohi meie seda unustada. Tarvis on alatihti heita pilk minevikku, et selle põhjal olevikku ja tema ülesandeid paremini mõista.

Väga õieti tähendas kirjanik Friedebert Tuglas, et see eilse ja homse vahel kõikumine ja kõhklemine ei tohi kaua kesta. Täiesti õige — elu sunnib seisukohta võtma, elu sunnib igat töömeest tema ees seisvate probleemide ja ülesannete kohta selgusele jõudma. Aga selleks et hinnata ja seisukohta võtta, on tarvis tunda ja teada seda tänast, seda homset, on tarvis tunda nõukogude võimu ja tema poliitikat.

Kirjanik August Jakobson tõstis üles küsimuse, et meie kirjanikud tegutsevad muudel aladel, mis otseselt ei ole seotud kirjandusliku loominguga ja mis võtab neilt võimaluse teha loovat tööd. See on tõsine probleem ja ma arvan, et meil tuleks astuda samme selleks, et vabastada loovkirjanikud nende otseste ülesannete täitmiseks. Nende asemele peame leidma töömehi ja ma olen kindel, et meie neid leiame.

Meie asutuste ja ametkondade juhatajad tunnevad kahjuks liiga vähe oma kaadreid ja inimesi. Ollakse harjutud valima ja tööle rakendama inimesi, keda seni tuntakse ja kes on parajasti käepärast. Sellest aga ei piisa. On tarvis laiemalt ringi vaadata. Ka käesolev kongress on kujukaks tõendiks, et meie Rahvakomissariaatidel on kaadreid ja et neid on võimalik leida tööraha laiematest hulkadest.

Rida delegaate maalt tõstis üles rohkesti küsimusi, praktilisi päevaprobleeme, mis nõuavad lahendamist. Need ettepanekud kaalutakse läbi ja võetakse arvesse ning lahendatakse maksimaalselt.

Ettepanek teadlastemaja kohta on otstarbekohane ja ma arvan, et vastavad asutused, kellesse see puutub, peavad kiires korras lahendama takistused, mis selle asutuse loomisel ees on olnud — see on ruumide küsimuse.

Paljud seltsimehed on rõhutanud vajadust pidada tihedat sidet laiaade tööraha hulkadega, meie haritlaskonna sidet tööraha hulkadega. See on hädavajalik nõue ja üks sellistest tingimustest, milleta ei saa olla nõukogude haritlaskonna edukat tööd. Haritlaskond peab olema tihedalt seotud tööliste ja töötava talurahva hulkadega. Selle sideme tihendamiseks juhiksin ma tähelepanu vajadusele kasutada rohkem meie kirjandust ja ajakirjandust. Meil ilmub 6 ajalehte ja toimetused avaldavad tihtilugu arvamist, et nad saavad vähe kaastööd meie juhtivalt haritlaskonnalt. Ma arvan, et käesolevast kongressist osavõtjad ei tohi oma tulevases töös unustada

kirjandust kui üht võimsaimat relva ja vahendit, mille kaudu saab astuda otsesse kontakti kogu töötava rahvaga.

Kongressi delegaatide ees seisab suur ülesanne teha teatavaks kongressilt saadud põhimõtted nende haritlaste hulgas, kes delegaadid käesolevale kongressile saatsid, samuti kogu rahva hulgas, sest käesoleva kongressi tähtsus ulatub kaugemale väljapoole haritlaskonna ridu. See kongress on silmapaistev sündmus kogu meie rahva elus. Uue energiaga asub eesti haritlaskond pärast käesolevat kongressi tööle.

Meie sihid, mis on üles seatud bolševike partei ja tema juhtide Lenini ja Stalini poolt, on selged. Töö ja võitlus, mida peame pidama, mille abil jõuame sihile, on selged. Meie ülesanne on kogu energiaga asuda tööle neid sihte saavutama, vastu minna uutele võitudele Nõukogude Eesti ülesehitamisel.

Selleks, seltsimehed, soovin veel kord meie töötavale haritlaskonnale EK(b)P Keskkomitee poolt suurimat edu. (Aplaus.)

*

Eesti NSV intelligentsi kongressi päevakorra teise punkti all esineb ENSV hariduse rahvakomissar prof. J. Nuut kõnega: „Eesti ja vene intelligentsi ajaloolisest sõprusest“.

Eesti ja vene haritlaskonna ajaloolisest koostööst

ENSV hariduse rahvakomissari sm. J. Nuudi kõne eesti
intelligentsi kongressil

1

Seltsimehed! Ajaloost peaks õieti kõnelema ajaloolane. Mina pole seda mitte. Kuid ometi julgen esineda siin eesti haritlaskonna esindajate ees mõningate mõtete ning faktidega, mis puudutavad eesti ja vene intelligentsi ajaloolist sõprust. Jutt on aktuaalsetest, põlevatest päevaküsimustest, mis nõuavad selgitamist, sest nii fašistlik kui kodanlik-natsionalistlik propaganda püüab kogu aeg pahupidi pöörda ja moonutada tõsiasju, mis puudutavad suhteid vene ja eesti rahva vahel.

Eesti haritlaskonnast kui niisugusest võib rääkida alles XIX sajandi teisest poolest alates. Kuni selle ajani Eestis kinnitunud „kultuurikandjad“ polnud eestlased. Veel enam — nad olid eesti rahva põlised vaenlased, balti sakslased, kes vihkasid eestlasi. Eestlased aga tasusid neile samaga. Balti sakslaste kõrki suhtumist eestlastesse tõendab möödunud sajandi algul ilmunud informatsioon Eesti kohta, mis kuulub neile „kultuurikandjaile“. Meyeri saksa entsüklopeedia vane mais trükkides võite lugeda eesti rahva kohta igasuguseid insinuatsioone. Seal on must valgel kirjutatud, et Tartu on puhtakujuline saksa linn — Dorpat, kus, tõsi küll, elavad ka mõned eestlased, kuid ainult sakslaste teenijaina. Seda kõike olen ma lugenud Meyerist oma silmaga mõnikümmend aastat tagasi.

Tõeline eesti haritlaskond tekib alles rahvuslikul ärkamisajal, ja esmajoones eesti rahvakooliõpetajate näol. See ajastu

on seotud tähtsate majanduslike sündmustega — XIX sajandi algul olid saksa mõisnikud vene vabameelsete ringkondade mõjul sunnitud tegema mõningaid järeleandmisi eesti talupoegadele, leppima agraruundustega ja teoorjuse kaotamisega.

Eesti talupoeg mõistis olukorda õigesti, oli teadlik sellest, et vene rahvas teda toetab võitluses saksa parunite ekspluaatierimise vastu. Eesti rahvas nägi venelastes oma liitlasi saksa isandate vastu. Omapäraseks tõenduseks sellest rahva sümpaatia jõust venelaste suhtes oli massiline usuvahetus eestlaste seas a. 1845—1848. Et see liikumine oli suunatud sakslaste vastu ja nõrgendas nende positsioone Eestis, tõendab sakslaste äge võitlus sellega.

Eesti rahvale aga tähendas saksa mõisnike oheldamine oma elutingimuste kergendamist. Alles sellest ajast võis saksa parunite pikaajalise surve all rõhutada ja põlatada eesti kultuur hakata arenema.

Ärkamisäeg tähendab eestlaste rahvusliku iseteadvuse tõusu ja teede otsimist rahva elu ümberkorraldamiseks. Sellele eelnenud saksa vägivallaperioodi Eestis oma kultuuri arengut pidurdava ja takistava mõjuga võib võrrelda vaid tatarite ikke perioodiga Vene ajaloos.

2

Meie ärkamisaja esimesed poliitilised tegelased eesotsas J. W. Jannseniga mõistsid väga hästi, et eesti rahvas saab endale vabaduse kätte võita ainult vene rahva toetusele tuge-des. Vene riigi kultuurilise ja majandusliku keskuse — Peterburi — lähedus avaldas määratu suurt mõju eesti haritlaskonna arenemisele.

Sellal kui Tartu ülikoolis, mis täielikult oli sakslaste mõju all, vähesed noored eestlased, kel õnnestus sinna pääseda, tundsid endid paariatena, valitses Peterburis hoopis teine õhk-kond. Puškin, Turgenev, Dostojevski, Belinski, Herzen, Leo Tolstoi määrasid Peterburi haritlaskonna mõtete suunda. See mõte oli midagi hoopis muud kui saksa parunite kitsarinnaline, kõrk ning piiratud ideoloogia. Siin pääsid otsustavalt mõjule humanismi õilsad ning progressiivsed ideed.

Vene haritlaskond reageeris elavalt sotsiaalsele ebaõiglusele, võttis südamesse rahvahulkade igapäevased mured.

Oma rõhuvas enamikus ta vihkas tsaristlikku isevalitsust ja unistas vabadusest. Paljud vene noorsoo hulgast läksid juba siis unistustest üle tegudele, rakendades oma jõu rahva, revolutsioonilise proletariaadi, tööliskonna teenistusse.

See vene haritlaskonna tuline temperament ja revolutsiooniline meeoleolu haaras eestlasigi, kes tollal elasid ja õppisid Peterburis, ja neid polnud vähe. Kui J. Hurt oli Peterburi Jaani kiriku õpetajaks, tõusis Peterburis elavate eestlaste arv 50 tuhandeni. Paljud neist õppisid kõrgemais õppeasutustes. Peterburis tekkisid üliõpilasingid, haridusseltsid, mis ühendasid eesti haritlaskonda. Kõik see kajastus endastmõistetavalt ka Eestis.

Suurtes tööstuskeskustes ärkas proletariaat ja asus klassivõitlusele. Lenini töö kandis esimest vilja. Säärases olukorras omandatud vene teaduse, kirjanduse ja kunsti progressiivne suund jättis paljude eestlaste hingesse sügavad jäljed. Vene haritlastelt omandatud oskus kainelt ning ausalt ühiskondlike nähtusi analüüsida aitas neid hiljem kriitiliselt suhtuda kodanliku Eesti vabariigi eestvedajaisse, aitas leida õige tee ja viis paljud eesti haritlased lõppude lõpuks nõukogude võimu eest võitlejate ridadesse.

3

Vene eesrindliku haritlaskonna iseloomustavaks jooneks, mis teda kohe temaga esimesel kokkupuutel teravalt eraldas balti sakslastest, oli rahvuslik sallivus. Hinnati inimest ennast, tema võimeid. See aitas palju kaasa meie rahvaste haritlaskonna sõpruse tugevnemisele.

Alati tuleb eraldada vene rahvast ja ta haritlaskonnast tsaarivalitsuse bürokraate, kes esinesid reaktsioonilise režiimi kandjate osas. Rүүstajaist, keda tunti Venemaal „mustsajaliste“ nimetuse all, püüdis iga tõsine vene haritlane kõrvale hoida. Mustsajaliste programm oli läbi imbunud vihavaenust kõigi muulaste — juutide, poolakate, eestlaste jt. vastu. Hitleri programm on selle programmi koopia. Selles pole midagi imestamisväärset, kui võtta arvesse, et mustsajaliste ridades olid tooniandjateks Frederichsid, Osten-Sackenid ja nendetaolised balti sakslased.

On vastuvaidlematu tõsiasi, et balti sakslaste „kultuuriline“ ülesanne idas väljendus peamiselt inimvihkavate ideede ja tagurluse levitamises.

Kordan, vene haritlaskonna suhtumist teistesse Venemaa rahvastesse ei saa segada tsaarivalitsuse riikliku rahvuspoliitikaga ääremaades; Eesti aga oli tsaarivalitsuse silmis sääraseks „ääremaaks“.

Tsaristlik Venemaa kujutas endast Lenini sõnade järgi rahvaste vanglat. Viimased tsaarid ja nende ministrid surusid kõige kärmimalt maha mitmesuguste Venemaal elavate rahvaste püüu vabadusele, endamääramisele, võideldes nende rahvaste püüete vastu omada omaenda rahvuskultuuri. Pobedonostsev ja Katkov — reaktsionääride peamehed — olid selle võitluse eestvedajad ja õhutajad. Ka Eesti tunneb „venestamise“ ajajärku XIX sajandi lõpposas, mida juhtisid tagurlased. Sakslased ei kõhelnud seda kasutamast endi huvides ja õhutasid eestlaste keskel vihavaenu kõige venepärase vastu. Sel teel lootsid nad noort eesti haritlaskonda enda poole tõmmata. Ehkki see neil ei õnnestunud, olid nad ikkagi külvanud vaenu seemet. Eesti noor ja veel võrdlemisi nõrk haritlaskond lõhestus, neid, kes seisis koostöö eest vene rahvaga sakslaste vastu, nagu A. Grenzstein, süüdistati eesti rahva huvide unustamises. See lõhe eesti haritlaskonna ridades, mis oli välja kutsutud tsaari-Venemaa valitsejate reaktsioonilise poliitikaga, oli veeks saksa parunite veskile Eestis.

Vene haritlaskonna teiseks iseloomustavaks jooneks, mis avaldas suurt mõju kasvavale eesti haritlaskonnale, oli ta sügav demokratism. Eesti üliõpilasel Peterburis, kes sageli oli vaene nagu kirikurott, oli pääs igasse intelligentsesse perekonda, kus teda vastu võeti soojalt ning külalislahkelt.

Esrindlik vene haritlaskond ei tunnustanud mingeid seisuslikke vaheseinu. Seda võttis omaks ka eesti haritlaskond, kes oma rõhuvas enamuses alati on jäänud truuks nooruses omandatud demokraatlikele printsiipidele. Veel enam — eesti haritlaskond luges oma pühaks kohuseks teenida rahvast.

1905. a. revolutsiooni ajajärgul mängisid Eestis suurt osa meie rahvakooliõpetajad. Mitte asjatult ei valanud karistusalgad, kelle seas oli palju sakslasi, oma viha sellise raevuga just eesti haritlastele.

1905. a. sündmused liitsid vene ja eesti haritlaskonna veel tihedamini. Kõik teadsid, et otsustav võitlus pole enam mägede taga. Kõik teadsid ka, millist alatut osa mängisid saksa

mõisnikud — balti parunid — revolutsioonilise liikumise mahasurumisel maal.

Viha eestlaste seas sakslaste vastu oli nii suur, et isegi imperialistlik sõda oli nende hulgas populaarne sellepärast, et vaenlaseks oli sakslane. Eesti sõdurid ja ohvitserid võitlesid Saksamaa vastu julgelt ja andunult Vene armee ridades. Võitlustes sakslaste vastu kasvas ja tugevnes ka eesti ja vene haritlaste sõprus.

Sõda kiirendas revolutsioonilist plahvatust.

1917. a. läks eesti töörahvas käsikäes vene seltsimeestega. Nii Eestis kui kogu Venemaal läks võim töörahva kätte. Saksa röövlite — eesti rahva põliste vaenlaste abiga surus kodanlus Eestis maha nõukogude võimu.

Kodanlik Eesti vabariik oli lüli nõukogude-vastaste puhverriikide süsteemis. Eesti mängis tähtsat osa imperialistide plaanides — organiseerida uut sõda Nõukogude Liidu vastu. Puhverriigid, sealhulgas ka Eesti, pidid etendama selles sõjas hüppelaua osa.

Eesti vägivaldne lahtikiskumine Nõukogude riigist mõjus kahjulikult kogu ta majanduselule. Majanduslikud kriisid ja tööpuudus suurendasid revolutsioonilisi meeleolusid töörahva hulgas, kes üha suurema lootusega vaatas itta. Seda nähes kandis kodanlus kogu oma propaganda põhiliselt rahvuslikule alusele, organiseeris vene rahva ja vene kultuuri tagakiusamist. Sakslased rõõmustasid selle üle muidugi väga ja hakkasid eesti kodanliku vabariigi nina mehi abistama kõigi jõududega.

Eesti kodanlikud natsionalistid näitasid juba oma esimestel võimuaastail ilmekalt kogu oma käitumisega, et nad sugugi ei mõtle eesti rahvale, vaid ainult sellele, kuidas leida endale liitlasi Nõukogude riigi vastu. Nende silmis võis sobivaks liitlaseks olla isegi Saksamaa.

Samal platvormil seisavad eesti kodanlikud natsionalistid ka tänapäeval, kus nad teesklevad eesti rahva huvide kaitsjaid, tegelikult aga on valmis müüma eesti rahvast ükskõik kellele, kas või sakslastele, kui see aitab neid uuesti oma positsioonidele eesti töörahva turjal.

Võitlus nõukogude kultuuri mõju vastu käis kodanlikus Eestis kõige oheldamatul kujul. Ennekõike lülitati koolidest välja vene keele õpetamine, mis aga leidis eesti haritlaste seas ja laiades töörahva hulkades ägedat arvustust.

Eesti kultuuri keskuseks muutus Tartu ülikool, mis asutati a. 1632.

Juba 19. sajandi lõpul kohtusid ülikooli auditooriumis vene ja eesti üliõpilased. Muuseas õppis Tartu ülikoolis nõukogude akadeemik Burdenko. Tartu ülikoolis töötas professor Puusepp, kes on kogu maailmas tuntud oma peajuoperatsioonidega.

Eesti teadlaste uurimusi põlevkivi ümbertöötamise alal avaldati nõukogude teaduslikes ajakirjades ja neile osutati nõukogude teadlaste hulgas väärilist tähelepanu. Üldse püüdsid kõik silmapaistvamad eesti teadlased juba kodanlikul ajal nõukogude teadlastega tihedat kontakti pidada, kuigi sellele võimude poolt viltu vaadati. Eesti haritlaskond jälgis suure huviga nõukogude teaduse ja tehnika hiiglasaavutusi stalinlike viisastakute jooksul. Ja paljud eesti teadlased kadestasid oma vene kolleege, kellele riik kindlustas piiramatuid võimalusi.

Väga sõbralikult suhtusid Venemaasse paljud silmapaistvad eesti pedagoogid. Meie õpetajaskonna kõik progressiivsed püüdlused kehastusid Julius Grüntali unustamatus kujus. J. Grüntal tõi Moskva ülikoolist kaasa selle väsimatu otsimise ja ennastsalgava pedagoogilise töövaimu, mis on nii iseloomustav vene õpetajale. Olles „punaseks koolinõunikuks“, pidas ta kõige tihedamat sidet Nõukogude kooli töötajatega ja oli üks neist, kes kõigest südamest võitles eesti ja vene rahva sõpruse eest.

Vanad eesti kunstnikud-meistrid J. Köler, K. L. Maibach, kujurid A. J. Weizenberg ja A. A. Adamson õppisid Peterburi kunstiakadeemias. K. Raud on laenanud vene kunstist samuti palju väärtuslikku. Eesti ja vene kunsti arengu ajalugu ning nende ühised jooned nõuavad põhjalikku uurimist.

Suurt mõju eesti kultuurile on avaldanud vene muusika ja näitekunst. Tšaikovski on eesti rahvale üks armastatumaid heliloojaid. Peterburi konservatooriumis on saanud hariduse palju silmapaistvaid eesti heliloojaid, nagu R. Tobias, A. Kapp, M. Lüdig, M. Saar, P. Süda, J. Aavik, A. Lemba, H. Eller, A. Vedro. Peterburi konservatooriumi õpetajaiks olid sel ajal Rimski-Korsakov, Ljadov, Glazunov. Sellest ilmneb, kui võrd tihedalt on eesti muusikalooming seotud vene muusikaga.

Kodanliku Eesti tingimustes oli suur tähtsus N. Goldschmidt

juhatusel tegutsenud Töölistemuusika Ühingul, kes laialt propageeris vene muusikat.

Eesti näitekunst on samuti tundnud endal vene teatri soodsat mõju. Eesti teatrite repertuaaris figureeris alatasa vene näitekirjanduse klassikute teoseid. Meie vanad näitlejad A. Lauter, P. Pinna ja teised on teinud suure töö eesti ja vene rahva vahelise sõpruse süvendamisel.

Ükski eesti kirjanik ei saanud mööda minna vene kirjanduse rikkalikust varasalvest. L. Tolstoi, A. Tšehhov, M. Gorki ja paljud teised suured vene kirjanikud olid kujuneva eesti haritlaskonna kaasärgsed.

Nendega ühendas eesti kirjanikke võitlus helgemate ideaalide eest, võitlus elu ümberkorralduse eest.

Vene kirjandus on avaldanud sügavat mõju kõigile rahvaile, niisama ka eesti rahvale. Vene kirjanduse mõju on juba ammu väljendust leidnud eesti kirjanike — Kitzbergi, Vilde, Tammisaare, Jakobsoni ja paljude teiste loomingus.

Üheks innukamaks eesti ja vene rahva sõpruse pooldajaks on alati olnud meie tuntud luuletaja Vares-Barbarus.

Rõhuv enamik vanema põlve inseneridest sai hariduse Peterburi kõrgemais tehnilistes õppeasutustes. Keskseks kujuks on siin O. Maddisson.

Lühike ülevaade ei võimalda mul peatuda kõigil kultuuriladel, kus on ilmekalt avaldunud eesti ja vene rahva sõprus.

5

Meie haritlaskond jälgis rahutusega kodanliku reaktsioonilise kliki reeturlikke mahhinatsioone, kes tahtis müüa eesti rahvast saksa fašistidele. Seda ei või lubada! — selles olid üksmeelel kõik eesti haritlaskonna esindajad.

Sõpruspakti sõlmimine Nõukogude Liiduga võeti vastu suure rahuldus- ja kergendustundega mitte ainult meie tööliste, vaid ka haritlaskonna poolt. Eesti-Nõukogude Sõprusühingu liikmeks astuda soovijate arv kasvas iga päevaga. Huvi Nõukogude rahva majanduslike ning kultuuriliste saavutuste vastu kasvas erakordselt.

Peagi selgus, et Eesti kodanlik valitsus ei mõtlegi ausalt täita pakti NSV Liiduga, vaid jätkab eesti rahva müümist sakslastele.

1940. a. juunipööre tegi reaktsioonile lõpu ja ajas fašismi-meelsed võimumehed minema. Kodanlik režiim Eestis varises kokku. Eestist sai nõukogude sotsialistlik vabariik ja ta astus Nõukogude Liitu.

Eesti haritlaskond oma progressiivses osas tervitas uut võimu ja hakkas ausalt teenima töörahva huve.

Nõukogude võimu ajal algas Eestis tõeline kultuuriline tõus. Eesti haritlaskond lülitus sotsialistlikku ülesehitustöösse.

Kõrvaldati kõik vana võimu poolt loodud kunstlikud takistused, mis olid ees meie rahvaste lähenemisel. Nõukogude Liidu kultuurilised, majanduslikud ja tehnilised saavutused muutusid eestlastele kättesaadavaks.

Fašistliku Saksamaa reeturlik kallaletung Nõukogude Liidule 1941. a. suvel tabas Nõukogude Eestit lopsakalt arenevas sotsialistlikus ülesehitustöös.

Võitlusele fašistlike rõõvvalutajate vastu tõusid monoliitse tervikuna kõik Nõukogude Liidu rahvad. Eesti sõdurid ja ohvitserid asusid koos vene sõdurite ja ohvitseridega kaitsma suurt Nõukogude isamaad.

1941. a. Nõukogude tagalasse evakueerunud eesti haritlased leidsid vene haritlaste poolt sooja vastuvõttu, töötades nendega koos loosungi all „kõik rinde heaks“. Siin tuleb eriti rõhutada sõbralikku suhtumist ja vastutulelikkust, mida venelased osutasid noorte ja vanade eesti teaduslike töötajate suhtes. Hoolimata sõjaaja raskustest ja ruumipuudusest loodi neile tööks kõik tingimused. Kõrgemais õppeasutustes, nagu Tšeljabinskis ja Moskvast, kus ma töötasin kolme evakuatsiooniga aastal, hoolitseti minu eest nii, nagu ma oleksin ammu olnud nende perekonnaliige.

Meie noortele teaduslikele töötajatele osutati sügavat tähelepanu, nende ees olid avatud kõigi teaduslike ja uurimisasutuste ukSED. Füüsikamagister G. Mets — Tallinna Polütehnilise Instituudi assistent — võeti vastu kogu maailmas tuntud Füüsiliste Probleemide Instituuti Moskvast, mida juhatab akadeemik Kapitsa. Tallinna Polütehnilise Instituudi lõpetanud insener Alumäe võeti vastu Ukraina NSV Teaduste Akadeemias kandidaadi astme väitekirja kaitsmiseks.

Meie teadlaste grupp Sverdlovskis — prof. A. Altmann, dotsent H. Oengo, dr. Kiivet, mag. Köll, ins. Öpik, ins. Soonvald ja paljud teised — hakkas töötama NSVL Teaduste Akadeemia Uurali filiaalis ja Sverdlovski kõrgemais õppeasutustes.

Kõikjal, kus me evakuatsiooniaastail töötasime, osutati eesti kultuurile ja eestlaste saavutustele vene seltsimeeste poolt kõige soojemat tähelepanu. Kui me esinesime teaduslike ja poliitiliste ettekannetega istungeil, koosolekuil tehaseis või väeüksustes, tundsimine alati vene rahva sügavat poolehoidu eestlaste vastu ja — meile kinnitati, et meid ei jäeta hätta.

Meie kunstnikud, näitlejad ja meie kunstiansamblite liikmed võivad jutustada, kui soojalt neid kõikjal vastu võeti nende võõrusetendustel Vene NFSV-s. Eesti kirjanike ja poeetide sõbralik side vene kirjandusega muutus kolme aasta vältel veel tugevamaks.

Paljud eesti haritlased jäid okupatsiooniajal Eesti pinnale ja nägid, kuidas sakslane võimutses, kuidas ta mõrvas ja rõõvis eesti inimesi. Viha, kuum viha, viha, mis ei kustu kunagi ja kutsus kätte maksma neetud saksa okupantidele kõigi eesti rahva kannatuste eest, põleb eesti haritlaskonna südames.

Nüüd on Eesti jälle vaba. Õlg õla kõrval Nõukogude Liidu vennasrahvastega, tuginedes vene rahva abile ja toetusele, asusime ülesehitustööle.

On alanud uus ajastu — eesti rahvale on arvanenud avarad väljavaated majanduslikuks ning kultuuriliseks õitsenguks. Neid uusi ülesandeid täites läheme koos suure vene rahvaga, kõvendame rahvaste stalinlikku sõprust ja töötame sotsialistliku ühiskonna hüvanguks Lenini-Stalini lipu all.

*

Kongressi tervitasid Balti Punalipulise Sõjalaevastiku nimel major sm. Perov, Tallinna Polütehnilise Instituudi ja Õpetajate Seminari delegatsioonid.

Suure meeleolotõusuga võttis Eesti NSV intelligentsi esimene kongress vastu tervituse NSVL rahvaste juhile, Punaarmee kõrgemale ülemjuhatajale, eesti rahva parimale sõbrale seltsimees Stalinile. Kongress võttis samuti vastu läkituse kogu vabariigi intelligentsile.

29. jaanuaril lõppes Eesti NSV intelligentsi esimene kongress pärast kaks päeva kestnud tööd. Kongress oli suureks poliitiliseks sündmuseks meie noore nõukogude vabariigi elus. Ta näitas meie intelligentsi valmisolekut võtta kõige aktiivsemalt osa fašismi purustamise võidukale lõpule viimisest ja Nõukogude Eesti rahvamajanduse ning kultuuri taastamisest.

ENSV intelligentsi esimese kongressi läkitus eesti intelligentsile

Kõigile Eesti NSV õpetlastele, inseneridele, õpetajaile, arstidele, kirjanikele, näitlejaile, kunstnikele, agronomidele ja teistele vaimse töö tegijaile.

Kallid seltsimehed!

On möödunud neli kuud sellest ajast, kus Punaarmee seltsimees Stalini juhtimisel purustas saksa okupantide — eesti rahva verivaenlaste — väed ja vabastas meie paljukannatanud kodumaa.

Meie rahvas vabanes igaveseks saksa fašistide sissetungi ohust. Nüüd on täitunud tema lootused, mis tiivustasid eestlaste esivanemaid võitlusele elu ja surma peale saksa parunite vastu. Nüüd on tehtud lõpparve eesti rahva põlise vaenlasega — saksa röövvalitajatega. Iialgi enam ei talla sakslased — meie rahva timukad — Eesti põlde, ei laosta meie linnu ega hävita meie kultuuri.

Eesti rahvas teab, et ta vabanemise eest oma vihaseimatest vaenlastest võlgneb tänu suurtele Nõukogude rahvastele ja ennekõike oma vanemale vennale — vene rahvale, kellega teda seovad saksa sissetungijate vastu peetud ühise võitluse ajaloolised traditsioonid.

Eesti intelligents ei ole unustanud, et ta oma arenemise eest praeguse tasemeni võlgneb tänu eelkõige vene rahva progressiivsele intelligentsile. Vene rahva progressiivse mõtte sellised suurmehed nagu Pirogov, Mendelejev, Timirjazev, Pavlov, Puškin, Tšernõševski, Herzen, Dobroljubov, L. Tolstoi, Tšehhov, Gorki ja teised etendasid tähtsat osa eesti intelligentsi teadvuse kasvamisel ja väljakujunemisel. Vene rahva revolutsioonitegelaste mõju eesti intelligentsi progressiivsele osale oli väga suur. Hoolimata kodanliku korra politsei järele-

valvest tungisid Lenini ja Stalini ideed eesti intelligentsi keskele, tiivustades tema paremikku võitlusele oma rahva tuleviku eest.

Säärased eesti rahva silmapaistvad tegelased nagu C. R. Jakobson, M. Veske, E. Vilde, A. Tammsaare, J. Köler, A. Kapp, V. Kingissepp ja teised said eesti rahva eesrindlikeks võitlejaks, tänu tihedale kontaktile vene eesrindliku intelligentsiga, tänu vene eesrindlike ühiskondlike ideede edasiviivale mõjule.

Kui 1940. a. eesti rahvas heitis oma õlgadelt kodanlik-natsionalistliku režiimi ikke ja pani kehtima nõukogude võimu, asus eesti intelligentsi valdav enamik, tema paremik julgelt ja otsustavalt nõukogude võimu poolele ja rakendus täie jõuga ülesehitavale tööle. Teisiti ei saanudki olla, sest nõukogude võim, pühkinud teelt kõik reaktsioonilise, rahvavaenulise korra poolt eesti intelligentsi arengu teel püstitatud tõkked, lõi avarad väljavaated eesti rahvusliku kultuuri arenguks.

Nõukogude võimu ühe aastaga astus rahvuslik kultuur sotsialistliku õitsengu teele. Ülikoolid ja koolid muutusid kättesaadavaks rahva laialdastele töötavatele kihtidele, rahvahulgad said võimaluse omandada raamatuid; trükitoodete tiraažid, mis varem piirdusid mõnesaja eksemplariga, kasvasid 20—25 tuhandeni.

Eesti intelligentsi ainelised tingimused paranesid põhjalikult. Nõukogude võim ja bolševike partei löid kõik vajalikud tingimused eesti rahva vormilt rahvusliku, sisult sotsialistliku kultuuri õitsenguks.

See eesti rahva rahvusliku kultuuri areng katkes ajutiselt fašistlike vägede reetliku kallale tungi tõttu Nõukogude maale 1941. a. Eesti Nõukogude Vabariik okupeeriti saksa jõukude poolt ning surmaoht ähvardas nii eesti rahva kui ka tema kultuuri olemasolu. Pannud Eestis maksma oma vaimupimeduse ja fanaatilise metsikuse režiimi, saksa haakristirüütlid, kes leiutasid „surmaautod“, Majdaneki ahjud, Klooga inimkehadest tuleriidad ja Tartu surmakraavid, rakendasid Eestis oma barbaarseid kannibalistlikke meetodeid, hävitasid eesti rahvast, tema majandust ja kultuuri.

Saksa barbarid kahjustasid rängalt Eesti majandust. Nad purustasid meie põlevkivikäevandused ja -tehased, hävitasid täielikult Kreenholmi ja Balti Puuvillavabriku, Tartu Telefoni-
vabriku, Ulila, Narva ja Püssi elektrienergia ning kümned teised eesti rahva mitmete põlvete tööga loodud käitised. Nad hävi-

tasid Eesti raudteede veereva koosseisu, purustasid sillad ja viaduktid.

Sakslased purustasid täielikult meie ajaloolise Narva, põletasid ja hävitasid Otepää ja Antsla linna, löid raskeid haavu meie pealinnale Tallinnale, Tartule, Pärnule, Rakverele, Võrule ja paljudele teistele linnadele.

Kolme aasta jooksul riisusid saksa okupandid meie põllumajandust. Nad röövivad talupoegadelt nõukogude võimu poolt neile antud maa, hävitasid masina- ja traktorijaamad ning hobu-masinriistade laenuspunktid. Sakslaste võimutsemise tagajärjel kahanes külvipind Eestis 35% ning kariloomade arv 50% võrra.

Neid kuritegusid, seda laastamist ei unusta ega andesta eesti rahvas sakslastele iialgi!

Saksa barbarid hävitasid halastamatult eesti kirjandust, mille paremik on täis kustumatut viha sakslaste vastu. Eesti kirjanduse vanameistrite Eduard Vilde, Eduard Bornhöhe, Juhan Liivi, August Kitzbergi ja teiste saksavastased teosed kanti musta nimekirja ja kõrvaldati raamatukogudest ja koolidest.

Täielikult korjati ära silmapaistvate progressiivsete kirjanike A. Alle, A. Ansoni, J. Barbaruse, A. Jakobsoni, J. Kämeri, M. Raua, J. Semperi jt. teosed. Fašistlikud röövvalitajad hävitasid eesti rahvusliku kirjanduse kümned tuhanded väärtteosed.

Nad vedasid peaaegu täielikult Saksamaale eesti unikaalsed kunstivarad. Üle 10 000 kunstiteose puudub eesti rahva kultuurivarakambreis.

Fašistlikud röövlid tekitasid hiiglakahju meie teatreile, muuseumidele ja vana aja mälestusmärkidele. Nad põletasid ära iga eestlase südamele kalli Eesti Rahva Muuseumi Raadil. Jõuetus ja nurjatus vihas põletasid nad maha peaaegu kõik eesti teatrid. Saksa metslased on täiel määral vastutavad „Estonia“ ja „Vanemuise“ purustamise eest, samuti Pärnu, Viljandi ja Narva mahapõletatud teatrite eest!

Eesti rahvas ei unusta iialgi sakslaste poolt hävitatud väärtuslikke arhitektuurilisi muinsusobjekte. Meie ei unusta ega andesta sakslastele iialgi Narvas tehtud hävitustöid — 17. sajandil ehitatud linna keskosa, raekoja hoone ja kahe ajaloolise kiriku, Peeter Suure majakese, ajalooliste kindluste — Jaanlinna ja Hermannini kindluse purustamist. Meie ei unusta ega andesta sakslastele iialgi 14. sajandist pärineva Jaani kiriku hävitamist Tartus, 14. sajandil ehitatud Nikolai kiriku hävita-

mist Pärnus ja kümnete teiste ehituskunsti muinsusobjektide purustamist, mis saksa barbarid meie maal toime panid.

Hitlerlased andsid ränga hoobi vanimale eesti kultuurikeskusele, Tartu Ülikoolile. Nad purustasid tunduva osa hoonest ning laastasid hinnalised laboratooriumid ja muuseumid.

Kuid peale eesti kultuurivarade hävitamise olid hitlerlikud röövvallutajad teinud endile eesmärgiks eesti intelligentsi hävitamise. Nad tapsid silmapaistvad kunstnikud Liimandi, Johani ja Laigo; fašistide käe läbi hukkusid näitleja Aumere, kirjanik Ruven, professorid Kliimann ja Ruubel, helilooja Vedro ja kümned teised silmapaistvad eesti kultuuritegelased. Sakslased löid eesti intelligentsile talumatud ja alandavad olemasolu tingimused. Neis kohutavais oludes hukkusid paljud eesti intelligentsi paremad esindajad, nagu M. Härma, R. Kull, K. Raud, A. Laikmaa, A. Sällik, P. Sepp, N. Kummits, H. Paris, V. Peet ja teised. Kaua aega väevlesid fašistlikes vangikongides eesti kultuuritegelased R. Sirge, A. Antson, R. Kangro-Pool, J. Sütiste, E. ja M. Türk, R. Tiitus, Sahk, Gori, E. Murdmaa ja terve rida teisi. Vangidena kadusid jäljetult E. Tammlaan ja J. Mürk.

Eesti rahvas ja tema intelligents ei saa unustada ega andestada fašistlikele timukaile neid kuritöid.

Ent eesti rahvas vihkab kogu oma hingejõuga sakslasi mitte ainult seepärast, et nad 700 aastat laastasid meie maad, orjastasid eesti rahvast, panid toime meie väikesel kodumaal oma julmi roimi kahe okupatsiooni ajal. Eesti rahvas vihkab sakslasi veel seepärast, et nad tungisid alatult kallale suurele Nõukogude maaale, vabadele Nõukogude rahvastele, kelle perre eesti rahvas astus 1940. aastal.

Eesti rahvas ja tema intelligents vihkavad saksa barbareid samuti ka nende kuritegude pärast vennasvabariikides.

Meie ei või unustada ega andestada sakslaste vene rahva kultuuri muinsusobjektide metsikut hävitamist. Meil on meeles sakslaste poolt hävitatud Jasnaja Poljana, sest meie tunne ja armastame Tolstoid; meil on meeles Tšehhovi purustatud maja Taganrogis, sest Tšehhovi teosed on kallid meile; meie ei saa unustada Tšaikovski laostatud muuseumi Klinis, sest me hindame kõrgelt suure Tšaikovski muusikat; meie pole unustanud Leningradi haavu, meie tunne valu Novgorodi, Pihkva ja teiste Nõukogudemaa linnade ehituskunsti purustatud mälestusmärkide pärast.

Kui Leningrad murdis läbi väenlase piiramisrõnga, kui Ukraina ja Valgevene tõusid pühas vihas, et kihutada väenlane välja omalt maalt, siis teadsime meie, et Nõukogude rahvaste abi on lähedal. Kui Punaarmee, kelle ridades võitlevad eesti rahva parimad pojad, suure inimese — marssal Stalini juhtimisel asus vabastama Eestit, meie teadsime juba, mis meil tuleb teha. Eesti rahvas ajas nurja sakslaste roimmarliku kavatsuse küüditada kõik eestlased ära kodumaalt, muuta meie maa kõrveks. Relv käes päästsid parimad eesti pojad enamiku meie linnadest, meie vabrikuid ja tehaseid. Pannes kaalule oma elu, päästsid eesti intelligentsi parimad esindajad tunduva osa oma rahva kultuurivaradest.

Pärast sakslaste väljakihutamist meie kodumaalt asusid eesti rahvas ja tema intelligents üksmeelselt ning ennenähtamatu energiaga taastama okupantide poolt laostatud eesti majandust ja kultuurielu. Uuesti alustasid tegevust meie tehased ja vabrikud, hakkasid tegutsema laostatud kultuuriasutused, avati kõrgemad õppeasutused ja koolid. Nõukogude võimu pingutuste ja meie intelligentsi ennastsalgava töö tagajärjel taastati lühikese ajaga peaaegu kõik meie maa kultuuriasutused. Sakslaste ajal allakäinud Tartu Ülikool alustas uuesti täie hooga oma tegevust. Tallinna Polütehniline Instituut, kõrgemad kunstikoolid, tehnikumid, kesk- ja algkoolid avasid oma ukSED noortele.

Tänu teatritööliste pingutustele on teatrid täie jõuga asunud loomingulisele tööle.

Õpetlased, insenerid, õpetajad, kirjanikud, kunstnikud, näitlejad, arstid, agronomid ja teised vaimutegelased võivad uuesti pühendada kõik jõud töötava rahva ja nõukogude kodumaa hüvanguks.

Kallid seltsimehed!

Eesti nõukogude intelligentsi esimene kongress on tulnud kokku ajal, kus kangelaslik Punaarmee Nõukogude Liidu marssali seltsimees Stalini juhtimisel on tunginud vahetult fašistliku metsalise koopasse ning annab otsustavaid lööke surma vaakuvale fašistlikule Saksamaale.

Ei ole enam kaugel aeg, kus Berliini kohal heisatakse võimas võidulipp, kus hävitatakse lõplikult ja igaveseks fašistlik pruun katk.

Selle ajaloolise ülesande — fašistliku Saksamaa täieliku pu-

rustamise ning võidu saavutamise teostamiseks on vajalik tööliste, talupoegade ja intelligentsi kõigi jõudude pingutamine.

Kongress kutsub üles kõiki Nõukogude Eesti haritlasi veel tihedamalt koonduma bolševike partei ja nõukogude võimu ümber ning andma kogu oma jõud Punaarmee igakülgeks abistamiseks.

Kongress kutsub Eesti nõukogude intelligentsi rakenduma aktiivsele tööle rahvamajanduse ja kultuuri taastamiseks ning laialdase abi osutamiseks töölistele ja talupoegadele nende ennatsalgavas töös linnade, tööstuse, transpordi ja põllumajanduse ülesehitamisel.

Et sellega edukalt toime tulla, peab kongress kogu Eesti nõukogude intelligentsi esmajärjekordseks ülesandeks otsustavat asumist maksismi-leninismi teooria põhjalikule tundmaõppimisele ja omendamisele, sest ainult see teooria kajastab õigesti ühiskonna materiaalse ja vaimse elu arengu nõudeid ning on seetõttu suuteline mobiliseerima tegevusele laialdasi rahvahulki, organiseerima neid võitlusele vanade reaktsionistlike jõudude vastu ning rajama teed ühiskonna eesrindlikele jõududele.

Nõukogude Eesti õpetlased, professorid ning kõrgemate õppeasutuste ja tehnikumide õpetajad!

Arendage väsimatult eesrindlikku nõukogude teadust ning pidage lepitamatut võitlust igasuguse ebateaduse vastu, vaevaliku kodanlik-natsionalistliku ideoloogia vastu, ükskõik millisel kujul see ka avalduks. Võideldge teaduse eluläheduse ja efektiivsuse eest, sest teadus peab aitama kaasa Nõukogude rahva ja Nõukogude riigi hüvanguks.

Valmistage ette noori õpetlasi — kõrge kvalifikatsiooniga eriteadlasi rahvamajanduse ja kultuuri kõigi alade jaoks, andke neile edasi oma kogemused ja teadmised, kasvatage neid nõukogude patriotismi vaimus, suure armastuse vaimus nõukogude kodumaa vastu.

Insenerid, tehnikud, konstruktorid, leidurid, arhitektid!

Meie maa on saanud raskesti kannatada saksa okupantide võimutsemise ajal. Meie rahva ees seisab ülesanne — ehitada uuesti üles purustatud linnad, taastada lõhutud tehased ja

vabrikud, arendada edasi meie maa majandust. Teie ülesandeks on olla selle ülitähtsa töö juhatajaiks ja algatajaiks.

Mobiliseerige väsimatult kõiki oma loovaid jõude selleks, et kiiremini taasülesehitada meie maa linnad, asulad, tehased, vabrikud ja ettevõtted. Meie rahvas, meie nõukogude kodumaa nõuab teilt loova vaimu ja organiseerimisvõimete maksimumalset pingutust Nõukogude Eesti ülesehitamiseks!

Nõukogude Eesti kesk- ja algkoolide õpetajad!

Kasvatage meie noorsugu nõukogude patriotismi vaimus, armastuse vaimus meie kodumaa ja meie rahva vastu.

Sisendage meie lastesse lepitamatut viha meie rahva põliste vaenlaste — saksa rööv vallutajate vastu, õpetage neid vihkama meie rahva vaenlasi. Kasvatage tulevasi noori kodanikke armastuse vaimus meie vanema venna — vene rahva vastu.

Meie maa vajab haritud ja kultuurseid kaadreid; kasvatage noori nõnda, et nende poolt omandatud teadmised oleksid kindlad ja püsivad.

Agronoomid, maa mõõtjad, loomaarstid, zootehnikud!

Teile on tehtud ülesandeks lühima aja jooksul taastada sakslaste poolt laostatud eesti põllumajandus. Mobiliseerige kõigi vahenditega eesti talurahva hulki laiendama külvi-pinda ning tõsima teravilja ja teiste kultuuride saagiandi. Organiseerige töö külas nõnda, et juba lähemal ajal taastada täielikult hobuste ja veiste endine arv. Andke igakülgset abi talupoegadele, kes said nõukogude võimult maad. Teist sõltub paljuski põllutööde läbiviimine ja ennekõike hea ettevalmistus kevadkülvi teostamiseks. Organiseerige talurahva laialdasi hulki selle ülitähtsa majanduspoliitilise ülesande täitmisele.

Kirjanikud, kunstnikud, näitlejad, heliloojad ja teised kirjanduse ja kunsti alal töötajad!

Teie olete kutsutud teenima rahvast, arendama tema tead-
vust kirjanduse ja kunsti vahenditega. Täiustage pidevalt seda võimsat relva. Ärge unustage, et kirjandus ja kunst on ainult siis tõeliselt rahvalikud, kui nad saavad omaseks laialdastele rahvahulkadele, kui nende eesmärgiks on eesrindlike ideede süvendamine rahva teadvuses. Teie võite täita seda nõuet

ainult siis, kui teie looming rajaneb eesrindlikule ideoloogiale — marksistlik-leninlikule ideoloogiale. Omandage marksismi-leninismi teooriat, tõstke oma loomingu ideelis-kunstilist taset!

Arstid, rohuteadlased ja teised tervishoiu töölised!

Teie ees seisab ülesanne taastada saksa okupatsiooni ajal haigestunute tervis, luua kindel alus Eesti NSV töötajate tervishoiule. Takistage taudide tekkimist ja levimist. Selleks rakendage tõhusalt profülaktilisi abinõusid, parandage ambulatooriumide, haiglate ja apteekide igapäevast tööd. Võideldge meie laste tervise eest. Tõstke visa tööga kõrgemale nõukogude arstiteaduse taset. Töötage väsimatult oma ideelis-poliitilise silmaringi laiendamiseks.

Nõukogude asutuste teenistujad!

Nõukogude riigiparaat peab töötama täpselt nagu hea kellavärk. Organiseerige võitlust bürokratismi vastu. Võideldge oma asutuse täpse ja korraliku töö eest, suhtuge hoole ja tähelepanuga töötajate nõudmistesse ja vajadustesse. Võideldge väsimatult nõukogude aparadi puhtuse ja tugeva riikliku distsipliini eest. Laiendage järjekindlalt oma ideelis-teoreetilist silmaringi!

Kallid seltsimehed!

Eesti nõukogude intelligentsi ees seisab austav ja raske ülesanne — koos tööliste ja talupoegadega taastada kiiresti Nõukogude Eesti tööstus, transport, põllumajandus ja kultuur.

Kongress on veendunud, et Eesti nõukogude intelligents tuleb selle ülesandega toime, koondudes veel kindlamini bolševike partei ja nõukogude võimu ümber, mobiliseerides kõik oma jõud ennastsalgavaks tööks meie nõukogude kodumaa hüvanguks.

Elagu Eesti nõukogude intelligents!

Elagu Eesti nõukogude rahvas!

Elagu Nõukogude rahvaste stalinlik sõprus!

Elagu kangelaslik Punaarmee ja Mere-Sõjalaevastik!

Elagu Lenini-Stalini suur partei!

Elagu rahvaste suur juht, Kõrgem Ülemjuhataja, Nõukogude Liidu marssal seltsimees Stalin!

Käesoleva läkituse eesti intelligentsile võttis eesti intelligentsi esimene kongress ühel häälel vastu oma istungil 29. jaanuaril s. a. Kongressi ülesandel kirjutas läkitusele alla presiidium:

G. Abels — Põllutöö Rahvakomissariaat, prof. A. Altma — Tallinna Polütehniline Instituut, N. Andresen — ENSV Rahvakomissaride Nõukogu, G. Ernesaks — teeneline kunstitegelane, A. Jakobson — kirjanik, E. Kapp — teeneline kunstitegelane, N. Karotamm — EK(b)P Keskkomitee, prof. A. Koort — Tartu Ülikool, prof. H. Kruus — Välisasjade Rahvakomissariaat, A. Lauter — rahvakunstnik, prof. O. Madisson — Tallinna Polütehniline Instituut, Nõukogude Liidu Kangelane A. Meri — Eesti Rahvuskorpus, E. Murdmaa — õpetaja, K. Nyman — kunstnik, prof. J. Nuut — Hariduse Rahvakomissariaat, G. Perov — ÜK(b)P Keskkomitee, P. Pinna — rahvakunstnik, Polkovnik A. Pusta — Eesti Rahvuskorpus, E. Päll — EK(b)P Keskkomitee, kindralleitnant L. Pärn — Eesti Rahvuskorpus, alampolkovnik A. Raadik — Eesti Rahvuskorpus, F. Sannamees — teeneline kunstnik, S. Sazonov — EK(b)P Keskkomitee, J. Semper — kirjanik, F. Tuglas — kirjanik, J. Vares — ENSV Ülemnõukogu Presiidium, A. Veimer — ENSV Rahvakomissaride Nõukogu, ja teised.

SISUKORD:

	Lk.
Nõukogude rahvaste juhile — Nõukogude Liidu marssalile seltsimees Stalinile	3
Kongressi avamine	7
Intelligentsi ülesanded majanduslikus ja kultuurilises ehitustöös	
Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis	9
I. Suurte sündmuste ajastu	9
II. Üleskerkivaid küsimusi	11
III. Reaktsiooniline eesti kodanlus ja kodanlik natsionalism	11
IV. Nõukogude võim ja eesti haritlaskond	17
V. Rahvusküsimusest ja nõukogude võimust	20
VI. Eesti nõukogude kultuuri arengu küsimusi	22
VII. Suhtumisest haritlaskaadritesse	26
VIII. Eesti haritlaste ees seisvaid tähtsamaid ülesandeid	28
IX. Meie rajame uut elu ja paremat põlve	35
Eesti NSV intelligentsi esimese kongressi delegaatide sõnavõtte sm. N. Karotamme kõne puhul	37
ENSV teeneline teadlane prof. Hans Kruus:	37
Kirjanik Joh Semper:	43
Tartu Riikliku Ülikooli prorektor sm. H. Haberman:	46
EN Kirjanike Liidu esimees sm. August Jakobson:	47
Sm. Rasmus Kangro-Pool:	48
Kirjanik Mait Metsanurk:	50
Kirjanik Friedebert Tuglas:	52
ELKNÜ Keskkomitee sekretär sm. E. Jaanimägi	52
Tartu Riikliku Ülikooli üliõpilaste esindaja sm. Lembit Tangsoo:	55
ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees sm. Joh. Vares:	57
ENSV Rahvakomissaride Nõukogu aseesimees sm. N. Andresen:	58
ENSV põllutöö rahvakomissar sm. G. Abels:	59
Eesti Tallinna Laskurkorpuse esindaja alampolkovnik Raadik	60
ENSV rahvakunstnik sm. Paul Pinna:	61
Kongressi delegaat ins. Raud:	61
Nissi mittetäieliku keskkooli juhataja sm. E. Oja:	63
Tartu linna peaarhitekt A. Matteus	64
Sm G. V. Perov ÜK(b)P Keskkomiteest	72
EK(b)P Keskkomitee sekretäri sm. N. Karotamme lõppsõna	83
ENSV hariduse rahvakomissari sm. J. Nuudi kõne	86
Eesti NSV intelligentsi esimese kongressi läkitus eesti intelli- gentsile	95

RBL. 3.—

A
16941

5724283

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00572428 3

Первый съезд интеллигенции Эстонской ССР